

2013

ROČNÍK 4

ČÍSLO 2

LOGOS POLYTECHNIKOS

V Š P

J

Vysoká škola
polytechnická
Jihlava

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,

aktuální číslo časopisu LOGOS POLYTECHNIKOS je tematicky zaměřeno na odborné oblasti, které spolu velmi úzce souvisí – cestovní ruch, jazyky a regionální rozvoj a veřejnou správu.

Cestovní ruch je mnohostranným ekonomickým odvětvím. Jeden z článků nového čísla se zabývá propojeností ekonomického a populačního vývoje v posledních dvaceti letech. Změny v naší společnosti po roce 1989 ovlivnily probíhající ekonomický a demografický vývoj a přinesly také kvalitativně zcela jiné pojetí cestovního ruchu.

Do žhavé současnosti nás přenese příspěvek o připravovaných změnách v Zákoně o některých podmínkách podnikání v oblasti cestovního ruchu (*zákon č. 159/1999 Sb.*) Novela, jejímž hlavním cílem je posílení ochrany spotřebitele, by měla vstoupit v platnost na podzim letošního roku. Navrhované změny ovšem přinášejí řadu problémů. Některé z nich jsou v článku podrobně analyzovány.

Aktuálním, ale často opomíjeným tématem je současná situace českých průvodců. Katedra cestovního ruchu VŠPJ se problematikou zabývá dlouhodobě a byla iniciátorem aktivit, které nakonec vyústily v ustavení pracovní skupiny k problematice průvodcovské činnosti při Podvýboru pro cestovní ruch Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky. V článku, který se věnuje současným trendům v cestovním ruchu a roli průvodců, je rozebírán nárůst turistů, kteří přijeli do ČR v roce 2012 a jejich špatné zabezpečení průvodcovskými službami.

Specifickými a stále početnějšími skupinami klientů v cestovním ruchu jsou účastníci vyšších věkových skupin nebo lidé, kteří jsou určitým způsobem handicapováni. Studenti se již v průběhu vysokoškolského studia musí na specifickou klientelu připravit. K odbornému zaměření naší katedry na demograficko-sociální problematiku ve vztahu k cestovnímu ruchu jsou například vypisována témata bakalářských prací. Také vznikají publikační výstupy akademických pracovníků. Nabízíme čtenářům interpretaci výsledků průzkumu, který byl proveden mezi celiaky se zaměřením na nabídku stravovacích služeb pro celiaky a jejich nákupní chování během účasti na cestovním ruchu.

Cestovní ruch představuje jedno z nejdynamičtější se rozvíjejících ekonomických odvětví a stává se stále významnějším a nepostradatelnějším faktorem regionálního rozvoje v řadě oblastí jak v naší zemi, tak i ve světě. Dále je nutno zdůraznit, že pro pracovníky ve všech sférách oboru je nezbytná odpovídající jazyková vybavenost. Aktuální číslo časopisu LOGOS POLYTECHNIKOS nabízí zajímavé příspěvky i k této problematice.

Vážení přátelé, přeji Vám zajímavé čtení, které, jak věřím, přinese nejen nové informace, ale i podněty k zamyšlení, popřípadě k diskusi.

RNDr. Eva Janoušková, Ph.D.
vedoucí katedry cestovního ruchu
Vysoká škola polytechnická Jihlava

PETR CHALUPA, DANA HÜBELOVÁ

Dvacetiletá symbiotická propojenost ekonomického a populačního vývoje 3

STANISLAVA PACHROVÁ

Novelizace zákona č. 159/1999 Sb., o některých podmínkách podnikání a o výkonu některých činností v oblasti cestovního ruchu, ve znění pozdějších předpisů..... 19

JAROMÍR RUX

Současné trendy v cestovním ruchu a role průvodců 24

ALICE ŠEDIVÁ NECKÁŘOVÁ

Spokojenost celiaků s nabídkou stravovacích služeb v českých restauracích. 33

JAROSLAV JÁNSKÝ

Methodological Approaches to Evaluation of Economic Performance in Regions of the Czech Republic..... 42

MICHAL ŠULC

Výkonnost ve veřejném sektoru 52

ЯКУБ ТРОЯН, ЯН ТРАВНИЧЕК, ТОМАШ ЕРЖАБЕК

Примеры использования передовых информационных технологий в современной образовательной практике..... 62

MARTINA BENEŠOVÁ, ZDEŇKA DOSTÁLOVÁ, MILOSLAV REITERMAN

Impact of New Approach to Professional Foreign Language Teaching at VSPJ in Students 74

PAVLA ŠLECHTOVÁ

Motivation of U3A Attendants to Study Foreign Languages 91

Dvacetiletá symbiotická propojenost ekonomického a populačního vývoje

Petr Chalupa, Dana Hübelová

Vysoká škola polytechnická Jihlava,

Fakulta regionálního rozvoje a mezinárodních studií Mendelova univerzita, Brno

Abstrakt

V České republice postupně došlo v průběhu posledních dvaceti let k ekonomickým a sociálně-společenským změnám. Tyto faktory se odrazily v populačním chování, což ovlivnilo stávající demografické ukazatele a poznamenalo jejich další vývoj. Rok 1989 byl zlomovým rokem, který nastartoval proměny ekonomického a demografického vývoje a zahájil také kvalitativně zcela jiné pojetí cestovního ruchu.

Klíčová slova

Demografické změny, ekonomický vývoj, symbiotická propojenost

Úvod

Rok 1989 je neodmyslitelně spojen s událostí, která se stala významným mezníkem pro země východoevropského bloku, tedy i pro Českou republiku. Kromě přeměny politického režimu či orientace ekonomiky směrem k tržnímu hospodářství, měla transformace vliv i na změnu demografického chování obyvatel a výrazně pozměnila charakter cestovního ruchu. Demografický vývoj a jeho současný stav jsou odrazem působení změn, které se realizovaly v rámci dvacetiletého sociálního, ekonomického a politického vývoje.

1. Stručný přehled faktorů ovlivňujících ekonomický a populační vývoj ČR

V ekonomickém vývoji Československa od jeho samotného vzniku můžeme vysledovat mezníky, které měly dopad na další sféry společnosti. Národní důchod byl v roce 1937 o 12 % vyšší ve srovnání s předválečným rokem 1913. Od roku 1918 do roku 1938 vzrostla průmyslová výroba o 36 %, zemědělská o 11 %. Životní náklady většiny domácností v době první republiky zůstaly zhruba na stejné úrovni. Od roku 1948 do roku 1989 vzrostl národní důchod téměř sedminásobně, průmyslová výroba patnáctinásobně, zemědělská o 66 %. Nominální mzdy vzrostly čtyřnásobně a životní náklady o 50 %. Reálná úroveň mezd vzrostla 2,7 krát.

Do roku 1989 byl přirozený demografický vývoj regulován jednak cílenými populačními opatřeními, např. pronatalitní v první polovině 70. let 20. stol., a dále

vlivem centrálně řízeného národního hospodářství a státní sociální politikou. Nejvyšší mzdy se tenkrát od průměrné lišily třikrát až pětkrát, což mělo také vliv nejen na uniformitu populačního chování, ale také na uniformní způsob života a trávení volného času, včetně cestovního ruchu. Projevovala se limitovaná a mnohdy politicky selektivně diferencovaná možnost vzdělávání. Působil také poměrný dostatek pracovních příležitostí vedoucích k přezaměstnanosti a stále menší problém v zajištění bydlení. Tyto faktory se projevíly mimo jiné uzavíráním sňatku v mladém věku s následným narozením převážně dvou dětí brzy po sobě. Trávení volného času a cestovní ruch byly omezovány bariérami státních hranic a nabízenými možnostmi.

Přechod z centrálně plánované ekonomiky na ekonomiku tržní byl v počátku 90. let minulého století nezbytný. Tyto změny provázela doba hledání i omylů. Za chyby v transformaci ekonomiky zaplatila společnost asi 680 miliard. Dvacetiletý proces strukturálních změn vedl k poklesu pracovníků primárního a sekundárního sektoru. Výsledkem je dominance konzumně terciérní ekonomiky stojící především na hypermarketech, informačních, finančních, poradenských a realitních službách, obchodu, pohostinství a cestovním ruchu. Přesun ekonomicky aktivního obyvatelstva ze sektoru průmyslu (*s fyzicky náročnějšími pracovními podmínkami*) do sektoru služeb (*s činnostmi méně škodlivými na zdraví*) a zlepšení kvality životního prostředí mělo pozitivní vliv na celkovou zdravotní úroveň našeho obyvatelstva.

Od 90. let minulého století se objevila široká paleta nových životních příležitostí, která zcela změnila nejen společenský hodnotový žebříček, ale také vyvolala demografické změny, včetně odlišného pojmání smyslu pracovní kariéry a přístupu k trávení volného času. Přes všechny problémy došlo v České republice ke zkvalitnění zdravotnické péče, s čímž souvisí celá řada aspektů – používání moderních léčebných metod, rozšíření zdravotnických postupů a technologií. Mimo oblast přímého zdravotnictví se více obyvatel České republiky začalo zabývat realizací zdravého životního stylu. Ve srovnání se situací před dvaceti lety se nabízí širší nabídka potravin a množství tehdy neznámých zdravotně rekreačních aktivit.

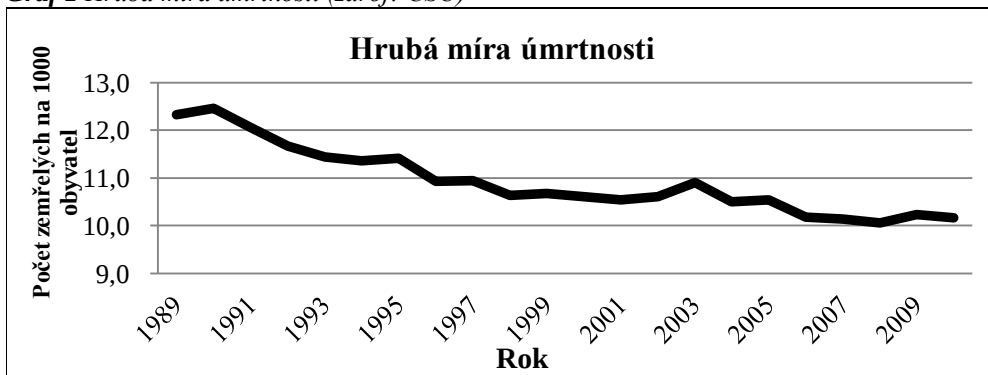
2. Vybrané demografické ukazatele – vývoj, příčiny změn

2.1. Hrubá míra úmrtnosti

Hrubá míra úmrtnosti je poměr počtu zemřelých ke střednímu stavu obyvatel ve sledovaném kalendářním roce.

Koncem 80. let 20. století byl zaznamenán náznak prvního výraznějšího poklesu relativně vysoké hrubé úmrtnosti v České republice. Tento trend se zintenzivnil během 90. let a trvá dodnes. Zlepšení úrovně úmrtnosti po roce 1989 může být vysvětleno vzájemným působením více faktorů, které již byly naznačeny výše a jsou představovány například rozšířením a modernizací zdravotnických postupů a technologií nebo širší nabídkou potravin.

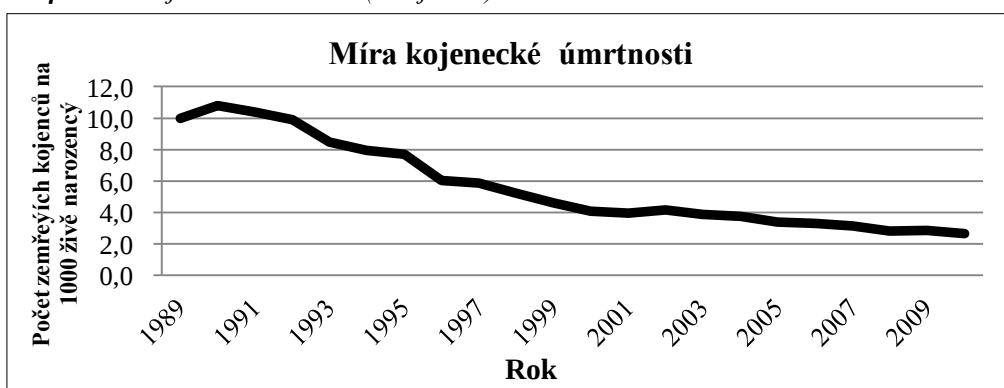
Při celkovém poklesu hrubé míry úmrtnosti je však možno zaznamenat vyšší úmrtnost u obyvatelstva ve věku 15 až 64 roků.

Graf 1 Hrubá míra úmrtnosti (zdroj: ČSÚ)

2.2. Kojenecká úmrtnost

Kojenecká úmrtnost je podíl zemřelých dětí do jednoho roku věku k celkovému počtu živě narozených v daném kalendářním roce.

Míra zemřelých do jednoho roku života je považována za ukazatel vyspělosti země a její hodnotou se Česká republika v tomto ohledu řadí k absolutní světové špičce.

Graf 2 Míra kojenecké úmrtnosti (zdroj: ČSÚ)

2.3. Střední délka života (naděje dožití)

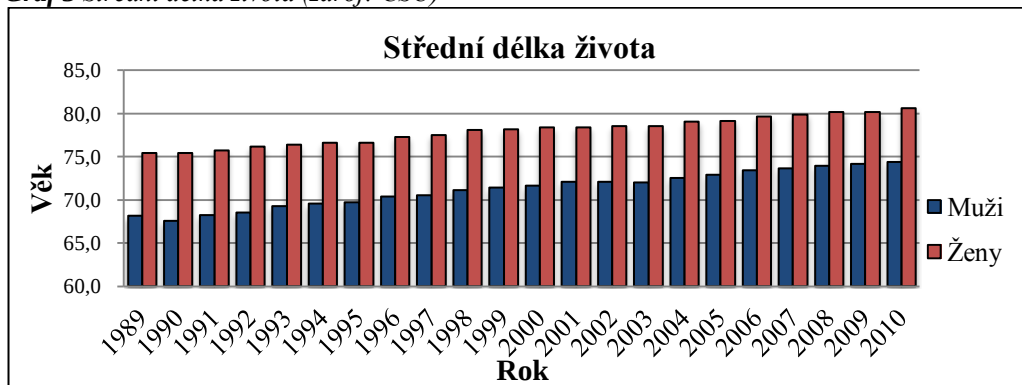
Střední délka života neboli naděje dožití je statistický údaj udávající počet let, který v průměru zbývá osobě v daném věku na dožití, zůstanou-li zachováni stávající úmrtnostní poměry.

Naděje dožití žen vzrostla ve sledovaném období o více než pět let, kdy roku 2008 překročila hranici 80 let a v roce 2010 dosahovala 80,6 let. U mužů se jednalo o nárůst ještě výraznější, kdy se z 68,1 let v roce 1989 hodnota vyšplhala na 74,4 let v roce 2010 (graf 3). Je třeba však v této souvislosti uvést, že tento vzrůstající trend střední délky života ve vzájemném působení se snižováním porodnosti má za následek stárnutí populace.

Demografické stárnutí populace je objektivní realitou vyspělého světa a je v úzké souvislosti se změnou sociálních jevů ve společnosti. Lidé v důchodovém věku

v prostředí České republiky nedisponují dostatkem finančních prostředků, což následně vede ke snížení životní úrovně se všemi doprovodnými jevy, které mimo jiné souvisejí se změnami zdravotního klimatu společnosti či uvědoměným trávením volného času. Důsledkem nedostatku financí je nejen deprivace základních životních potřeb, ale především významná změna sociálního postavení jedince, bez výhledu na jeho pozitivní obrat (*podrobněji J. Veselovský, 2006*). Mohla by se tak formovat početně relativně velká skupina populace, kterou společnost v podstatě nepotřebuje, ale současně by byla tato sociální skupina permanentně závislá na podpoře státu.

Graf 3 Střední délka života (zdroj: ČSÚ)

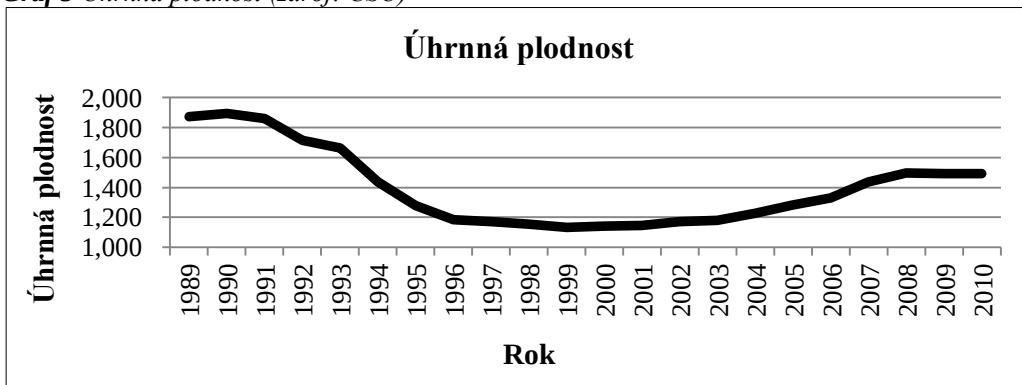
Přestože postupně narůstá střední délka života (*v posledních 20 letech podle demografických studií přibližně o tři měsíce za rok*), věk odchodu do důchodu se neustále posouvá. Počet lidí v produktivním věku na jednoho člověka v důchodovém věku tak pravděpodobně klesne v příštích 60 letech podle demografických propočtů jen nepatrně, a to z 2,9 : 1 na 2,8 : 1, což není nic tragického.

2.4. Úhrnná plodnost a počet živě narozených

Úhrnná plodnost udává počet dětí, kolik se ženě průměrně narodí po celé reprodukční období. Reprodukční období se v demografii vymezuje věkem 15–49 let.

Ukazatel ovlivňuje velké množství vzájemně propojených faktorů. Mezi ně je možno zahrnout např. možnost cestování, podnikání, anebo rozšířené možnosti vzdělávání, což v souhrnu vyvolává tendenci odkládání mateřství do stále pozdějšího věku. Nezanedbatelným aspektem ovlivňujícím úhrnnou plodnost je také dostupnost a zvyšování účinnosti antikoncepce.

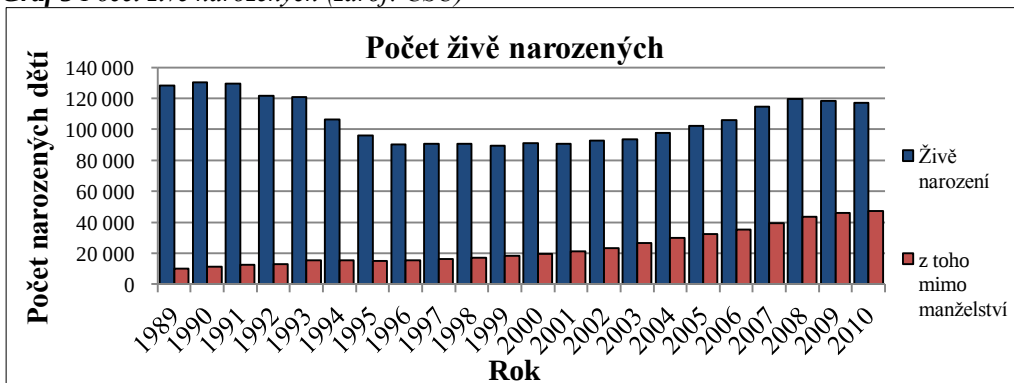
V rozvinutých zemích se za úroveň, která zajišťuje alespoň prostou reprodukci obyvatel, považuje hodnota 2,1 dítěte na ženu v plodném (*reprodukčním*) věku. Z grafu 4 vyplývá, že se úhrnná plodnost České republiky po celé zkoumané období nachází pod kritickou hranicí, která nezajišťuje ani prostou míru reprodukce.

Graf 5 Úhrnná plodnost (zdroj: ČSÚ)

Od roku 1990 docházelo k výraznému snižování počtu narozených dětí (*graf 5*) i přes fakt, že demografové předpovídali opačný vývoj, neboť do reprodukčního věku se dostávaly silné populační ročníky poloviny 70. let 20. stol. Od počátku sledovaného období klesal počet narozených dětí z 130 564 na pouhých 89 471 v roce 1999, kdy tato hodnota dosahovala minima.

Rokem 1999 začal počet narozených dětí opět mírně narůstat, a to až do roku 2008, kdy dosáhl hodnoty 119 570 živě narozených. Jedná se o období, ve kterém začala zakládat nebo rozšiřovat rodinu – s přibližně desetiletým zpožděním oproti předchozím předpokladům demografů – populace ze zmíněných silných ročníků poloviny 70. let 20. stol. Od roku 2008 porodnost opět mírně klesá, což naznačuje pouze přechodný trend nárůstu počtu narozených.

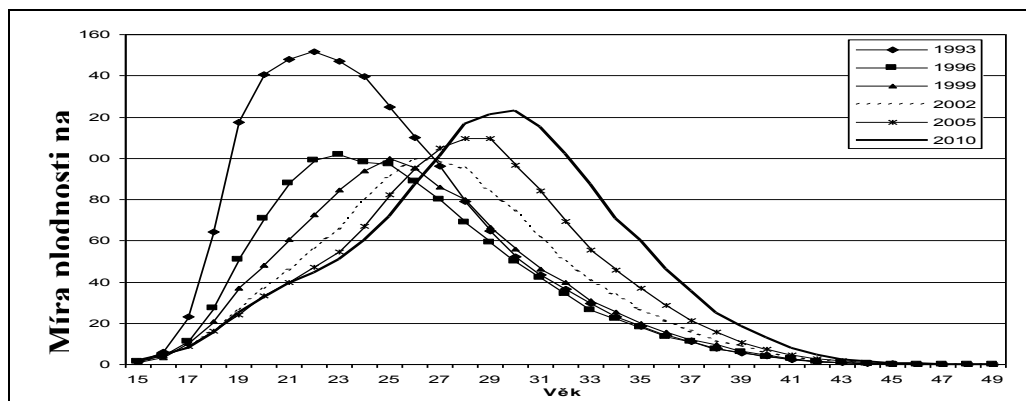
V grafu 5 je také patrný výrazný nárůst narozených dětí mimo manželství, jejichž počet se během sledovaného období zčtyřnásobil. Způsobují to zejména složitější bytové problémy mladých lidí a také různé výhody ve státní podpoře.

Graf 5 Počet živě narozených (zdroj: ČSÚ)

V souvislosti s přesunem narození prvního dítěte do vyššího věku prvorodičky se ve větší míře objevují také problémy s graviditou. Narůstá počet žen využívajících možnost umělého oplodnění a tím dochází také k nárůstu počtů porodů dvojčat.

Odkládání mateřství resp. rodičovství do vyššího věku dokazuje graf 6. Zatímco v roce 1993 byla nejvyšší míra plodnosti žen u věkové skupiny 20–24 let, v roce 2002 došlo k přesunutí maximální intenzity plodnosti do skupiny 25–30letých žen. V roce 2010 byla znamenána nejvyšší plodnost u žen 30letých.

Graf 6 Míra plodnosti žen podle věkových skupin (zdroj: ČSÚ)

Mít dítě v současné době znamená nejen podstatně vyšší náklady na chod rodiny – nejenom ve stoupajících cenách nutných potřeb pro malé dítě a dále v průběhu let ve zvyšujících se nákladech na zájmové činnosti, školní potřeby nebo oblečení – ale především představuje ztrátu ušlých pracovních kariérních příležitostí. Příčinu poklesu počtu narozených dětí lze také spatřovat ve změně rodinné politiky státu, tedy pohledu státu na rodinu. Státní politika stále více vnímá založení rodiny a výchovu dětí jako soukromou záležitost, což se projevuje i ve finanční podpoře rodin.

Je třeba si v této souvislosti také uvědomit, že většinu ve skupině ekonomicky aktivních osob v České republice tvoří osoby s jediným nebo hlavním zaměstnáním, kterých je asi 4,8 milionů. I po letech ekonomické transformace je Česká republika stále zemí zaměstnanců, z nichž asi dvě třetiny nedosahují úrovně průměrného platu.

Dlouhodobě existuje také relativně velká skupina nezaměstnaných – celkem kolem 700 tisíc – kde početnou skupinou tvoří i mladí lidé. Na konci roku 2012 se vyšplhal počet uchazečů o zaměstnání do 25 let evidovaných úřady práce na 98 729, což odpovídá 18,1 % z celkového počtu nezaměstnaných. Pro srovnání, ke konci roku 2011 to bylo 91 942 mladých lidí. V roce 2010 tvořili mladí lidé do 25 let zhruba 17 % z celkového počtu nezaměstnaných, v roce 2007 to bylo necelých 16 %. Na první pohled se zdá, že nárůst nezaměstnanosti mezi mladými není nikterak dramatický. V roce 2007 bylo mladých nezaměstnaných lidí do 25 let přibližně 55 tisíc, na konci roku 2012 počet bezmála atakoval 100tisícovou hranici. Pokud tedy porovnáme roky 2007 a 2012, pak je nárůst mladých lidí bez práce o 18 %. Oficiálně se uvádí, že je dnes u nás na a pod hranici bída každý desátý občan. Poměrné stagnování úrovně minimální mzdy (cca osm tisíc korun), je v rozporu s růstem maximálních platů.

Například platy nepočtených manažerů v některých i státních podnicích dosahují až na jeden milion korun měsíčně a výrazně ovlivňují ukazatel průměrné mzdy, která za rok 2012 meziročně stoupla o 665 Kč na 25 101 Kč. Rozdíly mezi průměrnými a maximálními platy jsou až čtyřicetinasobné. Reálná mzda však po odečtení inflace klesla o 0,6 %¹.

Náklady na bydlení tvoří již v průměru kolem 30 % výdajů domácností proti asi 15 % v roce 1989. Ve velkých městech v rodinách s malými dětmi tvoří náklady na bydlení 60, 70 i více procent všech výdajů a příjmů.

2.5. Sňatečnost a rozvodovost

Na konci 80. let 20. stol. byla pro Českou republiku typická vysoká intenzita sňatečnosti. Do manželského svazku vstupovalo 96 až 97 % svobodných žen a 90 % mužů, zatímco v letech 2003 až 2007 sňatečnost stagnovala na úrovni 69 % u žen a 63 % u mužů (*Klufová, Poláková, Roubíček, 2010, s. 207*). Demografické hodnoty sňatečnost a rozvodovost – do značné míry i porodnost – lze označit jako indikátory stability rodiny v daném čase. Již v úvodu je možné konstatovat, že na těchto ukazatelích dochází v současnosti v naší republice k formování nové role (*stability*) rodiny. Lze již nyní s jistou nadsázkou říci, že manželství přestává být jedinou uznávanou formou soužití, ze které mohou vzejít děti. Společnost toleruje konsensuální svazky a tyto svazky se co do kvality i co do počtu dětí od tradičních manželských svazků příliš neliší (*Koshin, 2005*).

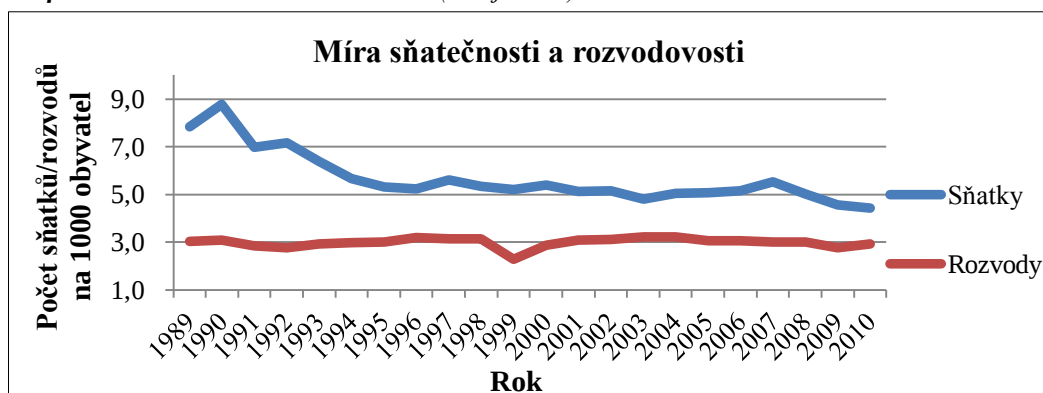
Některé z příčin poklesu počtu sňatků byly prezentovány již u indikátorů plodnosti a porodnosti, včetně záležitostí spojených se ztíženými podmínkami finančního charakteru při opatření vlastního bytu, anebo ve spojení s problémy nezaměstnanosti.

Při rozboru grafu číslo 7 je patrný vzestup míry sňatečnosti v roce 1990, který souvisel s ukončením poskytování novomanželských půjček od 1. 1. 1991, a následný propad v roce 1991. Od té doby se počty sňatků postupně snižovaly. Zřetelný je pokles počtu rozvodů v roce 1999, který lze vysvětlit změnou legislativy. Novela zákona o rodině (č. 91/1998 Sb.) s účinností od 1. srpna 1998 upravila podmínky, za kterých může být rozvod uskutečněn. Novela ztížila rozvody s malými dětmi, což v praxi asi nejvíce (*přechodně*) ovlivnilo právě výši rozvodovosti.

Za určitou anomálii je možno považovat mírný nárůst sňatečnosti v roce 2007. Při důkladnějším zkoumání lze pozorovat mírné zvýšení celoročního úhrnu v důsledku uzavření více než 4 400 sňatků dne 7. 7. 2007, což bylo nejvíce svateb za jeden den od roku 1991 (*ČSÚ, 2012*).

¹ V závěrečném čtvrtletí 2012 sice mzda reálně stoupla, ale vylepšení bylo jen sezónní, a to zejména s ohledem na mimořádné odměny nejlépe placených pracovníků k závěru roku 2012.

Graf 7 Míra sňatečnosti a rozvodovosti (zdroj: ČSÚ)

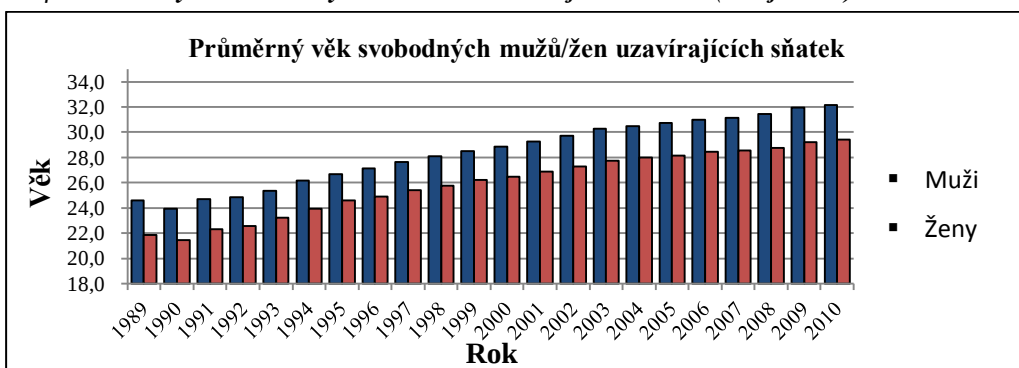

Při srovnávání průběhu vývoje míry sňatečnosti a rozvodovosti lze snadno dojít k tomu, že se dlouhodobě uzavírají. Je však třeba zdůraznit, že je to způsobeno snižováním počtu sňatků, neboť vývoj ukazatele míry rozvodovosti má spíše stagnující charakter. Tento trend je sice stálý od 80. let minulého století, ale již od poloviny 20. stol. patří Česká republika k zemím s vysokou rozvodovostí. V České republice je každoročně rozvedeno přes 31 tisíc oddaných párů, což je asi každé druhé manželství. Manželství v České republice nemá pro řadu lidí takový význam, jako je tomu u hluboce religiózních států (*např. Španělsko, Řecko, Slovensko, Itálie*), kde je rozvodovost ve srovnání s Českou republikou výrazně podprůměrná. Rozvod je v našich podmínkách vnímán téměř jako norma. Česká společnost zastává k rozvodům stále tolerantnější postoj, což se projevuje poměrně benevolentními zákony a rychlým aktem rozvodu hlavně v případě, že se partneři shodnou na majetkovém vypořádání a péči o dětech. Statistika příčin rozvratu manželství potvrzuje stále čtenější využití obecných příčin (*kategorie „rozdílnost povah, názorů a zájmů“ a „ostatní“*) před konkrétně formulovanými příčinami na straně muže či ženy.

Od 90. let 20. století se podstatně změnila také struktura rozvodů podle délky trvání manželství, když se zvyšovalo zastoupení rozvodů déletrvajících manželství. V roce 1991 se po více než 20 letech od sňatku rozvádělo necelých 13 % ze všech manželství. V roce 2001 to bylo už více než 19 % a v roce 2011 představovala manželství trvající více než 20 let už 30 % ze všech rozvodů. Průměrná délka trvání manželství při rozvodu v roce 2012 činila 12,9 let. Ve srovnání s obdobím na počátku 90. let minulého století tak vzrostla o téměř tři roky. Nejvíce manželství zaniká ve třetím a čtvrtém roce po svatbě. Jde většinou o bezdětné svazky. Dalšími krizovými léty bývá pátý až devátý rok. Ovšem některá manželství se rozpadají až po patnáctiletém trvání, kdy se děti většinou již osamostatnily. Větší stabilita zaměstnání žen a tím i jejich větší ekonomická jistota je za nárůstem žádostí o rozvod podávaných ženami.

Graf 8 znázorňuje průměrný věk svobodných mužů a žen uzavírajících sňatek. Ze stoupajícího trendu v průběhu let 1989–2010 je patrné, že muži i ženy odkládají sňatky do vyššího věku. Zatímco v roce 1989 se muž ženil v průměru ve 24,6 letech a žena ve 21,8 letech, do roku 2010 došlo k nárůstu průměrného věku u ženicha na 32,2 a u nevěsty na 29,4 let.

Graf 8 Průměrný věk svobodných mužů/žen uzavírajících sňatek (zdroj: ČSÚ)

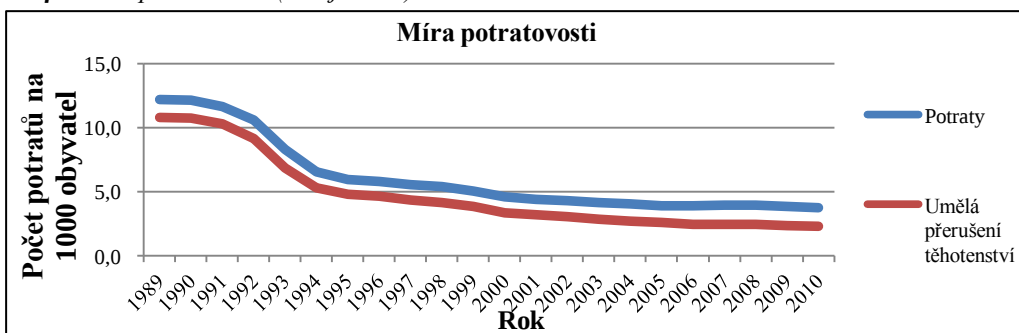
2.6. Potratovost

Ukazatel potratovosti je v delší časové řadě obtížněji srovnatelný, protože je ovlivňován časově omezenými zákonnými podmínkami. V České republice je interrupce legální do 12. týdne těhotenství, s lékařským doporučením až do 24. týdne těhotenství, v případě závažných problémů s plodem kdykoliv. Jako příklad lze uvést období do roku 1989, pro které je typický vysoký počet potratů² a tento jev přetrvával od roku 1986, kdy byly zrušeny tzv. interrupční komise. Potratovost je demografický proces, který se váže k oběma základním procesům lidské reprodukce – k porodnosti a k úmrtnosti.

Podle grafu číslo 9 docházelo od roku 1990 k prudkému poklesu potratovosti, „pokles se ještě zintenzivnil v roce 1993. Příčinou bylo zavedení poplatku za interrupci z jiného než zdravotního důvodu“ (Kocourková, 2010, s. 160). V roce 1994 již byla míra potratovosti na téměř poloviční úrovni hodnoty z roku 1990. Od roku 1994 pak dochází ke stále pozvolnějšímu klesání intenzity potratovosti. Zmírnění intenzity potratovosti je patrně důsledkem zvýšení informovanosti o možnostech antikoncepce, její snadnější dostupnosti a také zdokonalení antikoncepčních prostředků.

Celkový počet potratů klesl pod hranici 100 tisíc v roce 1993, počet umělých přerušení těhotenství o rok dříve. V roce 2010 se počet potratů pohyboval pod hranicí 40 tisíc, z toho umělých přerušení těhotenství tvořilo přibližně 24 tisíc.

Graf 9 Míra potratovosti (zdroj: ČSÚ)

² Míra potratovosti se odvíjí od počtu umělých přerušení těhotenství, samovolná potratovost nevykazuje velké změny v čase.

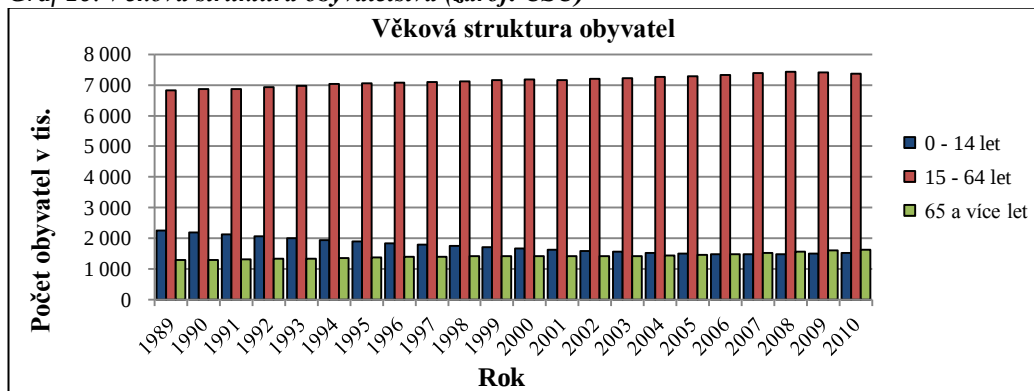
2.7. Věková struktura

Věková struktura obyvatelstva představuje jeden z nejzákladnějších výchozích pramenů demografických analýz. Běžným grafickým vyjádřením je histogram věkového složení populace (tzv. věková pyramida), která názorně demonstuje strukturu dané populace v daném okamžiku na daném území. Zastoupení obou pohlaví v populaci se v průběhu let mění. K hodnocení věkové struktury obyvatelstva je nutné k ní přistupovat jako k výsledku demografických procesů, které probíhaly v minulosti. Obecně platí, že demografické stárnutí je objektivní realitou celého vyspělého světa. V naprosté většině jde o stárnutí jak v důsledku nízké plodnosti žen, nezajišťující prostou reprodukci obyvatel (stárnutí v základně věkové pyramidy), tak i v důsledku prodlužování naděje dožití.

Podle grafu číslo 10 byla v roce 1989 předproduktivní generace (ve věku 0–14 let) početně téměř dvojnásobná ve srovnání s generací postproduktivní (65 a více let). Od roku 1989 však dochází v české populaci k výraznému poklesu zastoupení dětí do 14 let a naopak k mírnému nárůstu seniorů starších 65 let. Protichůdný vývoj těchto dvou složek má za následek změnu věkové struktury obyvatel směrem ke stárnutí populace. K početnímu přelomu, od kterého začala prarodičovská generace převyšovat dětskou generaci, došlo v roce 2001. V posledním sledovaném roce tvořila věková skupina dětí do 14 let 14,4% a věková skupina nad 65 let 15,5 % z celkové populace. Skupina obyvatel v produktivním věku (15–64 let) je v analyzovaném období relativně stabilní.

Z věkové skladby obyvatelstva České republiky lze odvodit, že se česká populace vyvíjí regresivně.

Graf 10: Věková struktura obyvatelstva (zdroj: ČSÚ)

2.8. Národnostní struktura

V dlouhodobém vývoji kopíruje národnostní struktura obyvatel historii našeho státu. V době vzniku samostatné Československé republiky byla národnostní struktura na území dnešní republiky charakterizována dvěma dominantními národnostmi – českou a německou, které tvořily dohromady 98 % populace. Zbýlá dvě procenta připadla na ostatní národnosti, což představovalo v absolutním vyjádření pouhých 185 tisíc osob. K československému národu v etnickém smyslu toho slova se přihlásilo jen 64,3 % obyvatelstva.

Podíl německé národnosti se po 2. světové válce snížil v důsledku poválečného odsunu Němců a početně nejvýznamnější národnostní menšinou na našem území se stala národnost slovenská.

V období existence společného státu Čechů a Slováků zastoupení slovenské národnosti na území současné České republiky trvale rostlo. Výrazný pokles počtu Slováků byl zaznamenán až po rozpadu České a Slovenské Federativní Republiky a vzniku dvou samostatných republik. Od roku 1992 se Česká republika stala etnicky takřka homogenním státem. V současnosti jsou nejpočetnějšími národnostmi ve struktuře obyvatel České republiky Češi, Moravané a Slováci.

Historicky poprvé měli obyvatelé České republiky možnost přihlásit k různým dalším národnostem, např. k moravské a slezské anebo romské národnosti, při Sčítání lidu, domů a bytů v roce 1991. V uvedeném roce se k těmto národnostem přiklonilo 1 362 313 osob v případě moravské národnosti a 44 446 obyvatel deklarovalo národnost slezskou. Sčítání v roce 2001 i 2011 však naznačilo, že se jednalo pouze o efekt, který byl způsoben medializací moravské resp. slezské národnostní problematiky (ČSÚ, 2003), což potvrzují také výsledky cenzu v roce 2011 (srov. tab. 1).

Zajímavý je vývoj deklarování romské národnosti v čase. Ve sčítání 2001 se přihlásilo k romské národnosti již jen necelých 12 tisíc osob, což byl téměř trojnásobně nižší počet, než ve sčítání v roce 1991. Další pokles můžeme zaznamenat ve sčítání roku 2011, a to na hodnotu 5 135 osob. Uvedené údaje jsou odbornou veřejností považovány za hrubě podhodnocené, neboť jak publikuje Zpráva o situaci národnostních menšin v České republice za rok 2011, zpracovaná Radou vlády pro národnostní menšiny, pohybuje se počet Romů mezi 150–300 tisíci osob. Z těchto předpokladů vyplývá, že přibližně 90 % Romů svou národnost při sčítání neuvedlo.

Ve sledovaném období je patrný úbytek tradičních národnostních menšin – slovenské, polské, německé a maďarské a naopak nárůst podílu jiných národností, pro které české pracovní prostředí vytváří vhodné podmínky a zajímavé pracovní příležitosti. Jedná se o národnost vietnamskou, ukrajinskou a ruskou (ČSÚ, 2013).

Tabulka 1 Národnostní struktura dle SLDB 2011 (zdroj: ČSÚ)

Obyvatelstv o ČR celkem k 26. 3. 2011	z toho národnost								
	česká	moravská	slezská	slovenská	polská	německá	romská	ukrajinská	vietnamská
10 436 560	6 711 624	521 801	12 214	147 152	39 096	18 658	5 135	53 253	29 660

2.9. Náboženská struktura

Statistické informace o náboženském vyznání obyvatel lze získat z údajů pořízených při Sčítání lidu, domů a bytů. Při srovnání hodnot ve sledovaném období je patrný výrazný pokles věřících osob v České republice. Ve sčítání v roce 1991 deklarovalo přibližně 44 % obyvatel víru k některému z náboženství, zatímco v roce 2001 to bylo asi 32 % a v roce 2011 už jen 23 %. V roce 1991 tvořily osoby bez vyznání 40 % celkového počtu obyvatelstva, v roce 2001 to bylo 59 % a ve sčítání 2011 sice poklesl počet osob bez vyznání na hodnotu 38 %, je potřeba především uvést, že téměř

polovina obyvatel České republiky otázku náboženského vyznání zcela ignorovala (*patří mezi nepovinné údaje ve sčítacích arších*) a přibližně 49 % neuvedlo žádnou odpověď (*srov. tabulka č. 2*).

Tabulka 2 Vývoj náboženského vyznání podle SLDB v % (zdroj: ČSÚ)

Rok sčítání	Věřících (v %)	Bez vyznání (v %)	Nezjištěno (v %)
1991	43,9	39,8	16,2
2001	32,1	59,0	8,8
2011	22,6	37,6	48,7

Ekonomické postavení církví v České republice se změnilo zákonem z roku 2013. Vždy záleželo na vládě země, nakolik se chtěli o víru opírat při svém panování. Od této skutečnosti se odvíjelo majetkové postavení církve (*např. největšího rozmachu dosahovala církev za Karla IV. a Přemysla Otakara II., naopak chudla v dobách husitských bouří, za císaře Josefa II.³ a po roce 1948.*) Je-li v současnosti v České republice – při existujících ekonomických problémech – zhruba pětina věřících, měl by ekonomickému a majetkovému postavení církví a jejich vlivu odpovídat i jejich majetek, tak jako tomu bylo v historických souvislostech.

2. 10. Vzdělanostní struktura

V České republice vláda vynakládá na vzdělávání 4,8 % HDP, země OECD vydají v průměru na vzdělání veřejné a soukromé finanční prostředky ve výši 6,2 %. Průměr zemí EU přesahuje 6 % HDP a podle tohoto kritéria patří naše republika mezi sedm nejhorších zemí EU.

Přesto máme v rámci Evropské unie nejméně lidí bez základního vzdělání. Od roku 2000, kdy bylo osob s ukončeným terciárním vzděláváním v populaci 25 až 64 let 11 %, stoupl tento ukazatel na hodnotu 14,5 %. Ještě v roce 2000 přijímaly školy jen 25 % přihlášených, nyní už jich je 60 %. Růst je to ve světě výjimečný, ale na druhé straně je otázkou, zda tak velký podíl populace má vůbec intelektuální schopnost absolvovat opravdu náročné vysokoškolské studium. Nárůst počtu studentů je také příčinou „masifikace“ vysokoškolského studia. Diskutabilní není jen možnost udržení odpovídající a mezinárodně srovnatelné kvalitativní úroveň více než 70 vysokých škol s několika tisíci studijních oborů, ale také finanční udržitelnost tohoto počtu. Požadavky na mezinárodně srovnatelnou vysokou kvalitu lidských zdrojů potřebných v postindustriální společnosti jsou do jisté míry v rozporu s masovostí vysokoškolského

³ Charakter tzv. církevního majetku měl minimálně od dekretů císaře Josefa II. povahu veřejnoprávní, církev katolická k němu neměla dispoziční právo. Dispoziční právo je jeden ze základních atributů vlastnického práva, podle kterého nelze s majetkem disponovat (z toho vyplývá – „není to můj majetek“). Josefínský systém dohledu nad církevním majetkem tu byl za císařství, za Rakousko-Uherska, za první republiky, za okupace, v období 1945–1948 i po něm – zkrátka stále. Tento systém vznikl z několika důvodů. Jeden z nich byl i ten, že katolická církev v době přechodu od vedení zemských desek ke katastrálním knihám, nebyla s to císaři doložit nabytí majetku. K mnoha majetkům, které držela a užívala, neměla nabyvací dokumenty.

studia. Rozporná je také skutečnost, že v České republice 13 % mladých lidí ve věku od 15 do 29 nestuduje a ani nepracuje. Varující je stálý pokles počtu vysokoškolsky vzdělaných osob v oborech přírodních a především technických věd. V roce 2000 mělo v těchto dvou oborech diplom celkem 36 % všech vysokoškoláků, nyní se již blíží 30 % a přes 80 % z těchto vysokoškolských odborníků jsou muži. V postindustriální společnosti zajišťují její rozvoj právě odborníci na techniku a přírodní vědy, kteří se angažují ve vědě a inovacích. Počty absolventů doktorských studijních programů neodpovídají počtu osob s ukončeným vysokoškolským studiem.

Při sčítáních v roce 1991, 2001 i 2011 se potvrdil trend zvyšování vzdělanosti české populace, který byl patrný již před rokem 1989. Vzdělání se po změně politického systému stává důležitým faktorem v procesu dosahování sociálního postavení (Simonová, 2009).

Tabulka 3 Vzdělanostní struktura obyvatel (zdroj: ČSÚ)

Stupeň nejvyššího dokončeného vzdělání	Rok sčítání a absolventi (relativně v %)		
	1991	2001	2011
základní	33,1	23,0	14,2
odborné bez maturity	35,4	38,0	26,7
úplné středoškolské	22,9	28,4	25,2
vysokoškolské	7,2	8,9	10,1
bez vzdělání	0,3	0,4	1,3

Závěr

Odedávna platila klasická zásada, že dobrým hospodářem je ten, kdo nastupujícím generacím předával víc, než sám na začátku získal. Recese a nepříznivý ekonomický vývoj v souhrnu nejen transformuje prostorové rozmístění ekonomických aktivit, mění výrazně sociální a zdravotní klima společnosti, ale může mít také vliv na formování politických postojů obyvatelstva a způsobit nárůst nežádoucích extremistických radikálních názorů a různých hnutí. Nedostatek finančních prostředků obyvatelstva snižuje možnost nákupu poměrně drahých volně prodejných léků, vitamínů a zdravotně podpůrných prostředků. Méně finančních prostředků je oběany vynakládáno na nákup zdravotně vhodných potravin, což mění skladbu jídelníčku a omezuje preferenci biopotravin. Nepříznivá finanční situace snižuje životní úroveň některých obyvatel a také zmenšuje podíl finančních prostředků vynakládaných na kvalitní regeneraci, odpočinek a cílené trávení volného času.

Výdajovou stránku státního rozpočtu zatěžuje zvyšující se nezaměstnanost. Přibývá-li žadatelů o práci, tak se také úměrně tomu zvyšují výdaje státu na vyplácení podpory v nezaměstnanosti. V životě neúspěšných žadatelů o práci narůstá fond volného času a ztrácí se významová hodnota času. Výsledkem je nejen ztráta životní motivace jedince, ale i pokles jeho rodinné prestiže, což ohrožuje stabilitu rodin. Narůstá rozvodovost s negativními dopady na nezletilé jedince. Ztráta zaměstnání a nedostatek

finančních prostředků určených k uvědomělému trávení volného času vede paradoxně u některých jedinců k nárůstu alkoholizmu a toxikománie, včetně kouření, což navíc dále výrazně snižuje životní úroveň rodiny se všemi doprovodnými jevy. Růst životních nákladů rodiny, zvyšující se náklady na energetické zdroje, rostoucí výše nájemného, spolu s rostoucími cenami za potraviny a služby snižuje zájem o další dítě. S výše uvedenými ekonomickými a sociálně-spoločenskými změnami se postupně mění i populační chování, což může výrazně pozměnit stávající demografické ukazatele.

Demografický vývoj je již více než dvacet roků ovlivněn kvalitativně odlišným ekonomickým, společenským a politickým vývojem než tomu bylo za předchozí období. V důsledku této dynamiky se mění nejen celkový počet obyvatel, jeho rozmístění, ale také jeho struktura a dynamika. Vlivem této symbiotické propojenosti se následně také formuje státní populační, školská, sociální a zdravotní politika a přijímají různá opatření.

Člověk v současnosti vystupuje nejen jako tvůrce materiálních hodnot, ale také jako jejich spotřebitel. Všechny hodnocené demografické ukazatele se vyznačují vzájemnou a velmi těsnou provázaností, která citlivě reaguje na ekonomickou a sociálně-politickou dynamiku. Mezi pozitivně se vyvíjející ukazatele můžeme zařadit snižování hrubé míry úmrtnosti, snižování míry kojenecké úmrtnosti, růst střední délky života (*naděje dožití*) a pokles počtu umělých přerušení těhotenství. Naopak negativně působily politické a ekonomické porevoluční změny na demografické ukazatele jako jsou pokles míry sňatečnosti, pokles počtu živě narozených a úhrnné plodnosti a na nastartování demografického stárnutí populace.

Závěrem analýzy hodnot dokumentujících demografický vývoj České republiky je možné konstatovat, že se svými ukazateli pohybuje mezi východní a západní Evropou. Rozšiřováním Evropské unie jsou postupně odstraňovány bariéry politické, ekonomické a migrační. S vývojem v čase lze předpokládat, že se sníží existující rozdíly demografických procesů mezi staršími zeměmi EU a zeměmi vstupujícími později. Přesto je pravděpodobné, že bude trvat delší časové období, než obyvatelstvo sjednocené Evropy bude možno označit za homogenní ve svém populačním chování, struktuře a své dynamice.

Literatura

- [1] BURCIN, B., FIALOVÁ, L., RYCHTAŘÍKOVÁ, J. a kol. 1. vyd.: *Demografická situace České republiky - proměny a kontexty 1993-2008*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2010. ISBN 978-80-7419-024-7.
- [2] HŮBELOVÁ, D.: *Změny demografického vývoje v České republice po roce 1989*. (v tisku-nepubl.)
- [3] CHALUPA, P., HŮBELOVÁ, D.: *Globální krize a její vliv na regionální rozvoj a cestovní ruch*. Referát na VIII. Mezinárodní konferenci „Aktuální problémy cestovního ruchu“, 27. 2. -28. 2. 2013, Jihlava 2013, 10 s. (nepubl.)
- [4] CHALUPA, P., HŮBELOVÁ, D. : *Fázový společenský posun a Česká republika*. Spisy PdF MU, sv. 108, Brno 2007, s. 236, ISBN 978-80-210-4464-7

- [5] CHALUPA, P., HÜBELOVÁ, D.: Globální recese, lidské zdroje a regionální rozvoj České republiky. In Geografické informácie, roč. 16, s. 106 – 116, Fakulta prírodných vied UKF, Nitra, 2013, ISSN 13-37-9453
- [6] CHALUPA, P., JANOUŠKOVÁ, E.: Geneze regionálních disparit v české republice. Sborník z konference „Region v rozvoji společnosti“, s. 76 – 83 Mendelova univerzita v Brně, Brno 2010, ISBN 978-80-7375-435-8
- [7] KOCOURKOVÁ, J. 2010.: Rodinná politika a její pronatalitní význam. In Bartoňová D. a kol. *Demografická situace České republiky: proměny a kontexty*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2010, s. 169-180. ISBN 978-80-7419-024-7.
- [8] KOSCHIN, F.: *Demografie poprvé*. 2. vyd. Praha: Oeconomica, 2005. ISBN 80-245-0859-1.
- [9] KOSCHIN, F., FIALA, T., LANGHAMROVÁ, J., ROUBÍČEK, V. 1. vyd.: *Úmrtnost v českých zemích v devadesátých letech*. Praha: Vysoká škola ekonomická, 1998. ISBN 80-7079-574-3.
- [10] KUČERA, M.: *Populace České republiky 1918-1991*. Praha: ČDS, SÚ AVČR, 1994. 197 s., 1994. ISBN 8090167470.
- [11] MOŽNÝ, I. *Česká společnost*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002. 207 s. ISBN 80-7178-624-1.
- [12] NEVĚDĚL, L.: Percepce regionálního rozvoje. In *XII. Mezinárodní kolokvium o regionálních vědách*. 1. vyd. Bořetice: Katedra regionální ekonomie a správy, Ekonomicko-správní fakulta, Masarykova Univerzita, 2009. od s. 185 - 191, 7 s. ISBN 978-80-210-4883-6.
- [13] RYCHTAŘIKOVÁ, J.: Nová demografická situace v České republice od počátku devadesátých let (New demographic patterns in the Czech Republic since the 1990s) in: *Demografická situace České republiky. Proměny a kontexty 1993-2008*, SLON, Praha 2010, p. 37-46, ISBN 978-80-7419-024-7
- [14] SIMONOVÁ, N.: Proměny v mezigeneračním přenosu dosaženého vzdělání v České republice v historické perspektivě. *Sociologický časopis* [online]. 2009, č. 2. Dostupné z: http://sreview.soc.cas.cz/uploads/30e38613c2d0b21e9a72cf98380b158f2035b8c5_Simonova2009-2.pdf
- [15] VESELOVSKÝ, J.: Niektoré teoretické aspekty štúdia chudoby ako sociálneho indikátora. - Nitra : UKF, In: *Zborník zo VII. vedeckej konferencie doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov*, s. 406-409, 2006. ISBN 88-8050-960-3
- [16] Obyvatelstvo, volby. ČSÚ [online]. Praha: Český statistický úřad, 2003. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/o/4110-03--obyvatelstvo_hlasici_se_k_jednotlivym_cirkvim_a_nabozenskym_spolecnostem
- [17] Sňatečnost. ČSÚ [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/snatecnost>
- [18] *Časové řady základních dat demografické statistiky ČR v letech 1900-1999*. Praha: ČSÚ, 2000.

Twenty-year Symbiotic Interconnectedness of Economic and Population Development

Abstract

In the course of twenty years the population behaviour in Czech Republic gradually changed due to economic and social changes which quite significantly have influenced current demographic indicators and affected their further development. The year 1989 was a breakthrough year, which affected the ongoing economic and demographic developments and initiated a qualitatively very different concept of tourism.

Key words

Demographic changes, economic development, symbiotic interconnectedness

Kontaktní údaje

Prof. PhDr. Petr Chalupa, CSc.,
Vysoká škola polytechnická Jihlava, katedra cestovního ruchu,
Tolstého 16, 586 01, Jihlava
e-mail: chalup10@vspj.cz

PhDr. Dana Hübelová, Ph.D.,
Fakulta regionálního rozvoje a mezinárodních studií, Mendelova univerzita,
Ústav demografie a aplikované statistiky,
tř. Gen. Píky 7, 600 00 Brno
e-mail: dana.hubelova@mendelu.cz

Novelizace zákona č. 159/1999 Sb., o některých podmínkách podnikání a o výkonu některých činností v oblasti cestovního ruchu, ve znění pozdějších předpisů

Stanislava Pachrová

Vysoká škola polytechnická Jihlava

Abstrakt

Zákon č. 159/1999 Sb., o některých podmínkách podnikání a o výkonu některých činností v oblasti cestovního ruchu, a o změně zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů, a o změně zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů, tvoří základní právní rámec pro proces získání živnostenského oprávnění k provozování cestovních kanceláří a cestovních agentur a také velice podrobně stanovuje rozsah povolených aktivit a povinnosti v průběhu podnikání pro oba typy zmíněných živností. Tímto zákonem je například zakotvena pro spotřebitele naprosto zásadní povinnost cestovních kanceláří mít po celou dobu svého podnikání uzavřeno platné pojištění záruky pro případ úpadku cestovní kanceláře, je stanovena minimální pojistná částka tohoto pojištění na 30 % z plánovaných ročních tržeb za prodané zájezdy a také je stanovena zákonná povinnost spoluúčasti cestovních kanceláří na pojistné události ve výši minimálně 2 % z plánovaných ročních tržeb z prodeje zájezdů. Tento zákon, který za více než deset let své účinnosti nebyl zásadně novelizován, v současné době prochází přípravou na novelizaci. Ve snaze o větší ochranu spotřebitele má dojít ke zpřísnění podmínek získání koncese k provozování cestovních kanceláří, změny dozná současný způsob jištění cestovních kanceláří proti úpadku, dojde k výraznému rozšíření a zpřísnění dozoru správních orgánů nad činností cestovních kanceláří a cestovních agentur, k zavedení správního trestání atd. Plánovaný termín nabytí účinnosti novely je podzim roku 2013.

Klíčová slova

Cestovní kancelář, zákon č. 159/1999 Sb., novela, pojištění záruky pro případ úpadku cestovní kanceláře

Úvod

Připravovaná novela zákona č. 159/1999 Sb., důležitého profesního zákona, který je rozhodující pro provoz podniků cestovních kanceláří (dále též jako CK) a cestovních agentur (dále též jako CA) v naší zemi, má za **hlavní cíl posílit ochranu spotřebitele**. Stanovený cíl je **v souladu** se současným **evropským trendem** posilování pozice spotřebitele na trhu. Větší ochrana zákazníka a zvýšení jeho jistot

v případě úpadku CK **může** podpořit prodej zájezdů a **pozitivně** tak **ovlivnit podnikání CK i CA**.

Jak uvádí Hlaváčová, vedoucí odboru komunikace a zahraniční spolupráce odboru cestovního ruchu Ministerstva pro místní rozvoj České republiky, hlavními důvody pro novelizaci zákona č. 159/1999 Sb. jsou vyhodnocení současného stavu podnikání v oblasti cestovního ruchu, řada podnětů od zástupců odborné veřejnosti (*od obou asociací CK a CA, asociace pojišťoven, spotřebitelských organizací apod.*) a také zpoždění revize směrnice 90/314/EHS, o souborných službách pro cesty, pobyty a zájezdy. [1]

V současné době Legislativní rada vlády ČR postoupila předkladateli novely, Ministerstvu pro místní rozvoj (*dále též jako MMR*), k zapracování své připomínky. Současné dotčené profesní svazy, např. Asociace českých cestovních kanceláří a agentur (*dále též jako AČCKA*), zaslaly na MMR svá stanoviska k novele zákona.

Novela zákona č. 159/1999 Sb., která byla v prosinci 2012 předložena Ministerstvem pro místní rozvoj k projednání vlády [4], ovšem obsahuje řadu problematických míst, která by mohla podnikání CK a CA výrazně zkomplikovat. Výčet nejdiskutovanějších sporných bodů se stručným komentářem a přehled nejdůležitějších novelizačních bodů v předkládané novele zákona uvádí následující text.

Nejdůležitější připravované změny zákona č. 159/1999 Sb.

Zprísnění podmínek pro vydávání koncese k provozování cestovní kanceláře je zejména v tom, že z podnikání budou moci být vyloučeni podnikatelé, u nichž je doloženo problémové podnikání v oblasti cestovního ruchu.

Zásadním problémem pro řadu CK bude nově vytvořená povinnost u pojištění záruky pro případ úpadku cestovní kanceláře, a to ve **stanovení minimálního limitu pojistného plnění na 4 miliony Kč**. Stanovení minimálního limitu pojistného plnění v praxi velice silně znevýhodní malé a střední CK, kterých je na našem trhu většina. Velké CK tato povinnost příliš nezasáhne, naopak jim může pomoci upevnit své pozice na trhu cestovního ruchu vůči menším podnikům CK. Zavedení této nové povinnosti lze vnímat jako **porušení rovných podmínek v podnikání cestovních kanceláří**.

Problém by nevyřešilo ani snížení navrhované částky, jak žádá AČCKA [4], pouze by se tím snížil počet CK, které budou novelou konkurenčně znevýhodněny.

Je potřeba si uvědomit, že limit pojistného plnění ve výši 4 milionů korun odpovídá ročním plánovaným tržbám z prodeje zájezdů ve výši přesahující 13,3 milionů korun – a této částky tržeb za zájezdy řada menších CK vůbec nedosahuje. Stanovení minimálního limitu pojištění by tedy pro ně bylo velkou konkurenční nevýhodou a navýšení plateb za povinné pojištění by výrazně zatížilo jejich rozpočet. Proč by měly být malé CK pojištěny na 100 i více % svých tržeb a velké CK i nadále pouze na minimálně 30 %?

Protože zůstal zachován limit pojistného plnění ve výši minimálně 30 % ročních plánovaných tržeb z prodeje zájezdů, nová povinnost stanovující minimální limit pojistného plnění se navíc jeví jako zbytečná. I podle vyjádření zástupců pojišťoven Union a Generali, se kterými byla tato problematika diskutována, je nová povinnost

zbytečná a u menších CK naprosto nadsazená. Při úpadku malé CK náklady na pojistné plnění nedosahují stanoveného minimálního limitu 4 miliony Kč.

Zachování stávajícího systému – limit pojistného plnění odvozovat pouze od výše plánovaných tržeb z prodeje zájezdů – je nejspravedlivější vůči všem podnikům CK. Procentní výše minimálního pojistného plnění (30 %) je již v současnosti nejvyšší v zemích Evropské unie. Podle našeho názoru **neexistuje objektivní důvod tyto podmínky více zpříšňovat.**

Situace, kdy by mohlo být stanovení minimálního limitu pojistného plnění v předem definované výši (*např. minimálně 2 miliony Kč*) opodstatněno, je stanovení této povinnosti zcela nové vznikající cestovní kanceláři, protože u ní není možné předvídat úspěšnost/neúspěšnost jejího podnikání a jisté potenciálně vyšší riziko pro spotřebitele tu existuje. Za zvážení by jistě stálo, zda podobné opatření nezavést také u již existujících CK, u kterých dojde k zásadní změně v organizační struktuře (*změna vlastníků, akcionářů...*), tedy ke změně, která by mohla mít vliv na provoz a stabilitu podniku.

Co ale bude pro CK po nabytí účinnosti novely **pozitivní, je zrušení povinné minimální spoluúčasti na pojistném plnění při úpadku CK ve výši 2 % z ročních plánovaných tržeb z prodaných zájezdů.** Spoluúčast CK na pojistném plnění se nově bude moci řešit více způsoby, bude záležet na individuální domluvě CK a pojišťovny.

Po nabytí účinnosti novely budou **spotřebitelé lépe informováni** o tom, **kdo (která CK) pořádá zájezd prodávaný zprostředkovatelem.** Nejpozději při druhém „kliknutí“ na informace o konkrétním zájezdu bude muset být viditelné, která CK je organizátorem dané akce cestovního ruchu.

Provozovatelé CK budou mít novou povinnost vést za každý kalendářní měsíc průkaznou evidenci o počtu prodaných zájezdů a o výši tržeb za tyto produkty, dále budou muset vést průkaznou evidenci o počtu prodaných poukazů na zájezd včetně výše tržeb za tyto poukazy a budou mít řadu nových informačních povinností ve vztahu k MMR a ve vztahu vůči pojišťovnám.

Ministerstvo pro místní rozvoj bude v rámci rozšířeného výkonu dozoru oprávněno vydat rozhodnutí o zákazu uzavírání nových cestovních smluv a k rozšiřování smluv již uzavřených v případě, že CK nesplní oznamovací povinnost o zvýšení tržeb z prodeje zájezdů vůči pojišťovně, s níž uzavřela smlouvu o povinném pojištění záruky. Jako potenciální problém lze ale vnímat plánované **stanovení povinnosti CK ohlašovat „každou zásadní změnu ... podnikatelského záměru,** zejména změnu v údajích týkajících se destinací, počtu klientů nebo tržeb za zájezdy“. Jak se bude vykládat termín „zásadní změna“? Vzhledem k tomu, že tento bod je vnímám jako velice důležitý a při jeho nedodržení může být CK uložena pokuta až do výše půl milionu korun, formulace „každou zásadní změnu podnikatelského plánu“ by jistě měla být více upřesněna. Musí CK hlásit například i zrušení zájezdu z důvodu nenaplnění minimální stanovené kapacity, když tím se její tržby sníží? Jak velká musí být změna v počtu klientů, aby už se musela hlásit? Otázek se nabízí velké množství.

Pojišťovny poskytující pojistný produkt pojištění záruky pro případ úpadku touroperátora budou mít rozšířen výčet povinností v souvislosti s tímto produktem

o zajištění stoprocentního krytí finančních prostředků, které zákazník CK zaplatil na zálohách za zájezd, nebo v ceně zájezdu a o krytí plné výše finančních prostředků, které zákazník zaplatil za poukaz na zájezd. Pojišťovny také budou mít řadu nových informačních povinností ve vztahu k MMR.

V novele navrhovaná **opatření vedoucí ke zpřísnění získávání koncese k provozování CK, přesnější definování povinností pojišťoven i cestovních kanceláří** a zavedení správních deliktů právnických a fyzických podnikajících osob, včetně pokut, jsou jistě **postačujícím krokem výrazně zvyšujícím ochranu spotřebitele**.

Druhý **zásadní problém** je ve stanoveném **termínu účinnosti novely** – počítá se s nabytím účinnosti novely již na podzim roku 2013. Po přijetí zákona bude ukončena platnost stávajících koncesí k provozování cestovních kanceláří a CK budou mít lhůtu 6 měsíců na vyřízení koncese nové, již podle podmínek novely. Důvodem, proč se termín nabytí účinnosti jeví jako nešťastně zvolený, je fakt, že **od 1. ledna 2014 bude muset být v souvislosti s účinností nového Občanského zákoníku zákon 159/1999 Sb. opět novelizován**. Navíc, v průběhu roku 2013 se očekává již dlouho avizovaná **revize evropské Směrnice 90/314 EHS**, na základě které se **naš zákon bude muset dále novelizovat**.

Změny zákona, který řídí podnikání subjektů CK a CA **by měly být co nejméně časté**, aby legislativní prostředí trhu cestovního ruchu bylo stabilní a konkurenceschopné. Když už nyní je zřejmé, že novela bude platit pouze několik měsíců a poté budou nutné další změny, jeví se jako **nejvhodnější provést změny současně** – tedy například **připravit novelu zákona 159/1999 Sb. s termínem účinnosti k 1. lednu 2014** a do ní zakomponovat jak v současnosti navržené změny, tak změny, které budou muset být provedeny v souvislosti s novým občanským zákoníkem. Byl tak čas všechny změny řádně projednat se všemi zainteresovanými stranami, včetně odborné veřejnosti, profesních svazů CK a CK i pojišťoven.

Závěr

V novele zákona č. 159/1999 Sb. navrhovaná opatření vedoucí ke zpřísnění získávání koncese k provozování CK, přesnějšímu definování povinností pojišťoven i cestovních kanceláří a k zavedení správních deliktů právnických a fyzických podnikajících osob, včetně vysokých pokut, jsou jistě pozitivním krokem výrazně zvyšujícím ochranu spotřebitele. Spornou otázkou ovšem zůstává, zda je ideální zákon novelizovat právě nyní, když od ledna 2014 vznikne potřeba další novelizace v souvislosti s nabytím právní účinnosti nového občanského zákoníku.

Literatura

- [1] HLAVÁČKOVÁ, Helena. Zákon č. 159/1999 Sb.: legislativní práce na návrhu novely pokračují. *COT BUSINESS*. 2013, č. 2. ISSN 1212-4281.

- [2] *Návrh novely zákona č. 159/1999 Sb., předložený na jednání vlády Ministerstvem pro místní rozvoj dne 5. 12. 2012*
- [3] *Zákon č. 159/1999 Sb., o některých podmínkách podnikání a o výkonu některých činností v oblasti cestovního ruchu a o změně zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů, v platném znění. In: Sbírka zákonů České republiky. 1999.*
- [4] *Zápis ze zasedání prezidia AČCKA ze dne 9. 1. 2013. Stanovisko AČCKA k předložené dílčí novele.*

Amendment of Act No. 159/1999 Coll., On Certain Conditions of Business and Some Activities in the Field of Tourism, as Amended

Abstract

Act No. 159/1999 Coll., On certain conditions of business and some activities in the field of tourism, and amending Act No. 40/1964 Coll., The Civil Code, as amended, and amending Act No. 455/1991 Coll., The Trade Act, as amended, constitutes a basic legal framework for the process of obtaining a business license to operate travel agencies and tour operators. This Act sets out in detail the scope of permitted activities and responsibilities in the course of business for both, travel agencies and tour operators, as well. The Act introduces very important obligation for tour operators to have a valid insurance for a case of their bankruptcy and that the minimum insured sum is 30% of their planned annual revenues from the sale of tours. This Act is currently being prepared for the amendment. In pursuit of greater consumer protection is becoming tightening of the conditions for obtaining a business license to operate tour operators, changes will be in a tour operators insurance against bankruptcy, also the supervision of tour operators and travel agencies activities will significantly expand and administrative punishment of them will be introduced. The planned date of entering into force of the amendment is the autumn 2013.

Key words

Tour operator, Act No. 159/1999 Sb., amendment, insurance of tour operators

Kontaktní údaje

RNDr. Mgr. Stanislava Pachrová, Ph.D.
Vysoká škola polytechnická Jihlava
Tolstého 16, 586 01 Jihlava
e-mail: stanislava.pachrova@vspj.cz

Současné trendy v cestovním ruchu a role průvodců

Jaromír Rux

Vysoká škola polytechnická Jihlava, katedra cestovního ruchu

Abstrakt

V článku se popisují aktuální problémy průvodců a jejich řešení v pracovní skupině pro průvodce.

Klíčová slova

Průvodce cestovního ruchu, vedoucí zájezdu, cestovní kancelář, cestovní agentura, zájezd, turista, katedra cestovního ruchu

Podle výzkumů agentury CzechTourism přijelo v roce 2012 do České republiky 7 200 000 turistů, což je o 6,8 % více než v roce 2011. To je velmi potěšitelné číslo, které jistě udělá radost všem pracovníkům v cestovním ruchu. Podíváme-li se, z kterých zemí jsou největší přírůstky, vidíme, že je to Čína (34%), Rusko (25%), Jižní Korea (33%), USA (17%). V absolutních číslech je na prvním místě Německo, odkud přijelo 1,4 mil turistů, což je o 2,2% více než loni. Zvýšil se počet turistů z dalších evropských států, Rakouska, Itálie a Velké Británie. Jak uvádí Peřinová (<http://vyzkumy.czechtourism.cz/>) zahraniční turisté utratili v roce 2012 v České republice 137,8 miliardy korun, což bylo o 2,1 miliardy více než v roce předchozím. Vyplyvá to z údajů o platební bilanci, které zveřejnila Česká národní banka (ČNB).

Za růstem příjmů v minulém roce stála také rostoucí poptávka ruských turistů, optimistický vývoj na německém trhu a dlouhodobě rostoucí poptávka na vzdálených trzích. Nejvyšší meziroční nárůst byl v prvním čtvrtletí roku, kdy příjmy ze zahraničního cestovního ruchu vzrostly o 15,5 procenta. Poslední čtvrtletí roku však přineslo meziroční pokles příjmů a srazilo tak celkový roční růst pod očekávání Institutu turismu ČR agentury CzechTourism.

„Přes slabší vývoj v posledním čtvrtletí zůstává celková bilance roku velmi dobrá. Do České republiky přijelo v loňském roce nejvíc zahraničních turistů v historii, mimo jiné i díky našim marketingovým aktivitám,“ uvedl Rostislav Vondruška, generální ředitel agentury CzechTourism. Podle Vondrušky rekordní návštěvnost pomohla podnikatelům vyrovnat se s dopady současného konkurenčního prostředí.

Méně potěšitelné je jejich rozdělení do krajů. Z tabulky vidíme, že dvě třetiny turistů přijedou do Prahy a o jednu třetinu se dělí zbývajících 13 krajů.

Tabulka 1 Zahraniční hosté v hromadných ubyt. zařízeních podle zemí / *Foreign guests at collective accommodation establishments: by country*

1. - 4. Čtvrtletí ČR / <i>Czech Republic</i>	Počet hostů/ <i>Number of guests</i>	% podíl / <i>% share</i>	Průměrná doba pobytu ve dnech/ <i>Average length of stay</i>	Počet přenocování / <i>Number of nights</i>	% podíl / <i>% share</i>	index počet hostů 1-4 Q 2012/1-4 Q 2011 / <i>index number of guests in 1-4 Q 2012/1-4 Q 2011</i>
Zahraniční hosté celkem/ <i>Foreign guests total</i>	7 170 385	100,0%	3,9	20 547 839	100,0%	6,8%
<i>Belgie / Belgium</i>	83 796	1,2%	3,6	220 339	1,1%	-1,8%
<i>Bulharsko / Bulgaria</i>	24 703	0,3%	3,4	58 160	0,3%	9,2%
<i>Dánsko / Denmark</i>	104 016	1,5%	4,1	326 768	1,6%	8,0%
<i>Estonsko / Estonia</i>	17 389	0,2%	3,0	34 285	0,2%	6,8%
<i>Finsko / Finland</i>	46 903	0,7%	3,8	131 957	0,6%	5,2%
<i>Francie / France</i>	275 759	3,8%	3,6	705 898	3,4%	-2,7%
<i>Chorvatsko / Croatia</i>	43 797	0,6%	3,8	121 024	0,6%	-9,1%
<i>Irsko / Ireland</i>	26 226	0,4%	3,6	67 172	0,3%	17,3%
<i>Island / Iceland</i>	3 642	0,1%	3,7	9 714	0,0%	3,5%
<i>Itálie / Italy</i>	353 671	4,9%	3,8	976 810	4,8%	4,7%
<i>Srbsko a Černá Hora / Serbia and Montenegro</i>	27 882	0,4%	3,7	75 594	0,4%	-1,4%
<i>Kypr / Cyprus</i>	4 411	0,1%	4,2	14 067	0,1%	-42,3%
<i>Litva / Lithuania</i>	44 059	0,6%	2,7	75 370	0,4%	-9,6%
<i>Lotyšsko / Latvia</i>	13 387	0,2%	3,0	27 216	0,1%	32,6%
<i>Lucembursko / Luxembourg</i>	3 844	0,1%	3,7	10 489	0,1%	-23,9%
<i>Lichtenštejnsko / Liechtenstein</i>	980	0,0%	3,0	1 971	0,0%	6,1%
<i>Maďarsko / Hungary</i>	111 191	1,6%	3,1	233 128	1,1%	3,3%
<i>Malta / Malta</i>	3 639	0,1%	4,8	13 873	0,1%	51,2%
<i>Německo / Germany</i>	1 418 161	19,8%	4,2	4 594 328	22,4%	2,2%
<i>Nizozemsko / The Netherlands</i>	199 944	2,8%	4,4	683 723	3,3%	1,0%
<i>Norsko / Norway</i>	59 571	0,8%	3,7	159 868	0,8%	-16,0%
<i>Polsko / Poland</i>	371 421	5,2%	3,1	779 342	3,8%	0,1%
<i>Portugalsko / Portugal</i>	26 827	0,4%	3,7	72 187	0,4%	9,9%
<i>Rakousko / Austria</i>	203 657	2,8%	3,0	408 000	2,0%	9,7%
<i>Rumunsko / Romania</i>	57 949	0,8%	3,4	137 970	0,7%	0,8%
<i>Rusko / Russia</i>	698 040	9,7%	6,0	3 460 691	16,8%	24,9%
<i>Řecko / Greece</i>	34 843	0,5%	4,0	103 056	0,5%	-20,9%
<i>Slovensko / Slovakia</i>	383 069	5,3%	3,0	764 325	3,7%	11,3%
<i>Slovinsko / Slovenia</i>	27 584	0,4%	3,0	54 842	0,3%	5,9%
<i>Spoj. král. V. Británie a Sever. Irsko / UK</i>	346 973	4,8%	3,4	834 787	4,1%	5,8%
<i>Španělsko / Spain</i>	201 595	2,8%	3,8	565 773	2,8%	-10,7%
<i>Švédsko / Sweden</i>	86 625	1,2%	3,6	224 996	1,1%	7,6%
<i>Švýcarsko / Switzerland</i>	81 936	1,1%	3,5	201 892	1,0%	8,9%
<i>Turecko / Turkey</i>	56 495	0,8%	3,7	149 884	0,7%	14,7%
<i>Ukrajina / Ukraine</i>	126 814	1,8%	4,1	393 582	1,9%	15,9%
<i>Ostatní evropské země / Other european countries</i>	129 771	1,8%	3,8	367 230	1,8%	-8,1%
<i>Kanada / Canada</i>	62 603	0,9%	3,7	170 039	0,8%	10,6%
<i>USA / U.S.A.</i>	367 312	5,1%	3,5	918 236	4,5%	16,6%
<i>Brazílie / Brazil</i>	56 134	0,8%	3,6	146 133	0,7%	29,8%
<i>Mexiko / Mexico</i>	25 687	0,4%	3,4	62 489	0,3%	19,5%
<i>Ostatní stf. a jižní Amerika / Other American countries</i>	63 109	0,9%	3,5	156 355	0,8%	42,3%
<i>Čína / China</i>	145 495	2,0%	2,6	236 010	1,1%	33,9%
<i>Indie / India</i>	24 056	0,3%	n/a	61 415	0,3%	n/a
<i>Izrael / Israel</i>	90 541	1,3%	4,7	337 421	1,6%	10,0%
<i>Japonsko / Japan</i>	136 664	1,9%	2,9	254 825	1,2%	12,3%
<i>Jižní Korea / Republic of Korea</i>	128 874	1,8%	2,6	200 486	1,0%	33,4%
<i>Ostatní asijské země / Other asian countries</i>	247 803	3,5%	3,6	644 386	3,1%	-7,1%
<i>Jihoafrická republika / South Africa</i>	9 126	0,1%	3,4	21 839	0,1%	47,6%
<i>Ostatní africké země / The rest of Africa</i>	26 168	0,4%	3,9	74 648	0,4%	11,0%
<i>Austrálie / Australia</i>	71 645	1,0%	3,4	170 368	0,8%	7,3%

Nový Zéland / <i>New Zealand</i>	8 936	0,1%	3,3	20 850	0,1%	11,6%
Oceánie / <i>Oceania</i>	5 662	0,1%	3,1	12 048	0,1%	5,3%

*) základní údaje / *basic data*

Zdroj: ČSÚ / *Source: Czech Statistical Office*

Tabulka 2 Zahraniční hosté v hromadných ubytovacích zařízeních, 1. - 4. Q 2012,
základní údaje / *Foreign guests at collective accommodation e*

1.	Německo / <i>Germany</i>	1 418 161
2.	Rusko / <i>Russia</i>	698 040
3.	Slovensko / <i>Slovakia</i>	383 069
4.	Polsko / <i>Poland</i>	371 421
5.	USA / <i>U.S.A.</i>	367 312
6.	Itálie / <i>Italy</i>	353 671
7.	Spoj. král. V. Británie a Sever. Irska / <i>UK</i>	346 973
8.	Francie / <i>France</i>	275 759
9.	Ostatní asijské země / <i>Other asian countries</i>	247 803
10.	Rakousko / <i>Austria</i>	203 657
11.	Španělsko / <i>Spain</i>	201 595
12.	Nizozemsko / <i>The Netherlands</i>	199 944
13.	Čína / <i>China</i>	145 495
14.	Japonsko / <i>Japan</i>	136 664
15.	Ostatní evropské země / <i>Other european countries</i>	129 771
16.	Jižní Korea / <i>Republic of Korea</i>	128 874
17.	Ukrajina / <i>Ukraine</i>	126 814
18.	Maďarsko / <i>Hungary</i>	111 191
19.	Dánsko / <i>Denmark</i>	104 016
20.	Izrael / <i>Israel</i>	90 541
21.	Švédsko / <i>Sweden</i>	86 625
22.	Belgie / <i>Belgium</i>	83 796
23.	Švýcarsko / <i>Switzerland</i>	81 936
24.	Austrálie / <i>Australia</i>	71 645
25.	Ostatní stf. a jižní Amerika / <i>Other American countries</i>	63 109
26.	Kanada / <i>Canada</i>	62 603
27.	Norsko / <i>Norway</i>	59 571
28.	Rumunsko / <i>Romania</i>	57 949
29.	Turecko / <i>Turkey</i>	56 495
30.	Brazílie / <i>Brazil</i>	56 134
31.	Finsko / <i>Finland</i>	46 903
32.	Litva / <i>Lithuania</i>	44 059
33.	Chorvatsko / <i>Croatia</i>	43 797
34.	Řecko / <i>Greece</i>	34 843
35.	Srbsko a Černá Hora / <i>Serbia and Montenegro</i>	27 882
36.	Slovinsko / <i>Slovenia</i>	27 584
37.	Portugalsko / <i>Portugal</i>	26 827
38.	Irsko / <i>Ireland</i>	26 226
39.	Ostatní africké země / <i>The rest of Africa</i>	26 168
40.	Mexiko / <i>Mexico</i>	25 687
41.	Bulharsko / <i>Bulgaria</i>	24 703
42.	Indie / <i>India</i>	24 056
43.	Estonsko / <i>Estonia</i>	17 389
44.	Lotyšsko / <i>Latvia</i>	13 387
45.	Jihoafrická republika / <i>South Africa</i>	9 126
46.	Nový Zéland / <i>New Zealand</i>	8 936
47.	Oceánie / <i>Oceania</i>	5 662

Zdroj: ČSÚ / *Source: Czech Statistical Office*

Tabulka 3 Zahraniční hosté v hromadných ubyt. zařízeních podle zemí / Foreign guests at collective accommodation establishments: by country

1. - 4. čtvrtletí ČR / Czech Republic	Počet hostů / Number of guests	% podíl / % share	Průměrná doba pobytu ve dnech/ Average length of stay	Počet přenocování / Number of nights	% podíl / % share	index počet hostů 1-4 Q 2012/1-4 Q 2011 / index number of guests in 1-4 Q 2012/ 1-4 Q 2011
Zahraniční hosté celkem / Foreign guests total	7 170 385	100,0%	3,9	20 547 839	100,0%	6,8%
Německo / <i>Germany</i>	1 418 161	19,8%	4,2	4 594 328	22,4%	2,2%
Rusko / <i>Russia</i>	698 040	9,7%	6,0	3 460 691	16,8%	24,9%
Slovensko / <i>Slovakia</i>	383 069	5,3%	3,0	764 325	3,7%	11,3%
Polsko / <i>Poland</i>	371 421	5,2%	3,1	779 342	3,8%	0,1%
USA / <i>U.S.A.</i>	367 312	5,1%	3,5	918 236	4,5%	16,6%
Itálie / <i>Italy</i>	353 671	4,9%	3,8	976 810	4,8%	4,7%
Spoj. král. V. Británie a Sever. Irsko /	346 973	4,8%	3,4	834 787	4,1%	5,8%
Francie / <i>France</i>	275 759	3,8%	3,6	705 898	3,4%	-2,7%
Ostatní asijské země / <i>Other asian countries</i>	247 803	3,5%	3,6	644 386	3,1%	-7,1%
Rakousko / <i>Austria</i>	203 657	2,8%	3,0	408 000	2,0%	9,7%
Španělsko / <i>Spain</i>	201 595	2,8%	3,8	565 773	2,8%	-
Nizozemsko / <i>The Netherlands</i>	199 944	2,8%	4,4	683 723	3,3%	1,0%
Čína / <i>China</i>	145 495	2,0%	2,6	236 010	1,1%	33,9%
Japonsko / <i>Japan</i>	136 664	1,9%	2,9	254 825	1,2%	12,3%
Ostatní evropské země / <i>Other european</i>	129 771	1,8%	3,8	367 230	1,8%	-8,1%
Jižní Korea / <i>Republic of Korea</i>	128 874	1,8%	2,6	200 486	1,0%	33,4%
Ukrajina / <i>Ukraine</i>	126 814	1,8%	4,1	393 582	1,9%	15,9%
Maďarsko / <i>Hungary</i>	111 191	1,6%	3,1	233 128	1,1%	3,3%
Dánsko / <i>Denmark</i>	104 016	1,5%	4,1	326 748	1,6%	8,0%
Izrael / <i>Israel</i>	90 541	1,3%	4,7	337 421	1,6%	10,0%

*) základní údaje / *basic data*

Zdroj: ČSÚ / *Source: Czech Statistical Office*

Tabulka 4 Zahraniční hosté v hromadných ubytovacích zařízeních podle krajů,

1. - 4. čtvrtletí 2012

**Foreign guests at collective accommodation establishments: by region,
January - December 2012**

Území / <i>Territory</i>	Počet hostů / Number of guests	% podíl / % share	Počet přenocování / Number of nights	% podíl / % share	Index počet hostů 2011/2012 / Index number of guests in 2011/2012
ČR / <i>Czech Republic</i>	7 170 385	100,00%	20 547 839	100,00%	6,80%
Praha / <i>Prague</i>	4 680 733	65,30%	12 288 287	59,80%	7,30%
Středočeský kraj / <i>Central Bohemia</i>	180 387	2,50%	430 911	2,10%	11,80%
Jihočeský kraj / <i>Southern Bohemia</i>	317 628	4,40%	685 199	3,30%	12,00%
Plzeňský kraj / <i>Plzeň Region</i>	193 860	2,70%	406 278	2,00%	12,20%
Karlovarský kraj / <i>Karlovy Vary Region</i>	492 500	6,90%	3 387 888	16,50%	1,60%

Ústecký kraj / <i>Ústí nad Labem Region</i>	131 370	1,80%	359 414	1,70%	7,60%
Liberecký kraj / <i>Liberec Region</i>	158 174	2,20%	565 225	2,80%	8,50%
Královéhradecký kraj / <i>Hradec Králové Region</i>	214 040	3,00%	753 707	3,70%	5,90%
Pardubický kraj / <i>Pardubice Region</i>	48 225	0,70%	121 952	0,60%	2,60%
Kraj Vysočina / <i>Highland</i>	54 723	0,80%	141 438	0,70%	8,40%
Jihomoravský kraj / <i>Southern Moravia</i>	405 521	5,70%	708 685	3,40%	-4,10%
Olomoucký kraj / <i>Olomouc Region</i>	92 070	1,30%	187 805	0,90%	7,20%
Zlínský kraj / <i>Zlín Region</i>	69 959	1,00%	188 401	0,90%	8,10%
Moravskoslezský kraj / <i>Moravia-Silesian Region</i>	131 195	1,80%	322 649	1,60%	17,90%

Zdroj: ČSÚ / *Source: Czech Statistical Office*

O tyto turisty musíme co nejlépe pečovat, poskytnout jim bezpečné prostředí a kvalitní služby především dopravu, ubytování, stravování, průvodcovské služby atd.

Z celé této široké problematiky se budeme dále zabývat průvodcovskými službami. Naše republika nemá a nikdy asi mít nebude teplé přímořské pláže ani velehory alpského typu. Má velké množství kulturních a přírodních památek, v řadě případů skutečně ojedinělých, kterými se nemůže chlubit žádný jiný stát. Jde o to, tyto památky turistům nejen ukázat, ale též jim vysvětlit, v čem je jejich jedinečnost, světový význam a proč se vyplatí přijet do ČR znovu a pokračovat v prohlídce. Zde je nezastupitelná role turistických průvodců a zde v současnosti jsou největší nedostatky a největší problémy. Podstata sporu je v tom, že zařazení průvodcovské činnosti v rámci Živnostenského zákona bylo již 4x změněno, tato živnost je střídavě zařazována mezi živnosti volné nebo vázané. Do roku 2008 to byla živnost vázaná s podmínkou absolvování školy CR nebo středoškolským vzděláním a průvodcovskými zkouškami. Od roku 2008 je to živnost volná a k jejímu výkonu stačí pouze splnit všeobecné podmínky, tj. věk 18 let, svéprávnost a bezúhonnost. Ve stejném roce vydala EU směrnici EU 15 565, ve které požaduje, aby zájemce o práci průvodce absolvoval vzdělání v rozsahu a náročné zkoušky.

V současnosti proti sobě stojí dva rozdílné názory. Negativní stanovisko k zařazení mezi živnosti vázané zaujímá

Asociace českých cestovních kancelářů a agentur,

která nesouhlasí s případným návrhem převést činnost turistického průvodce ze živnosti volné do živnosti vázané a k diskusi ohledně regulace činnosti turistických průvodců sděluje následující stanovisko:

1. Regulace činnosti turistických průvodců je neopodstatněnou překážkou v přístupu k výkonu této činnosti a není zárukou pro pořadatele zájezdu, že regulovaný průvodce bude poskytovat své služby kvalitně a řádně v zájmu CK/CA.
2. Přirozeným regulátorem výkonu činnosti turistického průvodce je cestovní kancelář, která má v souladu s § 852i Občanského zákoníku a profesního zákona

- č. 159/99 Sb. odpovědnost za porušení závazků vyplývajících z uzavřené cestovní smlouvy bez ohledu na to, zda mají závazky být splněny cestovní kanceláří nebo jinými dodavateli služeb v rámci zájezdu. Cestovní kancelář nese tedy odpovědnost za poskytnutí služeb svými subdodavateli a je primárně v jejím zájmu, aby služba průvodce byla poskytnuta řádně. AČCKA zastává názor, že je výhradně na rozhodnutí cestovní kanceláře, jaký výběr zvolí, zda požaduje absolventy odborných kurzů, či si své průvodce samostatně připravuje nebo volí jiné varianty.
3. Odrážejícím faktorem případné regulace činnosti turistických průvodců je přijetí evropské normy EN15565 (*leden 2008*), která reguluje odbornou přípravu turistických průvodců a zavádí neúměrný požadavek odborné přípravy turistických průvodců v rozsahu minimálně 600 hodin. Zákonná regulace činnosti turistického průvodce by byla velkou překážkou v přístupu k výkonu této činnosti, vedla by k nepřijatelnému poklesu nabídky služeb turistických průvodců a v konečném efektu by mohla vést ke zdražení poskytovaných služeb a nežádoucímu zvýšení cen zájezdů.
 4. Zavedení regulace činnosti turistických průvodců by bylo v přímém rozporu s legislativním usnesením Evropského parlamentu ze dne 15. Listopadu 2011 o provádění směrnice o odborných kvalifikacích č. 2005/36/ES, čl. 38, v kterém EP zdůrazňuje, že regulovaných povolání je v EU vysoký počet a vyzývá členské státy ke snížení celkového počtu regulovaných povolání,
 5. Zavedení regulace činnosti turistických průvodců by znamenalo velkou překážku pro poskytování služeb CK/CA v incomingu v případě netradičních jazykových skupin (*Čína, Japonsko, ostatní asijské země apod.*). V České republice je výrazný nedostatek jazykově vybavených průvodců (*netradičním jazykovým skupinám je nutné poskytnout službu průvodce v jejich rodném jazyce, nikoli v jazyce světovém*),
 6. AČCKA výrazně podporuje zavedení evropského profesního průkazu turistického průvodce, který umožní průkaznější poskytování služeb turistického průvodce přeshraničně mezi členskými zeměmi EU,
 7. Nepřijatelné pro AČCKA a ECTAA je na evropské úrovni prezentované stanovisko FEG (*Federace evropských průvodců*), že turistický průvodce je nemobilní, poskytuje své služby jen ve své lokalitě a evropský profesní průkaz turistického průvodce pro prokázání kvalifikací přeshraničně bezdůvodný. Toto stanovisko, které bylo prezentováno i v odborné diskuzi na naší národní úrovni, zcela pomíjí zájem mnohem početnější skupiny outgoingových průvodců, kteří jsou mobilní, neboť doprovázejí do zahraničí své domácí skupiny a poskytují odborný výklad v rodném jazyce účastníků zájezdu. Nabídka místních česky hovořících průvodců v zahraničí je velmi omezená či neexistující a myšlenka, že si cestovní kancelář v každé navštěvované zahraniční lokalitě najme místního nemobilního průvodce je zcestná a v praxi neproveditelná, nehledě na obrovský nárůst nákladů na službu turistického průvodce v případě velkých poznávacích okruhů. Nicméně je na rozhodnutí cestovní kanceláře, zda v některé ze zahraničních lokalit, které případně česky hovořícím průvodcem disponují, místního průvodce využije, nemůže to však být zákonná povinnost.
 8. Zásadním problémem však je nedostatečná kontrola zahraničních „průvodců“, kteří poskytují své služby v České republice bez příslušného živnostenského

oprávnění vydaného v České republice či v jiné zemi EU nebo bez pracovního poměru v české firmě mající oprávnění k výkonu činnosti turistického průvodce. AČCKA vyzývá, aby příslušné orgány (*MPO, Magistrát hl. m. Prahy*) zahájily důslednou kontrolu osob při poskytování průvodcovských služeb a přistoupily v součinnosti s ostatními orgány v případě zjištění porušení platné legislativy k přísným sankcím, které by mohly při opakovaném porušení vést např. i k vydání zákazu pobytu v ČR osobám, které své služby poskytují v ČR neoprávněně.

Asociace průvodců ČR a Sdružení průvodců považují současnou situaci v poskytování služeb průvodců cestovního ruchu v České republice za neudržitelnou. Důvodem je především absence požadavku obecného, odborného a jazykového vzdělání pro průvodce cestovního ruchu, absence regulačních a kontrolních mechanismů a s tím související propad kvality průvodcovských služeb. Tento stav nepříznivě dopadá na průvodce, na turisty jako spotřebitele, na systém vzdělávání průvodců, na interpretaci našeho kulturního a přírodního dědictví a v širších souvislostech na celý obor cestovního ruchu, podnikatelské prostředí a hospodářskou soutěž. K zlepšení kvality průvodcovských služeb v České republice navrhuje následující opatření:

1. Vymezit obsahovou činnost profese průvodce cestovního ruchu a vedoucího zájezdu podle Národní soustavy povolání, Národní soustavy kvalifikací a České technické normy ČSN EN 13809:

Průvodce cestovního ruchu (*tourist guide*) – fyzická osoba, která provádí návštěvníky v jazyce podle jejich výběru a poskytuje výklad o kulturním a přírodním dědictví oblasti, přičemž tato osoba má obvykle specializaci na příslušnou oblast vydanou a/nebo uznávanou příslušným úřadem.

Vedoucí zájezdu (*tour manager*) – fyzická osoba, která řídí a kontroluje itinerář v zastoupení cestovní kanceláře (*touroperátora*), zajišťuje, aby se plnil program, jak je popsán v katalogu cestovní kanceláře (*touroperátora*) a prodáván cestujícím, a poskytuje praktické místní informace.

2. Stanovit odbornou způsobilost průvodce cestovního ruchu, pokud je tato vykonávána jako nezávislá činnost vlastním jménem a na vlastní účet následovně:
 - a) střední vzdělání s maturitní zkouškou a zkouška profesní kvalifikace pro průvodce cestovního ruchu nebo osvědčení o rekvalifikaci pro příslušnou pracovní činnost vydané zařízením akreditovaným MŠMT nebo jiný doklad o odborné kvalifikaci pro příslušnou pracovní činnost vydaný ministerstvem nebo zařízením akreditovaným ministerstvem, do jehož působnosti patří odvětví, v němž je činnost provozována,
 - b) vyšší odborné vzdělání v oblasti cestovního ruchu zahrnující činnost průvodce cestovního ruchu,
 - c) vysokoškolské vzdělání v oblasti cestovního ruchu zahrnující činnost průvodce cestovního ruchu,
 - d) doklad o uznání odborné kvalifikace podle zvláštního právního předpisu.
3. Stanovit průkaz odborné způsobilosti průvodce cestovního ruchu vydávaný ministerstvem nebo zařízením akreditovaným ministerstvem, do jehož působnosti patří odvětví, v němž je činnost provozována.

4. Zmocnit obce ke kontrole průkazu odborné způsobilosti průvodce cestovního ruchu.
5. Stanovit povinnost ohlášení před prvním poskytnutím služby na našem území pro průvodce cestovního ruchu z jiných členských zemí EU v intencích směrnice 2005/36/ES v rozsahu regulovaných činností.

Stanovisko katedry CR VŠP Jihlava

Každé z předložených protichůdných stanovisek je v určité části pravdivé. Plně souhlasíme s AČCKA, že regulace průvodcovské činnosti automaticky nezajistí její kvalitu a rovněž plně souhlasíme s konstatováním, že za kvalitu zájezdu zodpovídá CK včetně služeb subdodavatelů, a tedy zodpovídá a za služby průvodce. Rovněž je pravda, že CK ve vlastním zájmu bude zaměstnávat pouze kvalitní průvodce a je sama schopna rozhodnout, koho si vezme jako průvodce (vedoucího zájezdu) nebo ne a je zbytečné, aby uchazeči o průvodcovskou činnost utráceli poměrně vysoké částky za průvodcovské zkoušky. Požadavek vzdělání v rozsahu 600 hodin je maximalistický a rozhodně není nutný pro každého průvodce.

Domníváme se, že je možné toto řešení

1. Respektovat normu EU a rozdělit průvodce na průvodce zájezdu (*outgoingový*) a nechat stanovení jeho kvalifikace plně CK.
2. Průvodce cestovního ruchu (*místní průvodce, incomingový průvodce*), který nabízí služby přímo turistům – stanovení kvalifikace ponechat krajům.
3. Pracuje-li pro CK opět nechat stanovení kvalifikace v kompetenci CK.
4. Průvodcovskou činnost ponechat jako volnou, ale dát krajům právo na stanovení podmínek např. pro místa UNESCO apod.

Na posledním jednání pracovní podskupiny při podvýboru pro cestovní ruch bylo dosaženo shody v těchto oblastech

1. Průvodcovská činnost zůstává živností volnou.
2. Cestovní kancelář je garantem služeb průvodce a je v její kompetenci stanovit podmínky, za kterých může průvodce pro ni pracovat (*platí pro průvodce v outgoingu i incomingu*). U průvodců bude požadovat minimálně středoškolské vzdělání.
3. Aby se usnadnila kontrola průvodcovské činnosti, dostanou všichni průvodci odznak, podrobnosti určí MPO.
4. Jednotlivé destinace (kraje) stanoví podmínky pro činnost průvodců.

Existence pracovní skupiny a vstřícný přístup většiny jejích členů z řad poslanců a senátorů dává naději, že obtížná problematika práce průvodců bude úspěšně vyřešena.

Použité zdroje

- [1] <http://vyzkumy.czechtourism.cz/#;orderby=novinky//vyzkumy.czechtourism.cz/>
[2] Stanoviska jednotlivých profesních organizací (AČCKA, ACK, Asociace průvodců).

Current Trends in Tourism and the Role of Guides**Abstract**

The article describes the current problems of guides and their solution by working group for guides.

Key words

Tourist guide, tour manager, touroperator, travel agency, package tour, tourist, department of Tourism

Kontaktní údaje

RNDr. PaedDr. Jaromír Rux, CSc.
Vysoká škola polytechnická Jihlava
Katedra cestovního ruchu
Tolstého 16
586 01 Jihlava
e-mail: rux@vspj.cz

Spokojenost celiaků s nabídkou stravovacích služeb v českých restauracích

Alice Šedivá Neckářová

Vysoká škola polytechnická Jihlava, katedra cestovního ruchu

Abstrakt

Článek pojednává o úskalích, na která naráží osoba s celiakií během účasti na cestovním ruchu i mimo ni během veřejného stravování. Jedná se o aktuální téma, které má svou ekonomickou i mimoekonomickou rovinu a zároveň téma, které není příliš často řešené. Stěžejní část článku tvoří interpretace průzkumu provedeného mezi celiaky (tj. osobami dodržujícími bezlepkovou dietu), cílem průzkumu bylo zjistit, zda jsou respondenti spokojeni s uzpůsobením nabídky stravovacích služeb v České republice určené právě pro ně. Provedené šetření poskytuje jeho autorce především objektivní odpověď na otázku, zda na trhu českých stravovacích služeb skutečně existuje mezera mezi nabídkou a poptávkou pro daný segment a má smysl se touto problematikou zabývat v budoucnosti podrobněji.

Klíčová slova

Stravovací služby, celiakie, průzkum

Úvod

Cestovní ruch se postupem času stal běžnou součástí našeho života, je zdrojem relaxace, zábavy a v neposlední řadě také poznání. Díky tomu, že se životní úroveň obyvatel neustále zvyšuje, máme stále větší množství disponibilních finančních prostředků, které můžeme pro svou účast na cestovním ruchu použít. Cestovní ruch se stává pohodlnějším a dostupnějším stále širšímu okruhu obyvatel, právě díky tomu, že naše životní úroveň neustále roste a uspokojujeme i potřeby, které jsou obecně označovány jako „zbytné“. Pokud mluvíme o rozšiřující se poptávce, nesmíme zapomenout také na to, že v dnešní době je cestovní ruch fenoménem, který už se týká i osob třetího věku, osob handicapovaných nebo osob s různými zdravotními problémy.

Nabídka obvykle řeší tři základní otázky – jaký produkt nabízet, kdo jej koupí a za jakých podmínek. V cestovním ruchu mluvíme v převážné většině případů o trhu zákazníka, tedy o situaci, kdy nabídka převažuje nad poptávkou. Většina současných podniků už pochopila, že z dlouhodobého hlediska bude dosahovat zisků pouze za předpokladu, že bude jejich zákazník zákazníkem spokojeným (*v ideálním případě budou jeho očekávání dokonce předčena*), vracejícím se a šířícím kladné reference.

Většina současných podniků, ať už se jedná o podniky výrobní, nebo o podniky poskytující především služby, hovoří o tom, že „dělá marketing“. A opravdu, často se podniky snaží uspět v silném konkurenčním boji například tím, že využívají

nejnovější technologie, ať už ve výrobě, distribuci nebo propagaci. Podniky z oblasti cestovního ruchu, ve snaze uspět i v mezinárodní konkurenci, dnes se zákazníci často komunikují moderními způsoby adekvátními pro současné – často velice náročné zákazníky, kteří bývají jazykově vybavení a není pro ně problém si vyhledat relevantní informace. Současně jsou dnešní zákazníci, především na českém trhu, cenově velmi senzitivní.

V dnešní době neustále slyšíme o tom, že to, jaké produkty budou vyráběny a služby poskytovány, ovlivňuje často právě zákazník sám a neustále jsou nejružnějšími způsoby zkoumány jeho preference a názory. Přesto i dnes dochází k situaci, kdy zákazník identifikoval potřebu, disponuje dostatečnými finančními prostředky, ale nabídka, i když se na první pohled zdá, že by jeho požadavkům mohla vyhovět, konkrétně pro něj, na trhu prostě chybí a zákazník, aniž by nákup uskutečnil, zklamaný odchází zkusit štěstí jinde.

Samozřejmě, takové situace se asi čas od času stávají všude, ale jsou určití zákazníci, kterým se možná stávají častěji než ostatním. Není to způsobeno jejich přílišnou náročností, ani neschopností učinit rozhodnutí. Mám na mysli určité segmenty poptávky, pro které dosud není nabídka v našich podmínkách ve všech případech adekvátně přizpůsobena. Například se může jednat o celiaky a situaci, kdy nabídka nereflexuje jejich specifické stravovací potřeby.

Celiak je ve své podstatě zdravým člověkem, který může za určitých podmínek prožít stejně kvalitní život jako všichni ostatní. Na první pohled jej nelze identifikovat a od ostatních osob nijak rozpoznat. Aby mohla být zachována kvalita jeho života, musí být pouze respektována specifika jeho stravování, kdy je ze stravy vyloučen lepek a vše, co by mohlo lepek obsahovat. Žádná jiná opatření nutná nejsou.

Můžeme říci, že v posledních letech, i díky pokroku v medicíně (*donedávna nebyla u celé řady pacientů celiakie diagnostikována vůbec nebo až pozdě, v některých případech až v případě onkologického nálezu*) celiaků přibývá. I ty nejběžnější potraviny, pro zdravé osoby „komodity“, jsou pro celiaka v podstatě a za určitých okolností téměř luxusním zbožím, z důvodu jejich špatné dosažitelnosti (*především během účasti na cestovním ruchu*) a značné finanční náročnosti (*pro představu kilo bezlepkové mouky stojí v České republice přibližně desetkrát až patnáctkrát více, než kilo mouky klasické, bezlepková mouka se navíc nechová při své úpravě stejně jako mouka klasická, proto není možné ji ve stávajícím receptu pouze jednoduše nahradit*). Existuje celá řada přirozeně bezlepkových surovin, musí být ale striktně dodržena jejich bezlepková úprava.

Z výše uvedeného vyplývá, že příprava stravy pro celiaky, a z toho důvodu i jejich účast na cestovním ruchu, naráží na mnohá úskalí, na druhou stranu se ale nejedná o neřešitelné problémy.

Celiak se ve svém každodenním životě často při stravování potýká nejen s neexistující nebo nedostatečnou nabídkou, ale také s neochotou a nepochopením, ať už ze strany personálu stravovacích zařízení, nebo ze strany ostatních zákazníků, kteří nechápou, že není jeho úmyslem zdržovat ostatní a věci komplikovat a že jeho specifické

požadavky na podávané jídlo nereflktují snahu co nejvíce se od ostatních odlišit, ale jsou pro něj prostě nevyhnutelné.

Pokud nedokáže nabídka adekvátně reflektovat potřeby celiaků, nabízí se jako krajní řešení dva extrémy - v prvním případě celiak své snahy o hromadné stravování vzdává, přestává být zákazníkem stravovacích zařízení, jeho účast na cestovním ruchu je problematická a často se cítí být i vyčleněn z kolektivu. Další možností je, že své onemocnění ignoruje, dietu nedodržuje, nechce na sebe upoutávat pozornost, odlišovat se a ani se nějakým způsobem omezovat a vzdávat „světských požitků“. Časem je ale více než pravděpodobné, že se u něj objeví celá řada různých zdravotních problémů a jeho následná léčba bude přinejmenším finanční zátěží pro jeho zdravotní pojišťovnu.

V posledních letech zaznamenáváme i v České republice mnohé změny k lepšímu, přesto se domnívám, že aktuální stav stále ještě není stavem žádoucím.

Celiakie

Celiakie je celoživotní onemocnění způsobené nesnášenlivostí lepku. U lidí s touto nesnášenlivostí dochází působením lepku ke změně povrchu sliznice tenkého střeva, mizí zde mikrokilky a klky. V důsledku toho se povrch tenkého střeva snižuje, s tím se zmenšuje jeho schopnost trávení a vstřebávání živin. Tato porucha se může projevit kdykoliv a může mít různé projevy. Samotná příčina celiakie (*tzn. nesnášenlivost lepku*) je trvalá a není v současné době vyléčitelná. Proto je jedinou terapií celoživotní vyloučení lepku z potravy [1].

Počet nemocných v České republice se odhaduje na 40–50 000 (*četnost 1:200–250*), z nichž je ale asi pouze 10–15 % vedeno v dispenzární péči (*léčeno*), u většiny nemocných nemoc není objevena (*diagnostikována*) [2].

V případě nedodržování bezlepkové diety jsou časté bolesti břicha, úbytky na váze, menší vzrůst, chudokrevnost, poruchy menstruačního cyklu, častý výskyt samovolných potratů, neplodnost, snížená imunita, zvýšená lomivost kostí, existuje také výrazně vyšší riziko vzniku zhoubného nádoru.

Celiakie se často sdružuje s chorobami, které vznikají na podkladě abnormální imunitní reakce organismu proti vlastním tkáním – jedná se o tzv. nemoci z autoimunity (*např. diabetes mellitus, zánět štítné žlázy, revmatická artritida, ...*) [3].

Dotazníkové šetření

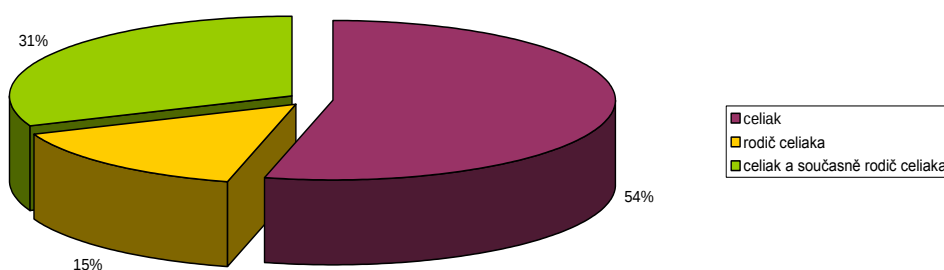
Dotazníkového šetření bylo provedeno na vzorku osmdesáti respondentů, jedná se tedy spíše o pouhý úvodní průzkum, který poskytuje jeho autorce především objektivní odpověď na otázku, zda na trhu českých stravovacích služeb existuje mezera mezi nabídkou a poptávkou pro daný segment a má smysl se touto problematikou zabývat v budoucnosti podrobněji.

Šetření bylo provedeno prostřednictvím sociální sítě, konkrétně na specializovaných stránkách pro celiaky, několik málo dotazníků bylo rozesláno také e-mailem. Respondenty tvořily osoby s celiakií, ve dvanácti případech se jednalo o matky dětí

nemocných celiakií. Respondenty byly z převážné části ženy (82 %) ve věku 25 až 50 let.

Cílem průzkumu bylo zjistit, zda jsou respondenti spokojeni s uzpůsobením nabídky stravovacích služeb v České republice pro celiaky. Jednalo se o kvantitativní průzkum, rozšířený dotazník obsahoval kromě otázek zaměřených na profil respondenta devět uzavřených otázek, u většiny otázek byl vyčleněn prostor pro uvedení doplňujícího komentáře.

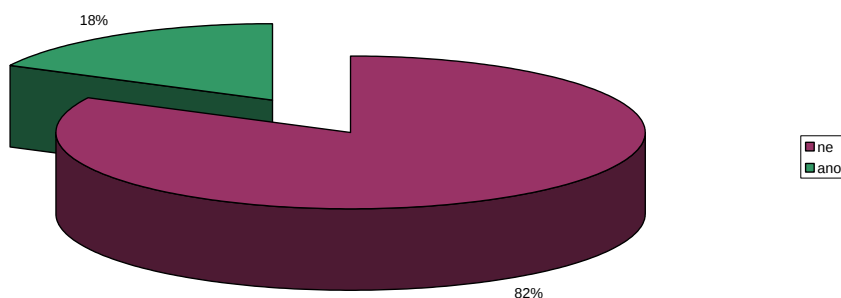
Graf 1 Jste celiak/rodič celiaka/celiak a současně rodič celiaka?

Zdroj: vlastní šetření

Z odpovědi na první otázku vyplývá, že drtivá většina dotazovaných (68) jsou celiaci, z nichž je 25 současně také rodičem celiaka. 15 % respondentů tvořily osoby, které samy bezlepkovou dietu dodržovat nemusí, ale jejich dítě/děti ano.

Graf 2 Máte diagnostikovanou i jinou potravinovou intoleranci?

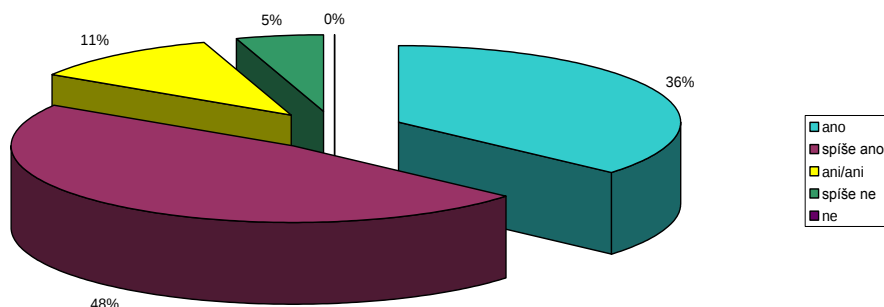

Zdroj: vlastní šetření

Na otázku, zda mají celiaci či jejich děti diagnostikovanou ještě jinou potravinovou intoleranci, odpovědělo 82 % respondentů záporně. Zbýlých 18 % dotazovaných

odpovědělo kladně, z toho dvanáct respondentů uvedlo laktózovou intoleranci a pět alergii na vejce (tj. tři respondenti trpící laktózovou intolerancí nesmí jíst ani vejce).

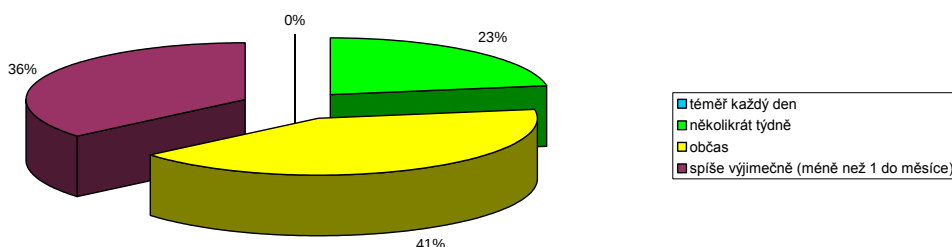
Graf 3 Je současná nabídka bezlepkových potravin v maloobchodních prodejnách na českém trhu dostatečná?

Zdroj: vlastní šetření

Třetí otázka cílila na hodnocení nabídky bezlepkových potravin v maloobchodních prodejnách na českém trhu. 84 % dotazovaných je s nabídkou bezlepkových potravin spokojeno (odpovědi ano a spíše ano), 11 % uvedlo neutrální odpověď (ani spokojeni, ale ani nespokojeni). Pouze 5 % je s nabídkou bezlepkových potravin spíše nespokojeno, nikdo neodpověděl zcela záporně. Jako doplňující komentář respondenti často uváděli, že situace ve velkých městech je uspokojivá, ale sehnat bezlepkové potraviny je dodnes problémem v menších městech a zejména na vesnicích.

Graf 4 Četnost stravování ve veřejných stravovacích zařízeních

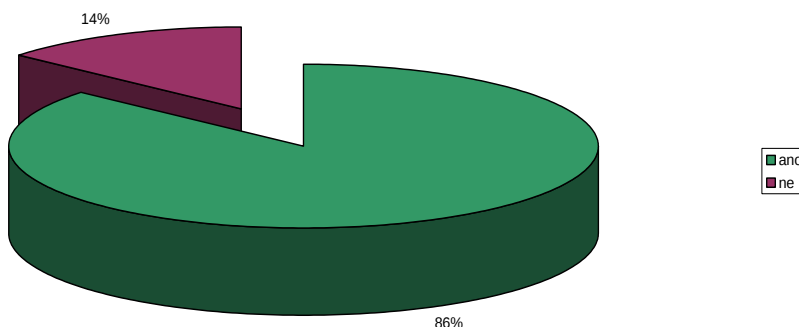

Zdroj: vlastní šetření

Čtvrtá otázka zněla: „Jak často se stravujete ve veřejném stravovacím zařízení?“. Několikrát týdně se takto stravuje 23 % respondentů, občas 41 % a spíše výjimečně, tj. méně než jednou do měsíce, 26 % dotazovaných. Nikdo neodpověděl, že se takto

stravuje každý den, taková možnost ale není příliš pravděpodobná ani u zbytku populace.

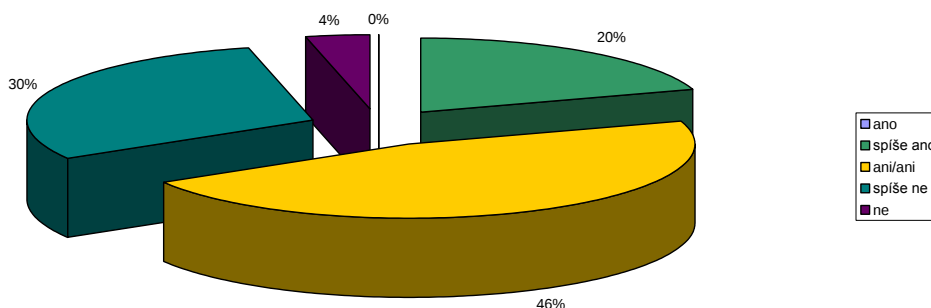
Graf 5 Pokud byste netrpěli celiakií, stravujete se ve veřejných stravovacích zařízeních častěji?

Zdroj: vlastní šetření

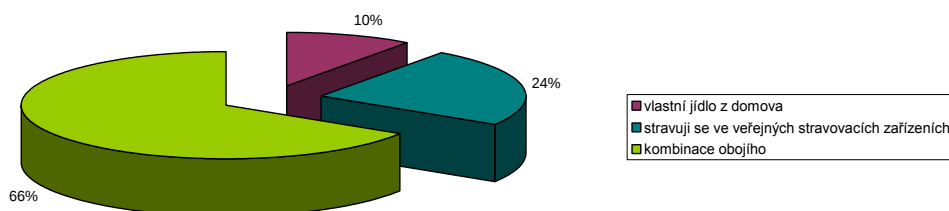
Na následující doplňující otázku, zda by se respondenti, pokud by netrpěli celiakií, stravovali ve veřejných stravovacích zařízeních častěji, odpovědělo kladně 86 % osob.

Graf 6 Spokojenost s nabídkou stravovacích služeb pro celiaky v České republice

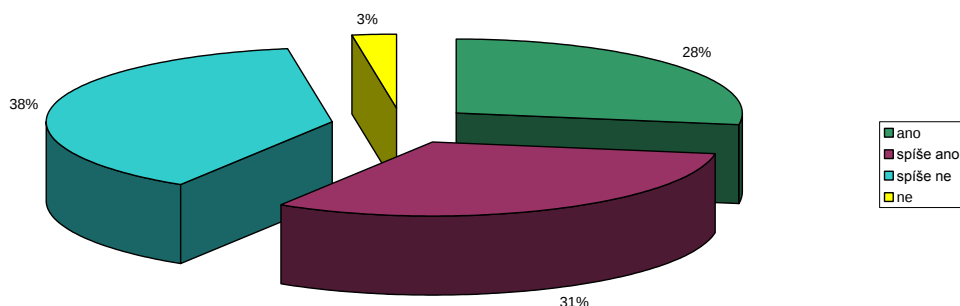
Zdroj: vlastní šetření

Další otázka byla zaměřena opět na stravovací služby v České republice, konkrétně na spokojenost dotazovaných s jejich nabídkou pro celiaky. Spíše spokojeno je s tímto aspektem 20 %, ani spokojeno, ale ani nespokojeno, je 46 %. Spíše nespokojených je 30 % dotazovaných a zcela nespokojena jsou 4 %. Ani v jednom případě se neobjevil respondent, který by byl s nabídkou stravovacích služeb pro celiaky na českém trhu zcela spokojen.

Graf 7 Stravování během účasti na cestovním ruchu

Zdroj: vlastní šetření

Cílem sedmé otázky bylo zjistit, jak nejčastěji řeší dotazovaní celiaci nebo jejich rodiče stravování během účasti na cestovním ruchu. Z výsledků vyplývá, že 10 % respondentů si pouze vozí vlastní jídlo z domova, 24 % se stravuje výhradně ve veřejných stravovacích zařízeních a 66 % kombinuje při svých cestách obě dvě uvedené možnosti.

Graf 8 Dodržujete bezlepkovou dietu i během účasti na cestovním ruchu?

Zdroj: vlastní šetření

S předchozí otázkou bezprostředně souvisela otázka osmá, jejímž cílem bylo zjistit, zda se dotazovaným daří dodržovat během účasti na cestovním ruchu bezlepkovou dietu. Výsledky nejsou příliš uspokojivé, 58 % se dodržování diety během účasti na cestovním ruchu daří (27 % *ano*, 31 % *spíše ano*), zbylým 42 % se to spíše (39 %) nebo vůbec nedaří (3 %). To souvisí samozřejmě s nedostatečnou nabídkou pro celiaky konkrétního stravovacího zařízení, s níž nebyla podle odpovědí na 6. otázku spokojena více než třetina respondentů. Mezi respondenty, kterým se bezlepkové stravování spíše nebo zcela daří, byli kromě jedné výjimky všichni rodiče dětí s celiakií.

Závěr

Z provedeného šetření vyplývá, že na trhu českých stravovacích služeb skutečně existuje mezera mezi nabídkou a poptávkou pro celiaky. Nabídka potravin v maloobchodních řetězcích na území České republiky je respondenty hodnocena výrazně lépe než nabídka stravovacích služeb v českých restauracích. Osmdesát šest procent respondentů uvedlo, že pokud by nemocí netrpěli, navštěvovali by veřejná stravovací zařízení častěji – z toho lze usuzovat, že by se jejich návštěvnost zvýšila i v případě lepšího uzpůsobení nabídky pro daný segment. Vzhledem k výsledkům provedeného šetření usuzují, že má smysl se touto problematikou zabývat v budoucnosti podrobněji. Zajímavé by bylo například srovnání přizpůsobení nabídky stravovacích služeb pro daný segment v tuzemsku a zahraničí a také podrobná analýza nabídky stravování pro celiaky v jednotlivých oblastech České republiky.

V současné době se i v našich podmínkách stále častěji objevují různé akce pro celiaky, pro příklad je možné uvést Bezlepkový Světový den, pořádaný 28. dubna v Top Hotelu Praha nebo celostátní setkání celiaků v Brně, které se konalo 18. května 2013 v Kongresovém centru BVV. Cílem těchto setkání bývá především sdílení informací mezi samotnými celiaky a seznámení se s novými výrobky (*akce často pořádají samy firmy vyrábějící bezlepkové výrobky v rámci podpory prodeje a publicity*). Dle mého názoru by ale život českým celiakům usnadnila zejména větší osvěta tohoto onemocnění, častým problémem je právě neznalost personálu a z toho vyplívající neschopnost vyhovět požadavkům a potřebám zákazníka.

Samozřejmě nesmíme opomenout ani otázku nákladů, kdy bezlepkové stravování může být i několikanásobně nákladnější než stravování „zdravého“ člověka. Ve stravě celiaků mají obvykle své místo i speciální bezlepkové potraviny, jejichž pořízení je opravdu ve srovnání s „běžnými“ potravinami velice drahé. Na druhou stranu je nutné vzít v potaz, že často v jídelničku celiaků dominují potraviny přirozeně bezlepkové (*ovoce, zelenina, mléčné výrobky, maso, brambory, rýže*). Stejně by tomu tak mělo být – z hlediska doporučení odborníků – i u zbytku populace. Jednoduchým řešením by mohlo být respektovat zásady zdravého stravování a nepoužívat lepkové obiloviny i v případech, kdy to není nutné (*zapražené polévky, zadělávané omáčky,...*), stejně jako je to časté v různých jiných zemích světa. Česká kuchyně je tímto sice typická, pokud srovnáme počet lidí s karcinomem střev u nás a ve světě, možná by stálo určité odlehčení a ozdravení našich jídelniček minimálně za úvahu.

Vzhledem k tomu, že celiakie není masovým jevem a bezlepkové pečivo, i přes svoji vyšší cenu, nedosahuje chuťových kvalit pečiva běžného, nelze pravděpodobně předpokládat výrazné zvýšení nákladů podniků při respektování specifik daného segmentu. V zahraničí (*především Skandinávii a německy mluvících zemích*) se běžně setkáváme s tím, že je i v případě např. snídaňového bufetu na vyžádání nabídnuta celiakovi bezlepková alternativa. Bohužel v našich podmínkách i v dnešní době stále mluvíme pouze o výjimečných případech, kdy podnik takto dokáže vyjít zákazníkovi vstříc. Přitom by dané přizpůsobení nabídky pro něj mohlo znamenat (*další*) konkurenční výhodu, vzhledem k častému sdílení zkušeností mezi celiaky by možná i přilákalo nové klienty právě z jejich řad.

Literatura

- [1] HORNER, S., SWARBROOKE, J. *Cestovní ruch, ubytování a stravování, využití volného času*. Praha: GRADA Publishing, a.s., 2003. ISBN: 80-247-0202-9
- [2] JAKUBÍKOVÁ, D. *Marketing v cestovním ruchu*. Praha: Grada Publishing a.s., 2012. 313 s. ISBN 8024742098
- [3] VAŠTÍKOVÁ, M.: *Marketing služeb efektivně a moderně*. Praha: Grada Publishing, 2008. ISBN 978-80-247-2721-9

Internetové zdroje

- [5] Oficiální internetové stránky České centrály cestovního ruchu [online]. [cit. 2012-22-12]. Dostupné na: <<http://www.czechtourism.cz/>>.
- [6] Oficiální internetové stránky společnosti pro bezlepkovou dietu „Celiak.cz“ Vysočina [online]. [cit. 2012-21-12]. Dostupné na: <<http://www.celiak.cz/>>.
- [7] Poradenské centrum pro celiakii a bezlepkovou dietu [online]. [cit. 2012-21-12]. Dostupné na: <<http://www.bezlepkovadieta.cz/>>.

Celiacs Satisfaction with Food Services in Czech Restaurants

Abstract

The aim of this contribution is to point out the difficulties, which have people with coeliac disease during participation in tourism and during public catering. This topic has its economic and non-economic level. The main part of the article consists of interpretation of the survey conducted among coeliacs (the people, who must eat gluten-free food). The aim of the survey was to find out whether the respondents are satisfied with the adjustment of catering services in the Czech Republic to the coeliacs. The survey provides its author's particular objective answer to the question whether the Czech market of catering services is indeed a gap between supply and demand for coeliacs.

Key words

Food services, celiacs, survey

Kontaktní údaje

Ing. Alice Šedivá Neckářová
Slezská univerzita v Opavě
Obchodně podnikatelská fakulta v Karviné
(studentka 1. ročníku KS)
Vysoká škola polytechnická Jihlava
katedra cestovního ruchu
e-mail: neckaroa@vspj.cz

Methodological Approaches to Evaluation of Economic Performance in Regions of the Czech Republic

Jaroslav Jánský

Department of Economic Studies, College of Polytechnics Jihlava

Abstract

The Regional Development Strategy of the Czech Republic for the years 2007 – 2010 conceives the mitigation of imbalance between regions in the economic, social and environmental spheres as one of its principal objectives at respecting the European Union's regional policy goals. A thorough analysis of the quality of life in the individual regions and identification of the factors causing regional disparities remain the cornerstones in determining suitable instruments for the mitigation of regional disparities.

The paper sets out to analyze the disparities in regional economic performance in the Czech Republic by using the multidimensional statistical method of factor analysis. In total 68 indicators were identified for the individual regions of the Czech Republic out of which 11 indicators were chosen for the calculation of the index of development potential by using the factor analysis, such as the number of enterprise-type registered units in agriculture, industry, civil engineering, trade, accommodation, boarding, transport sector, warehousing and communications, per capita gross domestic product in CZK, per capita gross added value in thousands of CZK, per capita gross fixed capital generation in CZK and per capita receipts and expenditures in CZK. The above specified indicators of economic performance in the regions of the Czech Republic were analyzed for the years 2002 – 2007.

Key words

Region, regional development, economic performance of the region, index of development potential

Introduction

Regional development is subject to various influences affecting the quality of life. Among the most important ones are development of entrepreneurial activities and of economic potential in each region, development of human potential associated with increasing employment levels, sufficient technical facilities and equipment, transport services in the area in question, environmental care and, last but not least, tourism from its position of one of the principal entrepreneurial activities (HRABÁNKOVÁ 2009). All of the above stated factors consequently affect the economic performance of a given region.

Significant expanding disparities in the rate of economic performance however occur between regions (*Wokoun 2004*). The existence of disparities can be considered a strong impulse for social development and a premise for the creation of more efficient forms of specialization and regional division of labour (*Hampl 2007*). The causes for the origination of disparities have to be analyzed since only then the activation strategies of the entire regional potential can take place in which economic efficiency plays a crucial role.

At present, a balanced development of regions constitutes one of the principal objectives of the regional policy of the state as well as of the European Union. It is a complex set of processes contributing to positive transformations in the economic, social and environmental situations of the regions. *SVATOŠOVÁ (2005)* points out socio-economic changes in the regions will not do without substantial allowance from structural funds. The aim of the support is to increase activities of regions towards the ensurance of harmonic and well-balanced development, reduction of unemployment, development of human resources, environment protection etc.

The existence of disparities appears desirable and necessary (*COLLECTIVE OF AUTHORS 2004*). However, too big disparities between the regions have no longer stimulating effects and their social and political consequences are serious and far-reaching. This is why they are usually considered a negative phenomenon. A concrete manifestation of community's effort in the abatement of regional disparities represents regional policy.

Data and Methodology

The paper sets out to compare economic performance of the regions of the CR. Impacts affecting the disparities in specific regions derive from economic performance indicators such as gross domestic product (*GDP*), gross added value (*GAV*) and also gross fixed capital formation (*GFCF*). The level and variability of indicators were monitored for the period of study in all administrative regions of the Czech Republic and the data were used to determine regions exhibiting larger disparities.

To meet this objective were determined following sub-objectives:

- compilation and verification of the general index of the development potential of the region, including the assessment of quality of life in the regions. This aggregate index of the development potential to build the ranking of regions in terms of quality of life in the Czech Republic,
- verification of the three sub-indices of the development potential of the region according to basic areas of quality of life compliance with natural resources, with social and cultural resources or with economic performance.

To build the index of development potential is used methods of multivariate analysis – factor analysis, which allows to identifying variables whose influence on the overall state is the strongest. Another basic task of factor analysis is to form new uncorrelated variables (*factors*) in hope that these new variables enable better understand analysed data or eventually enable also another using (*Hebák, pp. 232, 2005*).

For all these indicators (*or variables*) has been tasted mutual interdependence. Variables with high correlation were excluded from consequential processing. The following variables use factor analysis clarifying the structure of observed dependencies and simplifying the system of studied variables. It was used to discard variables affected by information double counting. This reduction leads to a minimal loss of information. The basic building stone of factor analysis is correlation relation (*Pearson correlation coefficient*). From the correlation matrix of real variables we insulate factors that explain monitored dependences in the simplified way. If initial variables correlate together and if they make sense, we can apply the factor analysis. By factoring of correlation matrix it is possible to gain only factor – vector of numbers – where the information engaged in correlation matrix is coded.

Factor analysis divided the selected variables into three or four factors. The most suitable variables were selected to determine the ranking of regions, these variables were standardized on the basis of the relation (*Dufek and Minařík, pp. 75, 2009*).

$$\frac{x_i - \bar{x}}{s_x}$$

where: x_i ...variable in the i -th period,

$\bar{x}$ mean,

s_x ...standard deviation.

Subsequently only these standardized values were considered. After the multiplication of these values by weights assigned to individual variables, the group indices were obtained for the individual regions of Czech Republic. If an indicator had a negative line of action, the sign was changed. To the determination and calculation of development potential index in regions it is necessary to say that weight significance of result indicators were set for calculation by experts (*Jánský and Somerlíková, pp. 204-209, 2010*).

Due to the available underlying data needed to build these indices of development potential, it is necessary to distinguish different levels of the analyzed regions. The indices are compiled in the full range at the level of regions of the Czech Republic. With some limitations in this manner it is possible to compare individual districts of regions.

With respect to the accessibility of empirical data needed for evaluation of disparities between regions, the paper works with the administrative regions of the CR. The suggested methodology is applied to data from individual regions of Regional statistical yearbooks of the Czech Republic in the time series from 2002 to 2007.

Results and Discussion

Economic performance of a specific region is determined by its economic base. This base can be considered a system formed by economic entities, their interrelations and relations they maintain with their environment. The action of market forces results

in the concentration of economic activities into selected regions and in their development together with the ensuing benefits and creation of new activities.

Regional economic performance is markedly impacted by entrepreneurial skills of the entrepreneurs. These skills are at the core of overall regional competitiveness which in turn conditions the income and employment levels. Incomes reflect in the creation of the gross domestic product defined as a market value of final goods produced in a country over a specified period. Final goods are products deemed the final result of a production process. The contribution of a region to GDP can be measured by several indicators: chiefly by the proportion of the regional GDP in the total national GDP and by a regional per capita GDP. The selected data on indicators drawing on GDP are listed in Table 1.

Table 1 Chosen indicators of economic performance in the regions

Region	Generation of GDP			GAV			GFC		
	Average (in mil. CZK)	Variation coefficient	Mean growth coefficient	Average (in mil. CZK)	Variation coefficient	Mean growth coefficient	Average (in mil. CZK)	Variation coefficient	Mean growth coefficient
Czech Republic	3025796.57	0.147	1.073	2716588.39	0.168	1.101	744665.67	0.093	1.059
Capital of Prague	736369.65	0.156	1.071	632384.86	0.127	1.075	207185.30	0.115	1.044
Central Bohemia R.	313832.90	0.185	1.104	280399.16	0.134	1.079	77725.99	0.120	1.081
South Bohemian R.	164114.79	0.138	1.068	144321.66	0.115	1.067	40618.76	0.142	1.062
Pilsen R.	149478.19	0.151	1.070	134352.68	0.128	1.079	39790.65	0.239	1.149
Karlovy Vary R.	68245.88	0.102	1.056	59723.35	0.068	1.041	18557.19	0.073	1.031
Ústí n. Labem R.	197394.37	0.139	1.073	172258.93	0.120	1.075	46859.63	0.064	1.032
Liberec R.	101936.01	0.134	1.055	90689.75	0.114	1.058	24076.51	0.114	1.031
Hradec Králové R.	140830.68	0.123	1.064	124567.44	0.095	1.058	28729.75	0.061	0.998
Pardubice R.	125069.17	0.144	1.073	109804.23	0.122	1.074	24162.72	0.057	1.012
Vysočina R.	126711.54	0.148	1.082	112141.47	0.110	1.065	25628.01	0.081	1.029
South Moravia R.	308677.72	0.142	1.070	342253.02	0.555	1.273	76604.12	0.123	1.083
Olomouc R.	143704.09	0.134	1.070	126297.77	0.105	1.064	35326.97	0.225	1.097
Zlín R.	141209.25	0.145	1.074	124209.82	0.120	1.070	31163.28	0.081	1.014
Moravian-Silesian R.	305952.33	0.154	1.069	262518.10	0.145	1.086	68236.62	0.209	1.103

Source: Regional statistical yearbooks of the CR 2003 – 2008, own calculations

Compiling of partial indices comes before a determination of summary index of development potential of the region. Partial indices enable to evaluate development potential of certain regions in the field of economic efficiency, social and cultural resources and in the field of natural resources (*Jánský and Somerlíková, pp. 98-104 2009*).

Determination and verification of the index of development potential of economic performance in the regions of the Czech Republic

Economic performance of a specific region is determined by its economic base. This base can be considered a system formed by economic entities, their interrelations and relations they maintain with their environment. The action of market forces results in the concentration of economic activities into selected regions and in their development together with the ensuing benefits and creation of new activities.

In each regions of the Czech Republic was determined and found a total of 68 indicators. Of these indicators, it was chosen 11 to calculate the index by using the factor analysis. Chosen indicators (or variables) were: number of registered units of enterprise type, agriculture, hunting, fisheries, industry, civil engineering, trade, repairs, accommodation, boarding, transport, storage, communications, GDP per capita (*in CZK*), gross value added per capita (*in thousands CZK*), GFCF per capita (*in CZK*), total receipts per capita (*in CZK*), total expenditures per capita (*in CZK*).

Table 2 Sub-index of development potential of economic performance

Region	Index 1	Rank 1	Index 2	Rank 2
Capital of Prague	2.85891	1	-----	-----
Central Bohemian R.	0.56744	3	1.40582	1
South Bohemian R.	-0.28217	7	0.43796	4
Pilsen R.	-0.31251	8	0.21454	6
Karlovy Vary R.	-0.87394	14	-0.91560	13
Ústí n. Labem R.	-0.41263	10	0.34702	5
Liberec R.	-0.48163	12	-0.20170	7
Hradec Králové R.	-0.24433	6	-0.49632	10
Pardubice R.	-0.42429	11	-0.77935	11
Vysočina R.	-0.49877	13	-0.47795	9
South Moravian R.	0.59290	2	1.03266	2
Olomouc R.	-0.39391	9	-0.79969	12
Zlín R.	-0.19082	5	-0.36222	8
Moravian-Silesian R.	0.09574	4	0.59484	3

Source: own calculations.

In option 1 (*Table 2*) are evaluated all regions of the Czech Republic including the Capital of Prague. The factor analysis indicated that 11 given indicators can be classified into four factors. The factors, whose own value was less than 1, were not considered. They are following four indicators that were standardized to determine the sub-index of development potential of economic performance and it was used expertly defined and validated weights of these indicators. Number of registered units of enterprise type – weight of indicator is 0.25, industry – weight of indicator is 0.25, GDP per capita (*in CZK*) – weight of indicator is 0.25, total receipts per capita (*in CZK*) – weight of indicator is 0.25.

In option 2 are assessed by using the index all regions except of Capital of Prague. The factor analysis indicated that 11 given indicators can be classified into three factors. So the sub-index of development potential of economic performance consists of the following variables: industry – weight of indicator is 0.33, the GDP per capita (*in CZK*) – weight of indicator is 0.33, total expenditures per capita (*in CZK*) – weight of indicator is 0.33.

Determination and verification of the index of the development potential of natural conditions and index of development potential of social and cultural conditions in the regions of the Czech Republic

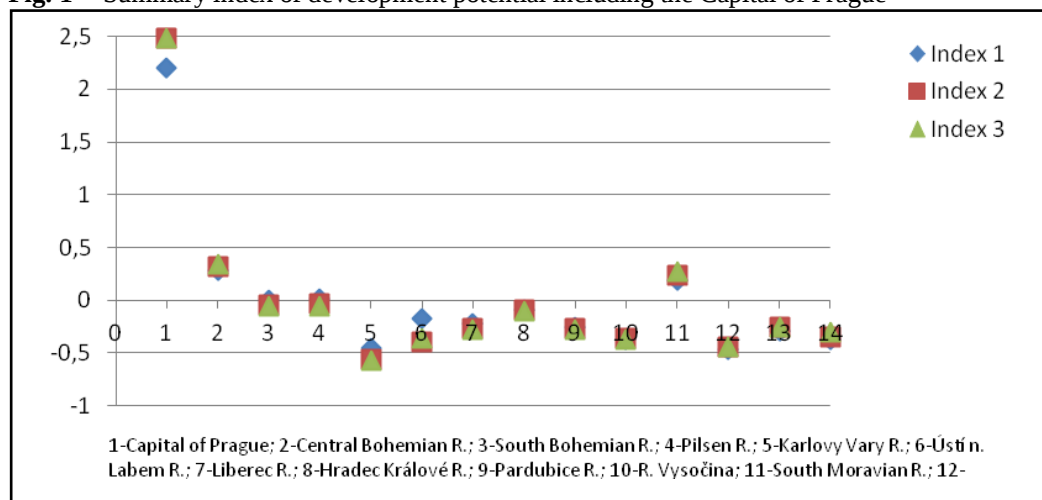
Methodically it was the same manner as for determination of the index of development potential of natural conditions. In each region there was determined and found a total of 58 indicators. Of these indicators it was chosen 21 to calculate the index by using factor analysis. They are following in four indicators that were standardized to determine the sub-index of development potential of natural conditions (*including the environmental protection*) and it was used expertly defined and validated weights of these indicators - investments in environmental protection per capita (*in CZK*) – weight of indicator is 0.35, non-investment expenses for environmental protection per capita (*in CZK*) – weight of indicator is 0.3, non-agricultural land per capita (*in hectares*) – weight of indicator is 0.25, permanent grassland (*hectares per capita*) – weight of indicator is 0.1. In option 2 there are assessed by using the index all regions except of Capital of Prague. The factor analysis indicated that 21 given indicators can be classified into three factors. The factors, whose own value was less than 1, were not considered. So the sub-index of development potential of natural condition consists of the following variables: the arable land per capita (*in hectares*), weight of indicator is 0.25, the economic benefits of the activities of environmental protection per capita (*in CZK*) - weight of indicator is 0.4, the water surface per capita (*in m²*) – weight of indicator is 0.35.

Methodically was the same manner as for determination of the index of development potential of social and cultural conditions. In each regions of the Czech Republic there was determined and found a total of 55 indicators. Of these indicators, it was chosen 12 to calculate the index by using the factor analysis. They are following in four indicators that were standardized to determine the sub-index of development potential of social and cultural conditions and it was used expertly defined and validated weights of these indicators - population per km² – weight of indicator is 0.25, number of tertiary educated – weight of indicator is 0.25, the employment rate – weight of indicator is 0.25, the disposable income of households per capita (*in CZK*) – weight of indicator is 0.25. In option 2 there are assessed by using the index all regions except of Capital of Prague. The factor analysis indicated that 12 given indicators can be classified into three factors. So the sub-index of development potential of social and cultural conditions consists of the following variables: rate of economic activity – weight of indicator is 0.33, the disposable income of households per capita (*in CZK*) – weight of indicator is 0.33, the average old-age pensions (*in CZK*) – weight of indicator is 0.33.

Determination and verification of summary index of development potential in the regions of the Czech Republic

The summary index of development potential is solved as a sum of three sub-indices, namely index of the development potential of natural conditions, the index of the development potential of social and cultural conditions and index of development potential of economic performance by region (figure 1, 2). Expertly set weights are considering three alternatives solutions, the first variant (index 1) are expertly set weights in the same amount for all three sub-indices. In the second variant (index 2) are expertly set weights for the sub-index of the development potential of the natural conditions of 0.2 and sub-index of development potential of social and cultural conditions and the sub-index of economic performance in the same amount for both 0.4. In the third variant (index 3) are expertly set weights for the sub-index of the development potential of the natural conditions of 0.2, sub-index of development potential of social and cultural conditions of 0.35 and for the sub-index of economic development potential performance of 0.45.

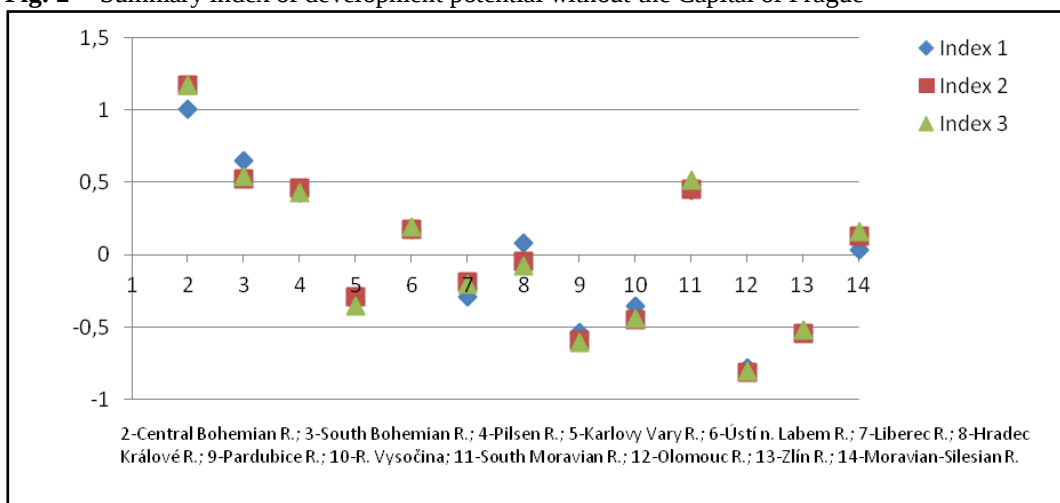
Fig. 1 Summary index of development potential including the Capital of Prague

Source: own calculations.

The first variant represents a hypothetical and comparative situation, the second one rather reflects equal importance to social and economic indicators and the third variant is focused on the indicators of economic performance.

For evaluation of the sub-indices of development potential are the indices for each region evaluated in terms of their amount in absolute order. The identified indices of development potential in individual regions of the Czech Republic indicate that disparities are observed with increasing negative value of the index.

Fig. 2 Summary index of development potential without the Capital of Prague

Source: own calculations.

If we evaluate the index of the development potential of natural conditions and thus demonstrates the importance of the Capital of Prague in option 1 and in option 2 it is South Bohemia region which is at the highest level, then Hradec Kralove region and South Moravia region.

The evaluation of the development potential index of regions indicates that apart from the Capital of Prague, the highest levels are achieved by the regions of South Moravia and Central Bohemia. On the other hand, the regions of Karlovy Vary, Vysočina, Pardubice, Zlín and Olomouc are in a completely opposite situation which – in respect of the informative value of this index gives once again the evidence about the disparate position of these regions. According to Dufek (pp. 92, 2009) who analyzed the development potential with using 14 indicators for 2000-2007, the best ranking region is the Capital of Prague, which is followed by the regions of Central Bohemia, South Bohemia and Karlovy Vary. The regions of Ústí and Moravian-Silesian region had the worst ranking. Discrepancies in the results of our analysis and the analysis made by Dufek (pp. 93, 2009) are due to the different focus of indicators.

Conclusions

The evaluation of the regions is given significant attention especially in recent years. On the one hand the aim of this evaluation is to understand the current state of the regions, expressed through the various indicators. On the other hand, it is a comparison and detection of differences in natural, socio-cultural conditions and in economic level of individual regions, which can be eliminated or at least mitigated by properly oriented regional policy and by using of adequate tools. The evaluation of disparities in the regions is solved by using the index of development potential - the three sub-indices and the summary index.

Results of the evaluation of regions using the index of development potential are suitable for the purposes of national institutions, especially the Ministry for Regional

Development, and then for the individual regional offices. Finally, it is suitable for professional, educational and general public.

To determine and quantify the index of development potential in the regions of the Czech Republic was used expertly set weights of resulting indicators. In the further research is necessary to continue to verify these weights with the representatives of the professional public, ministries, regions, etc., to confirm the accuracy and objectivity of quantified indices. Mutual comparisons among regions should lead to a motivation of improvement in quality of life and as well as to the elimination of regional disparities. Various measures supporting and guiding regional development strategy including the use of the Structural Funds may take into account the above methodological evaluation of disparities in different regions and thus significantly help to achieve one of the main objectives of the strategy of regional development that is reducing regional disequilibrium in economic, social and environmental area.

References

- [1] DUFEK, J., MINAŘÍK, B., 2009: Analýza indikátorů pro hodnocení cílů realizace strategie regionálního rozvoje v České republice (The analysis of indicators for the evaluation of implementation of objectives of regional development strategy in the Czech Republic). Brno: Mendelu, 119 s. ISBN: 978-80-7375-366-5.
- [2] HAMPL, M., 2007: Regionální diferenciace současného socioekonomického vývoje v České republice (Regional differentiation of the contemporary socio-economic development in the Czech Republic). Czech Sociological Review, vol. 43, No. 5.889-910, pp. 889-910.
- [3] HEBÁK, P. a kol., 2005: Vícerozměrné statistické metody (Multidimensional statistical methods). Praha: Informatorium, pp. 255, ISBN 80-7333-039-3.
- [4] HRABÁNKOVÁ, M., BOHÁČKOVÁ, I., 2009: Conditions of sustainable development in the Czech Republic in compliance with the recommendation of the European commission. Agricultural Economics - Czech, No. 55: pp. 156–160, ISSN 0139-570X.
- [5] JÁNSKÝ, J., SOMERLÍKOVÁ, K., 2009: Analýza disparit ekonomické výkonnosti regionů v ČR (The analysis of disparities in economic performance in the regions of the Czech Republic). Region v rozvoji společnosti, Brno, pp. 98-104, ISBN 978-80-7375-330-6.
- [6] JÁNSKÝ, J., SOMERLÍKOVÁ, K., 2010: Analýza disparit sociálních podmínek v regionech ČR (The analysis of disparities in social conditions in the regions of the Czech Republic). Firm and competitive environment, Brno, pp. 204-209, ISBN 978-80-7375-385-6.
- [7] Wokoun, R. a kol.: *Úvod do regionálních věd a veřejné správy*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., Plzeň 2004. ISBN 80-86473-80-5.
- [8] Regional statistical yearbooks of the Czech Republic, 2002 – 2008.

- [9] SVATOŠOVÁ, L., BOHÁČKOVÁ, I., HRABÁNKOVÁ, M., 2005: Regionální rozvoj z pozice strukturální politiky (Regional development from position of structural policy). České Budějovice: Jihočeská univerzita České Budějovice, pp. 156, ISBN 80-7040-749-2.

Metodické přístupy k hodnocení ekonomické výkonnosti v regionech ČR

Abstrakt

Strategie regionálního rozvoje ČR pro období 2007 – 2010 představuje snižování nerovnováhy mezi regiony v oblasti ekonomické, sociální a environmentální jako jeden ze svých hlavních záměrů při dodržování cílů regionální politiky EU. Důkladná analýza kvality života v jednotlivých regionech a rozpoznání faktorů, které způsobují regionální disparity, zůstávají i nadále základním kamenem pro určení vhodných nástrojů ke snížení disparit mezi regiony.

Příspěvek si klade za cíl analyzovat disparity v ekonomické výkonnosti regionů v ČR s využitím vícerozměrné statistické metody faktorové analýzy. V jednotlivých regionech ČR bylo zjištěno celkem 68 ukazatelů, z nichž pro výpočet indexu rozvojového potenciálu pomocí faktorové analýzy bylo vybráno 11 ukazatelů, jako jsou počet registrovaných jednotek typu podnik v odvětví zemědělství, průmyslu, stavebnictví, obchodu, ubytování, stravování, dopravy, skladování a spojů, hrubý domácí produkt v Kč na 1 obyvatele, hrubá přidaná hodnota v tis. Kč na 1 obyvatele, hrubý fixní kapitál v Kč na 1 obyvatele a příjmy a výdaje v Kč na 1 obyvatele. Výše stanovené ukazatele ekonomické výkonnosti v regionech ČR jsou analyzovány v období 2002 – 2007.

Klíčová slova

Region, regionální rozvoj, ekonomická výkonnost regionu, index rozvojového potenciálu

Contact address

Doc. Ing. Jaroslav Jánský, CSc.
Department of Economic Studies
College of Polytechnics Jihlava
Tolstého 1556/1, 586 01 Jihlava
E-mail: jansky@vspj.cz

Výkonnost ve veřejném sektoru

Michal Šulc

Vysoká škola polytechnická Jihlava

Abstrakt

Předmětem článku je výkonnost ve veřejném sektoru. Cílem autora je předložit konceptuální rámec výkonnosti ve veřejném sektoru a přispět tak do předmětné debaty. Výkonnost ve veřejném sektoru je multidimenzionálním konceptem, autorem předložený konceptuální rámec obsahuje dimenze efektivnosti, souladu, hospodárnosti, účelnosti, produktivity a kvality, které jsou tvořeny vztahy mezi tzv. indikátory výkonnosti. Indikátory výkonnosti jsou vstupy, aktivity, výstupy a výsledky. Vztah vstupů, aktivit a výstupů tvoří tzv. institucionální (procedurální) výkonnost a vztah výstupů a výsledků pak výkonnost vnější, která je specifikem veřejného sektoru.

Klíčová slova

Výkonnost, veřejný sektor, indikátory výkonnosti, dimenze výkonnosti

Úvod

Měření a hodnocení výkonnosti se ve veřejném sektoru začíná prosazovat společně se zaváděním principů tzv. New Public Managementu, a to přibližně od osmdesátých let minulého století [6, 5, 12]. Jednou ze základních komponent tohoto přístupu jsou explicitně stanovené standardy a měřítka výkonnosti, vycházející z dobře definovaných a kvantifikovatelných cílů [8].

Dosud však neexistuje ucelený a jednotný systém pro měření a hodnocení výkonnosti ve veřejném sektoru, který by umožňoval efektivní výkon veřejné správy a zvyšování hodnoty pro odběratele poskytovaných statků, tj. především veřejnost. Ačkoli v privátní sféře existuje celá řada standardizovaných metod řízení výkonnosti, jejich principy jsou ve veřejné správě uplatňovány postupně a zatím v omezené míře. Vybrané metody řízení výkonnosti organizací privátní sféry jsou rovněž modifikovány pro podmínky veřejné správy a vznikají i zcela nové přístupy specializované na výkonnost organizací ve veřejné správě. Přesto ani tyto metody nejsou zatím ve veřejné správě běžným standardem.

Cílem tohoto článku je předložit konceptuální rámec výkonnosti ve veřejném sektoru a přispět tak do debaty na toto téma. Stanovenému cíli je přizpůsobena i struktura předkládaného článku. Bezprostředně následující část se věnuje definici samotného pojmu výkonnost, dále specifikuje skutečnosti, které ztěžují uchopitelnost výkonnosti ve veřejném sektoru, a uvádí vybraná pojetí výkonnosti ve veřejném sektoru. V další části článku je naplněn jeho cíl, neboť je předložen konceptuální rámec výkonnosti ve veřejném sektoru vč. definice jeho základních prvků (*vstupy, aktivity, výstupy, výsledky*) a objasnění vztahů mezi nimi (*efektivnost, soulad, hospodárnost, účelnost*,

produktivita, kvalita). V závěru článku jsou stručně shrnuty nejdůležitější zjištění a poznatky.

Výkonnost a veřejná správa

V obecné rovině znamená výkonnost „charakteristiku, která popisuje způsob, respektive průběh, jakým zkoumaný subjekt vykonává určitou činnost, na základě podobnosti s referenčním způsobem vykonávání (*průběhu*) této činnosti. Interpretace této charakteristiky předpokládá schopnost porovnání zkoumaného a referenčního jevu z hlediska stanovení kritériální škály“ [19, str. 17]. Nenadál [11, str. 15] uvádí, že „výkonnost je míra dosahovaných výsledků jednotlivci, skupinami, organizací i procesy. Jestliže chceme výkonnost měřit, musíme tak činit v porovnání s definovanou, tzv. cílovou hodnotou výsledku.“ Z obou definic je zřejmé, že výkonnost je relativní pojem a hovořit o výkonnosti má smysl pouze v porovnání s nějakou referenční hodnotou. Referenční hodnotou může být v minulosti dosažená hodnota, plánovaná hodnota, či dosažená hodnota u jiného subjektu, pokud vykonává stejné činnosti za obdobných podmínek.⁴

Zmíněné obecné definice výkonnosti je možné vztáhnout téměř na každou činnost. Měření a hodnocení výkonnosti má mnohem delší tradici v soukromém sektoru [16]. Pojetí podnikové výkonnosti v posledních několika desetiletích prošlo poměrně rychlým vývojem. Tradiční přístup, kdy výkonnost znamenala především míru zhodnocení kapitálu vlastníka, a klíčovým indikátorem výkonnosti byl zisk, již není aktuální. Wagner [20] uvádí, že toto pojetí odpovídalo době, kdy role vlastníka a manažera nebyla oddělena, neexistovala příliš velká koncentrace kapitálu a v ekonomice panovala důvěra, takže výkonnost byla směřována k operativně-taktickému horizontu. Současné pojetí výkonnosti podniku vychází z poněkud jiných reálií. Především je díky značné koncentraci kapitálu mnohem více oddělena role vlastníka (*resp. spíše investora*) a najatého manažera. Výkonnost je kategorií, která je jednak vztahována k investorovi či potenciálnímu investorovi (*vyjadřuje měřítko stavu jeho investice, resp. tržní hodnoty jeho investice*), jednak k manažerovi, kterého již díky složitým vazbám podniku na okolí nemohou zajímat pouze finanční syntetické indikátory, ale i nefinanční indikátory, které se vztahují k naplňování strategie firmy.

Smith [16] považuje za základní důvod měření výkonnosti tzv. odpovědnostní přístup (*accountability*).⁵ Klíčovým principem výkonnosti je podle něj skutečnost, že „ti, jejichž kapitál je používán k financování činností, by měli být schopni posoudit výkonnost těch, kteří jednají v jejich zájmu“ [16, str. 53, vlastní překlad]. Uvedený vztah zastoupeného (*principála*) a zástupce (*agenta*) je podle tohoto autora méně složitý v soukromém sektoru než v sektoru veřejném. Principálem je v soukromém

⁴ Například informace, že běžec uběhl 10 km za 30 minut, nemá z hlediska výkonnosti žádnou vypovídající hodnotu. Teprve srovnání s referenční hodnotou, např. s minulým výkonem, světovým rekordem či tréninkovým plánem, zakládá možnost posuzovat výkonnost běžce.

⁵ Obdobně například [13]. Překlad pojmu „*accountability*“ jako „odpovědnostní přístup“ není zcela vypovídající. Jedná se o přijetí odpovědnosti za činnosti, jednání a rozhodování.

sektoru investor, agentem manažer. Komunikace mezi těmito stranami probíhá mimo jiné právě prostřednictvím různých reportů o výkonnosti. Ve veřejném sektoru je tento vztah mnohem složitější. V první řadě je principálem veřejnost, která platí daně, a měla by kontrolovat činnost volených zástupců, resp. jejich výkonnost při naplňování daných úkolů. Volení zástupci však rovněž vykonávají roli principála, a to vzhledem k najatým výkonným manažerům. Druhou rovinou vztahu principál – agent ve veřejném sektoru je vztah poskytovatel statku – spotřebitel. V soukromém sektoru je tento vztah v kontextu výkonnosti považován za méně důležitý, neboť spotřebitelé se o kvalitě a ceně statku mohou informovat z různých zdrojů (*např. reference, zkušenost, reklama*). Ve veřejném sektoru ale právě výkonnostní data o poskytovaných statcích mohou hrát při rozhodování o jejich spotřebě klíčovou roli.⁶

Z uvedeného vyplývá, že spotřebitel ve veřejné správě má roli „vícenásobného principála“ (*multiple principal*) a manažer, který poskytované statky zajišťuje, pak roli „vícenásobného agenta“ (*multiple agent*). Tato skutečnost má důležitý důsledek, který ztěžuje měření a hodnocení výkonnosti ve veřejné správě. Jde o to, že strategické cíle agentů (*manažerů*) ve veřejné správě mohou být v potenciálním konfliktu, neboť slouží dvěma pánům. Respektive, cíle jsou stanovovány tak, aby vyhověly oběma pánům, čili jsou definovány velmi vágně. Pokud jsou cíle definovány vágně, velmi těžko se posuzuje výkonnost při jejich dosahování [13]. Dixit [4] rovněž upozorňuje na fakt, že minimálně volení zástupci mají mnohem větší averzi k riziku než vlastníci v soukromém sektoru, protože nemohou diverzifikovat riziko spojené s potenciálními špatnými výsledky, což vede k rizikově averznímu (*tedy vágnímu*) stanovování cílů.

Vyjma složitého vztahu zastoupení při veřejném poskytování statků ztěžuje měření a hodnocení výkonnosti ve veřejném sektoru i povaha poskytovaných statků. Spotřeba a stanovení ceny těchto statků má určitá specifika, která ztěžují uplatnění privátních metod řízení výkonnosti, jejichž podstatou je tržní peněžní ocenění výstupů. Především se jedná o nerivalitu spotřeby a nevylučitelnost ze spotřeby u veřejných statků, případně naplnění alespoň jedné této vlastnosti u tzv. statků smíšených. Tyto charakteristiky vedou k tomu, že spotřebitel není ochoten vyjadřovat své preference ohledně poskytovaného statku prostřednictvím peněžních hlasů a o objemu a kvalitě statků se rozhoduje zprostředkovaně prostřednictvím volebních hlasů. Výstupy veřejného sektoru nelze pak na rozdíl od soukromého sektoru ocenit tržním způsobem. I u tzv. soukromých statků, kde platí rivalita ve spotřebě a vylučitelnost ze spotřeby a které veřejný sektor poskytuje, je tržní ocenění statku většinou narušeno společenskou preferencí statku, která vede k netržnímu stanovení a tedy zkreslení ceny.

Uvedené skutečnosti činí výkonnost ve veřejném sektoru poněkud hůře uchopitelnou kategorií, přesto je aktuálním tématem. V literatuře lze nalézt shodu v tom, že výkonnost ve veřejném sektoru je možné posuzovat z mnoha úhlů pohledu a že je tudíž multidimenzionálním konceptem.

Halligan, Bouckaert a Van Dooren [7] např. rozeznávají čtyři možné pohledy (*tabulka č. 1*). Základním kritériem této klasifikace je to, zda přístup k výkonnosti v sobě

⁶ Jak blíže popisuje [18], typickým takovým statkem je školství a zdravotnictví.

obsahuje hodnotící soud ohledně výsledků a jednání (*neboli zda výkonnost obsahuje dimenzi kvality*), které jsou předmětem hodnocení výkonnosti. Pokud je chápání výkonnosti prosto úvah o kvalitě jednání i výsledků, pak je výkonnost chápána pouze jako produkce (V1), tedy jako přeměna vstupů na výstupy a výsledky. Pokud je výkonnost vnímána spíše jako kvalita jednání, než jako kvalita výsledků, pak se jedná o koncept způsobilosti k jednání (*competence*). Tento přístup předpokládá, že více způsobilá/kompetentní instituce je výkonnější, tj. dosahuje lepších výsledků (V2). Pokud je výkonnost vnímána opačně (V3), tedy spíše jako kvalita výsledků než jako kvalita jednání, pak je výkonnost možno ztotožnit s výsledky (*results*). Charakteristickým pro tento přístup je skutečnost, že pokud je výsledků dosaženo, je jedno, jak byly dosaženy. Konečně pokud v sobě přístup k výkonnosti zahrnuje jak kvalitu jednání, tak kvalitu výsledků (V4), je možno výkonnost chápat jako udržitelné výsledky (*sustainable results*). Je-li veřejná správa chápána jako trvale udržitelný proces, pak je přístup V4 podle těchto autorů tím nejlepším.

Tabulka 1 Čtyři pohledy na výkonnost ve veřejném sektoru

		Zahrnuje pohled kvalitu dosaženého výsledku?	
		ne	ano
Zahrnuje pohled kvalitu jednání?	ne	výkonnost jako produkce (V1)	výkonnost jako dobrý výsledek (V3)
	ano	výkonnost jako způsobilost (V2)	výkonnost jako udržitelný výsledek (V4)

Zdroj: [7]

Allen a Tommasi [1] rozeznávají pět dimenzí výkonnosti: efektivnost, účelnost, hospodárnost, soulad a kvalitu. Efektivnost (*efficiency*) je vztah mezi výstupy (*outputs*), tj. službami a zbožím produkovaným veřejnou správou, a vstupy (*inputs*), tj. zdroji použitými k jejich produkci. Efektivnost je podle těchto autorů měřena v nákladech na jednotku produkce. Účelnost (*effectiveness*) je míra dosahování očekávaných cílů (*objectives*) nebo výsledků (*outcomes*). I když jsou výstupy produkovány efektivně, nemusí automaticky znamenat, že bude dosaženo očekávaných cílů. Např. nemusí být zvoleny takové výstupy, které nejúčelněji přispívají k naplňování očekávaných výsledků. Hospodárnost (*economy*) znamená získávání zdrojů příslušné kvality a kvantity za minimální cenu. Může být měřena prostřednictvím vstupů, zejména porovnáním jejich ceny se stanoveným standardem, případně aktuální cenou na trhu. Soulad (*compliance*) znamená, že činnosti (*activities*) jsou prováděny dle příslušných nařízení, zákonů, či jinak stanovených pravidel. Konečně kvalita (*quality*) v obecnějším smyslu znamená účelnost, tj. jak účelně jsou naplněny potřeby uživatelů veřejně produkovaných statků. V užším slova smyslu pak znamená např. včasnost, dostupnost a spolehlivost poskytovaných statků.

Deniston, Rosenstock a Getting [3] rozeznávají čtyři dimenze výkonnosti, a to vhodnost (*appropriateness*), dostatečnost (*adequacy*), účelnost (*effectiveness*) a efektivnost (*efficiency*). Vhodnost podle těchto autorů znamená, zda problém, který je řešen, odpovídá zvolenému způsobu řešení, resp. zda problému byla přiřazena

relevantní priorita. Dostatečnost znamená především hodnocení relace definovaných cílů a problémů, které vyjadřují. Týká se tedy spíše roviny plánování. Účelnost znamená to, v jaké míře jsou naplňovány stanovené cíle. Konečně efektivnost definují autoři jako relaci nákladů a dosahovaných cílů.

Konceptuální rámec výkonnosti ve veřejném sektoru

Jak je patrné z uvedených příkladů, není koncept výkonnosti prost terminologické nejednotnosti.⁷ Tato část práce se proto věnuje objasnění významu jednotlivých komponent výkonnosti (*indikátorů a dimenzí*) a uvádí je do vzájemných souvislostí.

Indikátor (*ukazatel*) je deskriptor určitého jevu či činnosti. V měření výkonnosti se nejčastěji vyskytují indikátory vstupů (*inputs*), aktivit (*activities*), výstupů (*outputs*) a výsledků (*outcomes*). Poslední uvedený typ indikátoru je podle Robinsona [14] specifikem hodnocení výkonnosti ve veřejné správě, ostatní indikátory se vyskytují i v měření výkonnosti tržních subjektů. Posloupnost těchto indikátorů nazývá Robinson [15] řetězcem výsledků (*result chain*).

Vstupy (skutečné, plánované) jsou ekvivalentem zdrojů (*resources*), tj. nejen hmotných aktiv, zaměstnanců a peněz zapojených do produkce statků, ale i nehmotných aktiv, jako je organizační kultura, know-how či morálka zaměstnanců. Jak zdůrazňuje Robinson [15], nemusí jít pouze o zdroje z vnějšku organizace, ale i zdroje v organizaci vytvořené. Mohou být měřeny v peněžních jednotkách (*náklady na vstupy*) i v naturálních jednotkách (*např. počet zaměstnanců, čas zaměstnanců*).

Aktivity (skutečné, plánované) je možné chápat jako seskupení činností neboli procesy. Jde o posloupnosti činností, které vedou k poskytování statku. Je důležité si uvědomit, že procesy nejsou finálním výstupem, nemohou být tedy doručeny k zákazníkovi. Od aktivit je potřebné odlišit zejména pojem úkon ve smyslu anglického „action“, který znamená konkrétní druh práce vykonávaný v rámci určité aktivity. Stejně tak je nutné upozornit na pojem program (*programme*), který je skupinou aktivit, jejímž účelem je naplnění určitých cílů (*Allen a Tommasi, 2001*). Termín program je nutné vztahovat především ke způsobu uspořádání aktivit. Dalším způsobem uspořádání aktivit může být např. organizace s právní subjektivitou, či časově omezený projekt.

Výstupy (skutečné, plánované) jsou statky produkované aktivitami, tedy jde o služby a výrobky doručované odběrateli. Výstupy jsou nejčastěji měřeny v naturálních jednotkách (*např. počet absolventů škol, počet opravených km silnic, počet uskutečněných divadelních představení*). Je možné je však formulovat i v peněžním vyjádření, např. jako náklady na jednoho rekvalifikovaného pracovníka. Výstupy slouží pro stanovování cílů především v operativní rovině [2].

Výsledky (skutečné, plánované) je možné chápat jako žádoucí změny ve společnosti či fyzickém prostředí (*socioekonomickém prostředí*). Často jsou rozdělovány na dvě skupiny, zprostředkující výsledky (*intermediate outcomes*) a konečné výsledky (*end outcomes, final outcomes*), které jsou někdy nazývány dopady (*impacts*) či účinky

⁷ Z tohoto důvodu jsou v textu uváděny i anglické ekvivalenty používaných termínů.

(effects). *Zprostředkující výsledky* vedou k požadovanému cíli, nicméně nejsou sami o sobě požadovaným efektem. *Konečné výsledky* jsou vyjádřením požadovaného cíle. Například pokud je cílem určité aktivity snížit nezaměstnanost, jejím výstupem může být počet rekvalifikovaných osob, zprostředkujícím výsledkem snížení nezaměstnanosti (resp. počet osob, které za pomoci rekvalifikačního kurzu nastoupili do zaměstnání) a konečným výsledkem růst HDP, resp. růst životní úrovně. Výsledky slouží pro stanovování cílů ve strategické rovině.

Vzájemné relace indikátorů zobrazuje obrázek č. 1. Jak bylo uvedeno výše, jednou z referenčních hodnot v měření výkonnosti může být plánovaná hodnota. Proto bude pozornost věnována nejprve vztahům, které jsou na obrázku označeny jako a), b), c) a d), tedy vztahům, kde určitou roli hrají plánované indikátory. Vztah skutečných a plánovaných indikátorů odpovídá dimenzi *soulad*. Jedná se o následující relace:

- a) Poměr vstupů a plánovaných vstupů (*vstupy/plánované vstupy*): Tento poměr je vyjádřením míry úspěšnosti při dodržování stanoveného objemu vstupů. Omezujícím pravidlem je v tomto případě stanovený rozpočet. Sám o sobě nemá tento poměr příliš velký význam, je třeba ho vždy používat v relaci k výstupům či výsledkům.
- b) Poměr aktivit a plánovaných aktivit (*aktivity/plánované aktivity*): Jde o míru naplňování plánovaných aktivit. Opět je zapotřebí ho používat v relaci k výstupům či výsledkům.
- c) Poměr výstupů a plánovaných výstupů (*výstupy/plánované výstupy*): Jde o klíčový poměr pro hodnocení naplňování operativních cílů (*objectives*), jedná se o míru naplňování operativních cílů.
- d) Poměr výsledků a plánovaných výsledků (*výsledky/plánované výsledky*): Jde o klíčový poměr pro hodnocení naplňování strategických cílů (*goals*), jedná se o míru naplňování strategických cílů.

Relace plánovaných hodnot výsledků a výstupů, tedy vztahy c) a d), jsou klíčové pro naplňování stanovených cílů a to jak v rovině operativní, tak v rovině strategické. Stanovování cílů, tedy operativní a strategické plánování, by mělo vycházet z identifikace potřeb prvků veřejně spravovaného socioekonomického systému (*domácností, firem*). Jackson [9] kromě identifikace potřeb spravovaného prostředí považuje za důležité i hodnocení interního prostředí veřejné správy. Z obou těchto složek by se měly konstituovat principy strategického i operativního řízení ve veřejné správě.

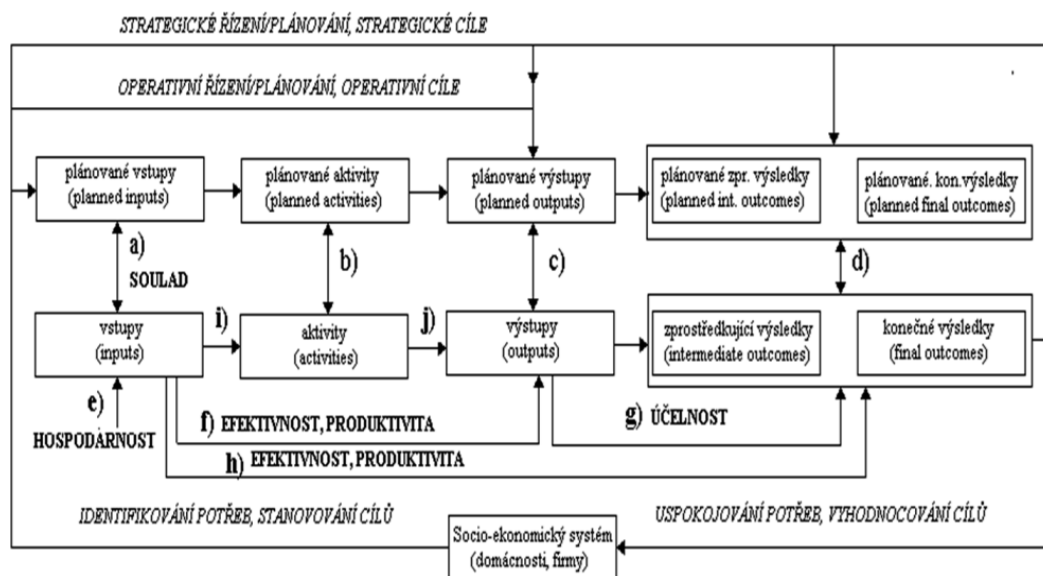
Další vztahy zobrazené na obrázku č. 1 jsou vysvětleny následně. Jedná se o:

- e) Vztah vstupů a vstupů obvyklých na trhu, který vyjadřuje *hospodárnost*. Může být vyjádřený například poměrem ceny vstupů a obvyklou cenou vstupů na trhu (*cena vstupů/obvyklá cena vstupů*).
- f) Poměr vstupů a výstupů vyjadřuje *efektivnost* (*vstupy/výstupy*). Jsou-li vstupy vyjádřeny v peněžních jednotkách, pak se jedná o průměrné náklady na jednotku produkce [3]. Je-li vztah mezi vstupy a výstupy obrácený, tj. zlomek je vyjádřen

jako poměr výstupů ke vstupům ($výstupy/vstupy$), pak vztah vyjadřuje *produktivitu* vstupů.

- g) Vztah výsledků a výstupů, který vyjadřuje *účelnost*. Pokud by byl vyjádřen ve zlomku ($výsledky/výstupy$) a výstupy by byly vyjádřeny v naturálních jednotkách, pak by se jednalo o *produktivitu* výstupů. Tento poměr může být klíčový zejména při volbě výstupů, tj. naplnění účelnosti ve smyslu volby správných výstupů, neboť při volbě možných výstupů by byl zvolen výstup s největším vlivem na výsledek.
- h) Poměr vstupů a výsledků vyjadřuje *efektivnost* ($vstupy/výsledky$). Jsou-li vstupy vyjádřeny v peněžních jednotkách, pak se jedná o průměrné náklady na jednotku výsledku [3]. Je-li vztah mezi vstupy a výsledky obrácený, tj. zlomek je vyjádřen jako poměr výsledků ke vstupům ($výsledky/vstupy$), pak vyjadřuje *produktivitu* vstupů. Jedná se o obdobu vztahu f).
- i) Vztah aktivit a vstupů. Jedná se opět o *efektivnost*, resp. *produktivitu*, tentokrát vztáženou k aktivitám ($aktivity/vstupy$, $vstupy/aktivity$).
- j) Tento vztah vyjadřuje opět *účelnost* aktivit. Pokud by byl vyjádřen ve zlomku ($výstupy/aktivity$) a výstupy by byly vyjádřeny v naturálních jednotkách, pak by se jednalo o *produktivitu* aktivit. Tento poměr může být klíčový zejména při volbě aktivit, tj. naplnění účelnosti ve smyslu volby správných aktivit pro dosažení potřebných výstupů, neboť při volbě možných aktivit by byla zvolena aktivita, která by nejlépe dosáhla výstupu.

Obrázek 1 Konceptuální rámec výkonnosti ve veřejném sektoru

Zdroj: autor

Obrázek č. 1 neobsahuje pouze jednu složku výkonnosti v pojetí [1], a to *kvalitu*. V jejím širším pojetí (*účelnost uspokojování potřeb*) by ji bylo možno zařadit k finálním výsledkům, v jejím užším pojetí (*kvalita jako vlastnost statku*) by byla určitou charakteristikou výstupů.

Je zřejmé, že koncept výkonnosti veřejného sektoru je komplexní záležitost. Pokud bychom však obrázek č. 1 rozdělili uprostřed vertikální linií (*tedy linií procházející výstupy*), bylo by možné rozlišit prvky výkonnosti spadající pod operativní i strategické řízení (*vlevo od pomyslné linie*) a prvky spadající výhradně pod strategické řízení (*vpravo od pomyslné linie*). Někteří autoři [např. 10, 17] v tomto smyslu rozlišují institucionální (*procedurální*) výkonnost (*prvky spadající pod operativní i strategické řízení*) a výkonnost vnější (*prvky spadající pouze pod strategické řízení*).

Předložený konceptuální rámec lze dle názoru autora tohoto článku aplikovat na každou činnost ve veřejné správě. Po ujasnění jednotlivých prvků a dimenzí tohoto rámce v určité konkrétní činnosti by v praxi měl následovat výběr některé metody, která umožňuje výkonnost řídit, případně jejich vhodná kombinace. Metod pro řízení výkonnosti existuje celá řada a některé jsou i přizpůsobovány specifikům veřejné správy. Jedná se například o metody založené na komplexním řízení výkonnosti (*např. BCS, výkonnostní hranol, Sink & Tuttle*), metody založené na sebehodnocení (*např. Společný hodnotící rámec – CAF, EFQM, Malcolm Baldrige National Quality Model*) či metody určené k řízení finanční výkonnosti (*finanční analýza, rozpočtování metodou ABC*).

Závěr

Výkonnost ve veřejném sektoru je multidimenzionálním konceptem, autor v předloženém konceptuálním rámci rozeznává dimenze efektivnosti, souladu, hospodárnosti, účelnosti, produktivity a kvality, které jsou tvořeny vztahy mezi tzv. indikátory výkonnosti.

Vztah vstupů a výstupů obvyklých na trhu vyjadřuje hospodárnost. Ta může být vyjádřena například poměrem ceny vstupů a obvyklou cenou výstupů na trhu. Vztah vstupů a výstupů, případně vstupů a výsledků, vyjadřuje efektivnost, a to buď ve formě průměrných nákladů na jednotku produkce, nebo tzv. produktivity vstupů. Vztah výsledků a výstupů vyjadřuje účelnost. Tento vztah může být klíčový zejména při volbě výstupů, tj. naplnění účelnosti ve smyslu volby správných výstupů. Dimenzi kvality je možno v širším kontextu přiřadit k finálním výsledkům (*míra uspokojování potřeb*), v jejím užším pojetí (*kvalita jako vlastnost statku*) ji lze vnímat jako určitou charakteristiku výstupů. Dimenze soulad je vztahem plánovaných a skutečných indikátorů na všech úrovních. Vztah vstupů, aktivit a výstupů tvoří tzv. institucionální (*procedurální*) výkonnost a vztah výstupů a výsledků pak výkonnost vnější, která je specifikem veřejného sektoru.

Existuje celá řada metod řízení výkonnosti, z nichž některé jsou přizpůsobovány specifikům veřejné správy. Jedná se například o metody založené na komplexním řízení výkonnosti, metody založené na sebehodnocení či metody určené k řízení finanční výkonnosti.

Literatura

- [1] Allen, R., Tomassi, D. (eds.) (2001): Managing Public Expenditure. A Reference Book for Transition Countries. OECD, France, 500 p., ISBN 92-64-18653-0.
- [2] Boháčková, I., Hrabánková, M. (2009): Strukturální politika Evropské unie. C.H. Beck, Praha, 188 s., ISBN 978-80-7400-111-6.
- [3] Deniston, O. L., Rosenstock, I. M., Getting, V. A. (1968): Evaluation of Program Effectiveness. Public Health Reports, Vol. 83, No. 4, pp. 323-336, ISSN 0033-3549.
- [4] Dixit, A. K. (2002): Incentives and Organizations in the Public Sector: An Interpretative Review. University of Wisconsin, Journal of Human Resources, Vol. 37, No. 4, pp. 696-727, ISSN: 0022-166X.
- [5] Ewoh, A. I. E. (2011): Performance Measurement in an Era of New Public Management. India, China & America Institute, Kennesaw, Journal of Emerging Knowledge on Emerging Markets, Vol. 3, pp. 104-117, ISSN 1946-651X.
- [6] Gruening, G. (2001): Origin and Theoretical Basis of New Public Management. Routledge, New York, International Public Management Journal, Vol. 4, No. 1, pp. 1-25, ISSN 1096-7494.
- [7] Halligan, J., Bouckaert, G., Van Dooren, W. (2010): Performance Management in the Public Sector. Routledge, New York, 198 p., ISBN 0-203-030-80-X.
- [8] Hood, Ch. (1991): A Public Management for All Seasons. Public Administration Review, Vol. 69, No. 1, pp. 3-19.
- [9] Jackson, P. M. (1995): Public Service Performance Evaluation: A Strategic Perspective. Public Money and Management, Vol. 13, pp. 9-14, ISSN 0954-096.
- [10] Kostecký, T., Patočková, V. (2006): Fungování národních, regionálních a lokálních vlád – problém měření výkonu vlád („government performance“). Sociologický ústav AV, Praha, Sociologický časopis, roč. 42, č. 5, s. 913-936, ISSN 0038-0288.
- [11] Nenadál, J. (2001): Měření v systémech managementu jakosti. Management Press, Praha, 336 s., ISBN 80-7261-110-0.
- [12] Ochrana, F. (2003): Veřejná volba a řízení veřejných výdajů. Ekopress, Praha, 184 s., ISBN 80-86119-71-8.
- [13] Propper, C., Wilson, D. (2003): The Use and Usefulness of Performance Measures in the Public Sector. The Centre for Market and Public Organisation, University of Bristol, UK, CMPO Working Paper Series No. 03/073, 24 p.
- [14] Robinson, M. (2003): The Output Concept and Public Sector Services. Queensland University of Technology, Brisbane, School of Economics and Finance Discussion Papers and Working Papers Series, No. 155, 18 p.
- [15] Robinson, M. (2011): Performance-based Budgeting. CLEAR Regional Centres for Learning on Evaluation and Results Training Materials, On-line, cit.:

15. 7. 2012. Dostupné na WWW:
http://www.theclearinitiative.org/PDFs/CLEAR_PB_Manual.pdf
- [16] Smith, P. (1990): The Use of Performance Indicators in the Public Sector. Journal of the Royal Statistical Society, Series A (Statistics in Society), Vol. 153, No. 1, pp. 53-72, ISSN: 1467-985X.
- [17] Šulc, M. (2011): Vybrané problémy měření a hodnocení výkonnosti krajských samospráv. Vysoká škola polytechnická Jihlava, LOGOS POLYTECHNIKOS, č. 2/2011, s. 79-91, ISSN 1804-3682.
- [18] Šulc, M. (2012): Význam informační asymetrie pro regionální správu. VŠB-TU, Ostrava, Ekonomická revue – Central European Review of Economic Issues, Vol. 15, pp. 191-199, ISSN 1212-3951.
- [19] Wagner, J. (2009): Měření výkonnosti. Grada, Praha, 248 s., ISBN 978-80-247-2924-4.
- [20] Wagner, J. (2011): Měření výkonnosti – vývojové tendence 2. poloviny 20. století. VŠE v Praze, Politická ekonomie 6/2011, s. 775-793, ISSN 0032-3233.

Performance in the Public Sector

Abstract

The subject of this article is the public sector performance. The aim of the author is to propose a public sector performance conceptual framework and to contribute to the debate in question. Public sector performance is a multidimensional concept and the conceptual framework proposed by the author includes the following dimensions: efficiency, compliance, economy, effectiveness, productivity and quality. These dimensions are formed by performance indicators relationships, i.e. inputs, activities, outputs and outcomes. The relationship between inputs, activities and outputs forms the institutional (procedural) performance and the relationship between outputs and outcomes forms the external performance that can be found in the public sector only.

Key words

Performance, public sector, performance indicators, performance dimensions

Kontaktní údaje

Ing. Michal Šulc
Vysoká škola polytechnická Jihlava,
Tolstého 16, 586 01 Jihlava
e-mail: sulc.m@vspj.cz

Примеры использования передовых информационных технологий в современной образовательной практике

Якуб Троян, Ян Травничек, Томаш Ержабек

Лаборатория экспериментальной и прикладной географии, Колледж бизнеса и гостиничного менеджмента Брно, особые инновации в образовании в области туристического бизнеса

Аннотация

Данная статья ориентирована на представление избранных инструментов информационных и коммуникационных технологий, используемых в современном образовании. Прежде всего описываются приложения, используемые в географическом образовании (интернет-порталы веб-карт, принципы контекстно-доступных услуг LBS) и свободно доступные инструменты дистанционного образования (Система управления обучением). Практическое использование представлено с помощью тематических исследований, применяемых в практике.

Ключевые слова

Дальнейшее образование, инновации, географическое образование, электронное обучение, ИТ

Введение

Современные технологии в образовании являются ключевыми элементами в системе изучения андрагогических наук и в значительной степени заменяют традиционные методы обучения (*Průcha и соавт., 2009*). Основными устоями современного образования являются информационные технологии, которыми умеют пользоваться молодые люди (*Prensky, 2002*), в то время как взрослое поколение имеет проблемы с освоением новых технологий. Современный способ предоставления услуг в туристической сфере посредством ИТ удобен как для покупателя, так и для представителя компании (*Buhalis, 2003*). Несмотря на широкое предоставление ряда учебных программ для подготовки рабочих кадров в области туристического бизнеса (*например, Dougiatas, 2000 или Sigala, 2002*), до сих пор на практике не используются (*особенно со стороны взрослого поколения*) все возможности, на которые рассчитаны ИТ. Однако примеры успешной работы существуют (*например, Gómez, 2010, Trávniček a Trojan, 2008, 2012, Viin и соавт., 2011*). Если брать во внимание представленный в недавнем времени показатель роста динамики ИТ и переход к заоблачным технологиям

в сфере туризма, необходимо реагировать соответствующим технологическим новшеством.

Туризм имеет свою специфику в дальнейшем его изучении. Высшая география (*экономическое определение звучит как экономическая субдисциплина*) не обойдется без пространственного аспекта, который обычно обеспечивают географические информационные системы (*ГИС*). Подвергнем к обсуждению простой и легкодоступный отечественный ГИС-портал – Национальный гео-портал INSPIRE.

Другая особенность туристического бизнеса - работа с актуальными данными. Речь идет не только о гео-данных (*хотя это важная часть исследуемой области*), но и базовые данные, которые носят пространственный и социально-экономический характер. Поиск, анализ и обработка этих данных являются предметом дальнейшей дискуссии, в которой будут участвовать менее известные альтернативы свободного программного обеспечения. Статья дополнена тремя исследованиями в сфере туризма - в области науки и научных исследований.

Данная работа показывает все возможности использования ИТ целевой группой на рынке труда в области туристического бизнеса, то есть старшим поколением для повышения своей квалификации. Также это яркий пример недорогого и эффективного использования имеющихся ресурсов для включения в учебные пособия, чтобы упростить работу преподавателям андрагогики.

Электронные приборы в туризме - Национальный гео-портал INSPIRE и свободные данные

Туризм является одной из дисциплин, которая создает доступ к пространственным информациям для работы с ними. В соответствии с текущими требованиями на рынке труда, работа с ГИС требует использование доступных технологий. Однако в сфере туризма не обязательно иметь дело со сложными географическими информационными системами. Имея доступ к веб-ресурсам можно использовать существующие картографические серверы (*гео-порталы*), которые имитируют работу с ГИС и зачастую даже ее заменяют. Примерами широко используемых порталов являются Mapy.cz (*Seznam*), Google Карты (*Google*) и Bing Карты (*Microsoft*). Углубленный подход к работе над пространственными данными (*и не только*) в области туризма, необходимый для повышения квалификации специалистов в данной сфере, обеспечивают современные специализированные гео-порталы. До 2011 года роль ключевого ресурса исполнял гео-портал Чешского Информационного Агентства (*гео-портал CENIA-geoportal.cenia.cz*). В связи с реализацией европейской директивы INSPIRE возник новый национальный гео-портал INSPIRE (*geoportal.gov.cz*) см.Рисунок 1. Тот факт, что в этот сервер вносят свой вклад государственные учреждения по всей территории Чешской Республики (*не только государственные ведомства, но и неправительственные организации, муниципалитеты, высшие административно-территориальные единицы и др.*) становится его самым надежным картографическим веб-порталом.

Рисунок 1 Национальный гео-портал INSPIRE (источник: <http://geoportal.gov.cz>)

Национальный гео-портал INSPIRE можно использовать для решения множества задач – например, для визуализации воды в купальных водоемах в соотношении с типологией окружающей местности, для изучения в туризме анализа транспортировки в разных туристических направлениях. Дидактическое (*и практическое*) значение имеют возможности печатать и редактировать карты в связи с картографическими изменениями, которые должен учитывать профессионал туристического бизнеса.

Кроме вышеизложенного, национальный гео-портал связан с рядом возможностей, которые включают в себя WMS (*Web Map Service*), который позволяет интерактивно соединять содержимое гео-портала по средствам API (*Advanced Programming Interface*) с собственными приложениями. К свободному доступу предлагается бесплатное программное обеспечение (*чаще всего с открытым лицензионным кодом*), которое совпадает с характеристиками других коммерческих приложений.

Визуализация географических данных посредством визуальной расширенной реальности

Даже если реальный мир является трехмерным, он традиционно представлен в двух измерениях, особенно на распечатанных картах и на экране монитора. Читателям карт придется знать стандарты представления карты и быть в состоянии определить трехмерное отображение информации. Это осложняется в тех случаях, когда пользователи вынуждены анализировать конкретные изменения по карте. Для решения этой проблемы можно использовать различные средства визуализации, которые в наше время широко доступны и включают виртуальные инструменты реальности.

До недавнего времени расширенная реальность рассматривалась как технология, используемая учеными для различных исследований, но в настоящее время она стала все более и более доступной для широкой аудитории, в основном в связи с быстро развивающимися технологиями (*Hugues и соавт., 2010, Centeno и соавт., 2009*). Дополненная реальность представлена технологиями, которые соединяют реальный мир и цифровые элементы. Они используются в разных сферах деятельности: медицине, военной области, автомобильной навигации. В географических науках расширенная реальность может быть использована как графический интерфейс для визуализации пространственных данных.

Среду расширенной реальности, по мнению (*Azuma, 1997*), можно описать следующими тремя характеристиками, а именно, сочетание реального и виртуального мира, их взаимодействие в режиме реального времени и отображение в трехмерном пространстве.

В (*Milgram и соавт., 1998*) сказано, что между реальным и виртуальным миром лежит виртуальный континуум, в котором пользователи, в процессе восприятия, сочетают обе среды – реальную и виртуальную. В данном континууме можно найти как дополненную реальность, так и расширенную виртуальность. См. Рисунок 2.

Рисунок 2 Виртуальный континуум (ист.: Asai, 2010)

В соответствии с (*например, Gonzato и соавт., 2008, Platonov и соавт., 2006, Smith и Brady, 1995*) дополненная реальность, а особенно ее доступ для обычных пользователей, основана на трех устоях.

Первый правило гласит, что без аппаратно-технических технологий не было бы никакого развития расширенной реальности. Согласно второму устою, совершенствование осуществляется путем программного обеспечения. Третье правило отвечает за данные и доступ к ним.

При использовании дополненной реальности в географии чаще всего применяются два понятия визуализации информации, а именно, визуализации при помощи мобильных устройств и представления трехмерных объектов.

Открытые источники (Open source) в учебных пособиях

Свободное программное обеспечение в последнее время в какой-то степени изменяет предпочтения основных пользователей ИТ. Значительным изменением являются различные предложения стабильных и простых инструментов, которые

результативно конкурируют с платной альтернативой (*например, веб-браузеры, графические программы и т.д.*). На официальных страницах находятся интересные программы, с которыми можно свободно работать в соответствии с лицензионными условиями (*подробнее здесь: <http://www.opensource.org/licenses/category>*).

В более глубоком смысле определение Open source (*открытые источники*) включает в себя свойства, которыми располагает значительная часть свободного программного обеспечения. Речь идет о свободном доступе, обновлении и некоммерческих принципах. На втором конце диапазона находятся первичные коммерческие программы – например, свободно доступный офисный пакет LibreOffice дополняет платный Microsoft Office. Свободное программное обеспечение в настоящее время является носителем прогрессивных инноваций в области ИТ, и имеет более высокие оценки в некоторых категориях по определению качества, чем первичное платное программное обеспечение (*<http://softwareintegrity.coverity.com/coverity-scan-2011-open-source-integrity-report-registration.html>*). С учетом экономии средств, свободное программное обеспечение становится "троянским конем" в дальнейшем развитии образования.

Продвинутые пользователи теперь могут быть оснащены персональным компьютером без расходования средств. Операционная система (*например, Linux*), офисный пакет (*LibreOffice*), веб-браузер (*Mozilla Firefox*), мультимедийный плеер (*VLC*), инструмент для просмотра и обработки изображений (*XnView*) и графики (*Inkscape, Gimp*), архиватор (*7-Zip*), файловый менеджер (*FreeCommander*), образовательная программа (*Moodle*), ГИС (*QGIS*) ... Все эти инструменты имеют высокое качество исполнения, передовые функции, регулярное обновление и прогрессивное развитие, простоту использования и неоспоримый образовательный потенциал. Отдельной главой являются данные, которые находятся в свободном доступе (*например, в области ГИС-технологий масштабный проект OpenStreetMap: карты составляются без централизованного контроля тысячами пользователей, загружаются и распространяют ложные данные под лицензией Creative Commons*).

Рисунок 3 Пример части рабочего стола ПК со свободным программным обеспечением

Пример 1. Дистанционное образование

Примером сочетания современных методов обучения и новых технологических приложений в области свободного программного обеспечения является обучающая работа авторов статьи для проекта GEONET (*<http://www.geo-net.cz>*), реализованная в синдикате Учреждения geonics Академии Наук ЧР, Университета им. Палацкого в Оломоуце (*кафедра географии на Факультете естественных наук*), и Университета на юге Чехии в г.Будеевице (*кафедра географии на Факультете естественных наук*). В рамках этого проекта была

повышена квалификация специалистов в области географических наук. Курсы проходили на базе Университета им. Мендела с участием 30 человек (*2x15*). Обучение, направленное на работу с легкодоступными пространственными данными и овладение географическими информационными системами, проходило без присутствия преподавателей (*авторов статьи*) в аудитории. Они читали лекции из Лаборатории экспериментальной и прикладной географии, а их изображение и голос передавались через IP- телефонию и методом видеоконференции. После теоретической и методологической вводной части следовала вторая часть лекции, посвященная практической части. Студенты работали за компьютерами, а деятельность преподавателя демонстрировалась на интерактивной доске. У преподавателей также была возможность контролировать отдельные установки всех компьютеров, что облегчало им задачу при решении проблем пользователей. Программа TeamViewer (<http://www.teamviewer.com>), чья лицензия (*бесплатная для образовательных целей*) позволяет полное использование, обеспечивала сбор и передачу информации между лекторами и студентами в режиме реального времени. Трехчасовой практический семинар в отсутствие преподавателей не исключил высокую эффективность обучения и стал примером использования современных методов обучения в сотрудничестве с высокими технологиями.

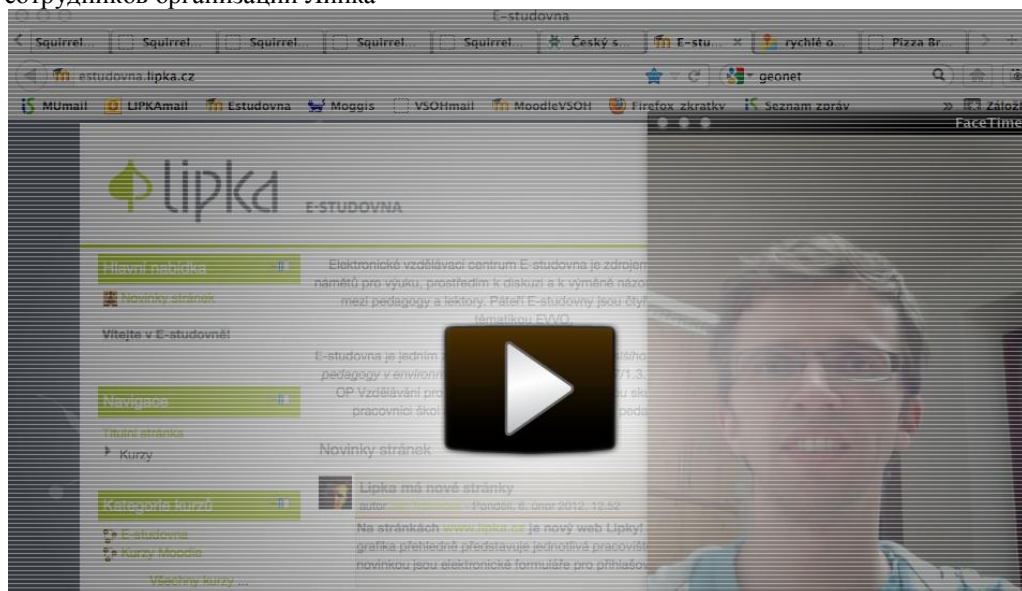
Пример 2: Повышение квалификации преподавателей

Бесплатные технологии дистанционного/заочного обучения в последние годы увеличиваются в массовом использовании, особенно LMS (*learning management system - Система управления обучением*) Moodle. Один из авторов статьи в настоящее время координирует интеграцию новой сферы с консервативным методом обучения на основе личного контакта преподавателя и студента. „Липка“ - школьное учреждение по экологическому образованию (*организация, основанная на взносах Южно-Моравского края*) начала на рубеже 2011 и 2012гг. включение модулей электронного обучения в дальнейшее повышение квалификации взрослого поколения (*учителей*). Примером может служить реализация специального исследования для проведения специализированных мероприятий в области экологического образования, которое состояло из 250 уроков - семинаров, проходящих каждый раз на новом месте. Использование системы LMS Moodle в учебном процессе упрощает решение конкретных проблем:

- 1) Массовую коммуникацию спонсоров, тренеров и участников. Одна из них состоялась в недавнем прошлом неэффективно по электронной почте (*без возможности дискуссий, передачи новостей и т.д.*).
- 2) Все учебные материалы отправлялись по электронной почте или с помощью хранилища на веб-страницах, как правило, с узким кругом совместимых форматов.
- 3) Индивидуальные задания и законченные работы отправлялись преподавателям посредством электронной почты или в распечатанном виде (*без возможности учета, без записи файлов в единый интерфейс, без параметризации процесса сбора файлов и т.д.*).

Готовится перемещение существующего каталога Библиотеки им. Алеся Завеского из табличного редактора в базу данных модуля с использованием преимуществ гипертекста и интерактивного поиска (*для дальнейших вариантов использования в системе LMS Moodle*). Для быстрого изучения виртуальной среды, внедрено видео инструктажа и прилагающие к нему комментарии. Видео загружено через внешний удаленный сервер - сотрудники могут ознакомиться с принципами работы с высокими технологиями.

Рисунок 4 Пример видео инструктажа по использованию электронного обучения для сотрудников организации Липка

Пример 3: Электронные средства обучения в высших учебных заведениях

Колледж торговли и гостиничного бизнеса в своей аккредитованной учебной программе гастрономии, гостиничного бизнеса и туризма дневной и заочной формы обучения предлагает специальности Менеджер гостиничного и Менеджер туристического бизнеса. Будущие выпускники являются специалистами в своей области, которая требует частых дальнейших развитий. И по этой причине студенты готовятся выполнять свою работу с использованием современных технологий. В качестве основы для электронного обучения и смешанного обучения используется система управления обучением (LMS) Moodle, в которой подобраны и подготовлены интерактивные курсы. Интерактивность и мультимедийность курсов поддерживается соединением аппаратного обеспечения в классах (*интерактивные доски, аудио-видео оборудование*) и многочисленных настроек LMS Moodle, что приводит к возникновению учебной платформы, которая является исходной точкой для заочного и дистанционного образования (*Рисунок 5*).

Рисунок 5 Интерактивные курсы для гостиничного и туристического бизнеса Колледж торговли и гостиничного бизнеса (источник: <http://elearning.hotkolabrno.cz>)

Модулями, которые имеют самый высокий уровень взаимодействия со студентами, являются практические семинары (*сдача и оценка работ на основе peer-to-peer*), базы данных (*каталог нужных материалов*), онлайн чат или форумы с участием учителей, примеры тестовых вопросов и т.д. Курсы возникли для обучения студентов колледжа, однако в дальнейшем будут в свободном доступе для сотрудников отрасли туризма и гостиничного бизнеса.

Образовательные материалы это только одна из возможностей LMS Moodle. Она служит также местом для обсуждения, инструментом для записи проектов сотрудников колледжа, совместных публикаций (*например, Trávníček u Trojan, 2012*), это система для международных конференций по изучаемой области.

Колледж торговли и гостиничного бизнеса посредством Лаборатории экспериментальной и прикладной географии в 2012 г. приобрел проект, финансируемый операционной программой. Подготовка к конкурентоспособности с названием SYNERGIE 4IN- развитие диверсификации образовательной деятельности аккредитованной программы колледжа: ИНновация, ИНтернационализация, ИНИциация, ИНтеграция, изменение методики образования на основе высоких технологий. Занятия пройдут так же как и в Примере 1, описанном в данной статье. Студенты на лекциях будут использовать планшеты и мобильные устройства, которые будут связаны с устройствами самого преподавателя, тем самым предоставят возможность обратной связи в режиме реального времени. LMS Moodle с помощью информационной системы IS Moggis получает новые функции взаимодействия и обмена данных среди студентов, аудио системы видеонаблюдения

в аудиториях, что позволит быструю подготовку для реализации лекций известных иностранных профессоров без их физического присутствия.

Вышеизложенная информационная инфраструктура становится все более эффективной для образовательной системы. Из-за минимальных затрат (*как материальных, так и временных, и пространственных*) система является самой выгодной для повышения квалификации и ответом на требования на современном рынке труда.

Выводы

Повышение квалификации в современном обществе улучшает навыки человеческой личности в необходимой области. Однако недостатком этой системы образования являются временные и пространственные рамки, для решения которых можно применять новые технологии. Упомянутый проект Synergie 4IN, рассмотренный в Примере 3, не охватывает всю современную концепцию и подходы, как прототип повышения квалификации в области гостиничного и туристического бизнеса, однако он передает принципы, которые распространены в экономически развитых странах. Использование планшетов и мобильных устройств обеспечивает широкую аудиторию заинтересованных лиц. Современные технологии, например, планшеты с сенсорными экранами высокого разрешения, беспроводной доступ в Интернет, увеличивают результативность курсов. Теперь можно изучать престижные курсы по повышению квалификации в Массачусетском Технологическом Институте, Кембриджском университете, Университете Сорбонны и всего лишь с помощью iPad и iTunes U. Для профессионалов в области туризма являются также важными инструменты, работающие на основе использования местоположения пользователя (*location-based services*) в сочетании с расширенной реальностью, которая, например, дает возможность эффективно и гибко обучить управлять текущими данными. Выбор инструментов для обучения ведется в соответствии с уровнем современного развития новых технологий, квалификации учителей (*Пример 3*), а также возможности пользователей, которых привлечет более эффективная работа с популярными источниками. Для дальнейшего исследования перспективным является вопрос, имеется ли потенциал у технологического усовершенствования обучения, замедлить или же отбросить тренд деградации образованности (*или даже поспособствовать развитию грамотности*). Современные технологии по-прежнему являются эффективным инструментом и использование его потенциала находится в руках конкретного человека. В данной статье описаны случаи, доказывающие внедрение новых технологий в практику и не только для экспериментальных целей.

Литература

- [1] ASAI, K: *Visualisation Based on Geographic Information in Augmented Reality*. The Open University of Japan, InTech Japan, 2010.
- [2] AZUMA, R.: *A survey of augmented reality*. Teleoperators and Virtual Environments, 1997.
- [3] BOBRICH, J., OTTO, S.: *Augmented maps*. In Symposium on Geospatial Theory, Processing and Applications, Ottawa, 2002.

- [4] BUHALIS, D. *eTourism: Information technology for strategic tourism management*. Harlow: Prentice Hall, 2003. 375 s.
- [5] CENTENO, J. A. S., MITISHITA, E. A., KISHI, R. T.: *Augmented reality for the visualization of maps*. In 6th International Symposium on Mobile Mapping Technology, Presidente Prudente, Sao Paulo, Brazil, 2009.
- [6] Coverity Scan 2011: Open Source Integrity Report. Доступно из <http://softwareintegrity.coverity.com/coverity-scan-2011-open-source-integrity-report-registration.html>
- [7] DOUGIAMAS, M. (2000). Improving the effectiveness of tools for Internet based education. In: Herrmann A., Kulski M. M. (Eds), *Flexible Futures in Tertiary Teaching. Proceedings of the 9th Annual Teaching Learning Forum, 2-4 February 2000*. Perth: Curtin University of Technology. 2000, [cit. 2012-3-17]. Доступно из <http://lsn.curtin.edu.au/tlf/tlf2000/dougiamas.html>
- [8] *GeoNET: Network for scientific and educational communication and partnership in the regional development and public service*. Доступно из: <http://www.geo-net.cz>
- [9] GÓMEZ, A. C. *Teaching innovation And Use Of The ICT In The Teaching-Learning Process Within The New Framework Of The EHEA, By Means Of Moodle Platform*. American Journal of Business Education – Special Edition, 2010, 3 (13), s. 13-19.
- [10] GONZATO, J. C., ARCILA, T., CRESPI, B.: *Virtual objects on real oceans*. In GRAPH-ICON 2008, Moscow, 2008.
- [11] HUGUES, O., CIEUTAT, J. M., GUITTON, P.: *An experimental augmented reality platform for assisted maritime navigation*. In Proceedings of the 1st Augmented Human International Conference, New York, 2010.
- [12] KEAHEY, K., FIGUEIREDO, R., FORTES, J., FREEMAN, T., TSUGAWA, M. *Science Clouds: Early Experiences in Cloud Computing for Scientific Applications*. In: First Workshop on Cloud Computing and its Applications (CCA'08), 2008, s. 1-6.
- [13] MÁCHAL, A. a kol. *Malý ekologický a environmentální slovníček*. переработанное и дополненное изд., 2008, Brno : Rezekvítek. 55 s.
- [14] MILGRAM, P., TAKEMURA, H., UTSUMI, A., KISHINO, F.: *Augmented reality: a class of displays on the reality-virtuality continuum*. Proceedings of Telemanipulator and Telepresence Technologies, SPIE, 1994.
- [15] *Národní geoportál INSPIRE*. Доступно из <http://geoportal.gov.cz>
- [16] *Open source initiative*. Доступно из <http://www.opensource.org/licenses/category>
- [17] PASTUCHOVÁ, M. Open source přebírá v oblasti softwaru klíčovou roli. ICT manažer [online]. Доступно из: <http://www.ictmanazer.cz/2011/11/open-source-prebira-v-oblasti-softwaru-klicovou-rolí/>
- [18] PLATONOV, J., HEIBEL, H., MEIER, P., GROLLMANN, B.: *A mobile markerless ar systém for maintenance and repair*. In Proceedings of 5th IEEE and ACM International Symposium on Mixed and Augmented Reality, IEEE Computer Society, Washington, 2006.

- [19] PRENSKY, M. *Digital Natives, Digital Immigrants*. On the Horizon. 2002, 9 (5). Доступно из <<http://www.marcprensky.com/writing/Prensky%20-%20Digital%20Natives,%20Digital%20Immigrants%20-%20Part1.pdf>>
- [20] PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 6. vyd. Praha: Portál, 2009. 400 s.
- [21] SIGALA, M. *The evolution of internet pedagogy: Benefits for tourism and hospitality education*. Journal of Hospitality, Leisure, Sport and Tourism Education, 2002, 1 (2), s. 29-45.
- [22] SMITH, S., BRADY, J.: *Susan – a new approach to lowlevel image processing*. International Journal of Computer Vision, 1995.
- [23] *TeamViewer*. Доступно online из: <http://www.teamviewer.com>
- [24] TRÁVNÍČEK, J., TROJAN, J. *Project training in landscape research at Institute of Geography, Brno*. GeoScape, Ústí nad Labem: Jan Evangelista Purkyně University. 2008, 3, 1, s. 73-79.
- [25] TOMASI, C., KANADE, T.: *Detection and tracking of point features*. Tech. Rep. CMU-CS-91-132, Carnegie Mellon University, 1991.
- [26] TRÁVNÍČEK, J., TROJAN, J. *Kolaborativní tvorba publikací v cestovním ruchu prostřednictvím learning management system*. In *Nové trendy a technologie v cestovním ruchu*. Jihlava: Vysoká škola polytechnická, 2012. В печатном виде.
- [27] VIIN, T., JUUST, L., KOOR, T. Case study: Hospitality and Tourism Students' Expectations and Preference in e-Learning. In: Matic, J. Wallington, C. J. *Tourism a Hospitality, Drivers of Transition. 29th Annual EuroCHRIE Conference, Dubrovnik Croatia*. Dubrovnik: The American College of Management and Technology. 2011, s 767-775.

Examples of the use of modern information technologies in contemporary educational practice

Abstract

The paper focuses on the performance of selected tools of information and communication technologies applicable in current modern education. We particularly discuss useful application in geographical education (web mapping portals, the principles of context-services so called LBS) and freely available tools in distance education (learning management system). Practical use is discussed through case studies from practice.

Key words

Further education, e-learning, ICT, geographical education, innovation

Abstrakt

Príspevek je zaměřen na představení vybraných nástrojů informačních a komunikačních technologií využitelných v současném moderním vzdělávání. Diskutovány jsou zejména aplikace využitelné v geografickém vzdělávání (webové mapové portály, principy kontextově dostupných služeb LBS) a volně dostupné nástroje distančního vzdělávání (learning management system). Praktické využití je diskutováno prostřednictvím případových studií z praxe.

Klíčová slova

Další vzdělávání, e-learning, ICT, geografické vzdělávání, inovace

Kontaktní údaje

RNDr. Jakub Trojan, RNDr. Jan Trávníček, Mgr. Tomáš Jeřábek

Laboratoř experimentální a aplikované geografie,

Vysoká škola obchodní a hotelová

Bosonožská 9, 625 00 Brno

e-mail: trojan@hotskolabrno.cz, travnicek@hotskolabrno.cz, jerabek@hotskolabrno.cz

Impact of New Approach to Professional Foreign Language Teaching at VSPJ in Students

Martina Benešová, Zdeňka Dostálová, Miloslav Reiterman

Vysoká škola polytechnická Jihlava

Abstract

On the basis of the modern information society requirements, the approach to professional English language teaching at VSPJ was adapted by the Department of Languages in the cooperation with professionals from the Department of Economic Studies in the year of 2008. The complete four-term innovated course of professional language has been gone through and tested by four groups of course students. To gain the feedback they were at the end of the whole four-semester course asked to fill in a short anonymous questionnaire. The feedback was treated in several ways. Some of the students' commentaries will be used for improving the course in future years. Some support our assumption that the new approach is efficient and brings benefits. The output of the questionnaire made us sure that the approach makes sense in foreign language teaching at tertiary education institution.

Key words

Information society, ESP, questionnaire research.

Modern information society and its needs

As we already mentioned in [2], “in the modern society, where there is plenty of information and its sources flooding not only learners, but the whole society, it is fatal to gain a brand new skill: the aggregate of looking up the information, going through the sources, analyzing, assessing and applying it.¹ And namely this can be regarded one of the substantial, indisputable missions of a modern up-to-date tertiary education institution.”

A crucial point in the field of information sources availability during the recent decade has been creating the so called cyberspace². The above mentioned skill is an inevitable

¹ “What is reading literacy? It is by far not only the ability to read but it is above all mining and assessing information, the ability to understand and to evaluate a given text, or perhaps to compare several texts and their conclusions.” [6, p. 6, translated by authors]

² Pierre Lévy states that “cyberspace is the new medium of communications that arose through the global interconnection of computers. The term refers not only to the material infrastructure of digital communications but to the oceanic universe of information it holds, as well as the human beings who navigate and nourish that infrastructure”, and that “cyberculture is the set of technologies (material and intellectual), practices, attitudes, modes of thought, and values developed along with the growth of cyberspace” [5, p. XVI.].

requirement for an effective use of and existence in this oceanic universe of information. In spite of its apparent advantages the cyberspace can bring the big danger of misunderstanding its essence itself and following misuse very often due to the lack of this ability. Such most common shortcomings from the side of a cyberspace user are e.g. the inability to enter effective key words when using the Internet search engine, frequent use of the information gained solely from the first reference supplied by the Internet search engine, not understanding the difference between primary source and secondary source information and also misuse of machine translators.

Because of the above mentioned, this new skill has to become an organic and natural part of education on all levels. And since the information and its sources are often in foreign languages, this ability has to become an inseparable part of foreign language teaching.

Real life experience however shows that it is not always true and that there are serious faults both on the side of the cyberspace user and of the education provider. Apart from the listed wrongs on the side of the user (*in our case it is the pupil/student*) among the most common problems on the side of the education provider there is e. g. abuse of the mission of e-learning in education (*in particular at tertiary education institutions*). Students are mostly provided with limited amount of information in e-courses, which erroneously encourages students to think that the e-course content is enough to cope with the given subject of study. As another example we can mention currently widely used PowerPoint pseudopresentations whose PowerPoint slides are covered with text which is only read by the lecturer. And even in the tertiary sphere we can, unfortunately, meet an extreme attitude towards teaching when the students are dictated, i.e. they are provided with limited amount of sentences for the particular topic which they tend to learn by heart. This approach contradicts fundamentally the idea of above all university/college education when the student should be motivated to look up more and more sources of information again and again.³ To sum up, if any of the above mentioned happens, the student either writes what he or she is dictated, or copies what he or she is projected, or he or she simply prints the text of e-course or PowerPoint presentation. Such attitudes devalue (*especially tertiary*) education as such. If e-learning should become a reasonable tool of education at tertiary education institution, it is necessary to remove these flaws as much as possible, as will be described later.

The mission of the tertiary education institution is to provide specialized extras which are not offered by the primary and secondary levels of the education system. The problem which tertiary education institutions suffer at present from is also the fact that they accept very often those students who are not equipped sufficiently with the fundamentals from primary and secondary schools or those students who are not able to get through the specialized extra education provided by the tertiary

³ “Originally, e-learning was meant to be used in for example different types of trainings for example in enterprises. E-learning in tertiary education should be understood primarily as a source of references to various primary sources of information or as a source of various interactive exercises.” [1, translated by authors]

education institution. Besides the impact on other subjects, fields of study and specializations it leads in particular when teaching foreign languages to frequent general foreign language teaching, or perhaps pseudoprofessional language teaching.

The traditional system of professional language teaching based on the use of traditional professional language teaching textbooks turned out as absolutely insufficient. Most traditional language teaching textbooks acquaint students with the unreal world of simplified, superficial and often not professional enough texts which do not and cannot prepare the student for the encounter with the real practical life, i.e. for filtering particular required information dissolved in long texts of one or more sources. Unless the student is required to use other real sources and study materials apart from traditional professional language teaching textbooks, such an approach to professional foreign language teaching should not be applied in our opinion in any case at any tertiary education institution. Unfortunately, the frequency of university and college library attendance and the frequency of e-courses overused instead serve as indubitable evidence that this system of traditional professional language teaching is still used.

To sum up: Firstly, the controversy over foreign language teaching at the tertiary education institution needs to be solved in favour of professional language teaching. Secondly, professional language teaching should not be replaced by pseudoprofessional language teaching.

These facts coincide with the conclusion we had reached at the Department of Languages, College of Polytechnic of Jihlava (*VSPJ*). We also share the view that the mission of foreign language courses at tertiary education institution is to focus on the professional foreign language of a given field of study. General foreign language is to be taught at primary and secondary schools; and if it is still necessary after graduating secondary school, it is to be practised and mastered in an individual way (*language schools, private courses, home study, etc.*). When trying to solve this situation, it is possible to provide the students with help even at tertiary education institution e.g. by offering optional general language courses (*courses for beginners, conversation courses*) as a bonus, by offering activities within Erasmus program as put into practice at VSPJ.

Looking for feedback to new approach to language teaching at VSPJ

As was already described before, cf. [2], [3], [4], we replaced the old concept of professional foreign language teaching based on pseudoprofessional language textbooks with a concept using original authentic materials from professional source complemented with the self-study additional materials and exercises. The new system of English language teaching in the field of study Finance and Management at VSPJ based on the above mentioned was gradually put into operation in the year of 2008, for more information cf. [2]. At present, the complete four-term innovated course (*yet, still being updated*) has been gone through and tested by four groups of course graduates (*summer semester 2010/2011 and summer semester 2011/2012; present and combined*

study forms). To gain the feedback they were at the end of the whole four-semester course asked to fill in a short anonymous questionnaire containing eight closed and four open questions, cf. [3], [4]. The feedback was treated in several ways. Some of the students' commentaries have been used for improving the course in future years. Some support our assumption that the new approach is efficient and brings benefits. Some provide us with information about the situation outside the foreign language class; these will be commented on further on.

In the following section we introduce first the closed and then the open questions. In case of the closed questions the text of the question is made complete with the percentage evaluation of the scale of answers by all the questioned students. In case of the open questions there is the representative choice of the total of students' reactions. The sample student answers with commentaries, if necessary, are attached. The students of both the full-time and combined study form are included.

Closed Questions

Question 1 I managed to stop being afraid of original professional texts in English. (280 respondents)

	SS 2010/2011		SS 2011/2012	
Scale of answers	Full-time study form	Combined study form	Full-time study form	Combined study form
YES	13.13%	13.51%	23.30%	12.20%
RATHER YES	59.60%	43.24%	53.40%	39.02%
DO NOT KNOW	6.06%	13.51%	6.80%	12.20%
RATHER NO	17.17%	16.22%	11.65%	14.63%
NO	4.04%	13.51%	3.88%	21.95%
—	0.00%	0.00%	0.97%	0.00%

Question 2 I have learned to use and to work with original professional text in English. (291 respondents)

	SS 2010/2011		SS 2011/2012	
Scale of answers	Full-time study form	Combined study form	Full-time study form	Combined study form
YES	17.17%	18.42%	23.01%	19.51%
RATHER YES	71.72%	63.16%	60.18%	53.66%
DO NOT KNOW	6.06%	2.63%	5.31%	9.76%
RATHER NO	5.05%	2.63%	9.73%	14.63%
NO	0.00%	10.53%	0.88%	2.44%

—	0.00%	2.63%	0.88%	0.00%
---	-------	-------	-------	-------

Question 3 I have learned to discuss and express my opinion on professional topics in English. (288 respondents)

	SS 2010/2011		SS 2011/2012	
Scale of answers	Full-time study form	Combined study form	Full-time study form	Combined study form
YES	10.20%	5.56%	15.93%	0.00%
RATHER YES	35.71%	19.44%	23.89%	26.83%
DO NOT KNOW	21.43%	22.22%	10.62%	26.83%
RATHER NO	29.59%	25.00%	39.82%	29.27%
NO	3.06%	25.00%	8.85%	14.63%
—	0.00%	2.78%	0.88%	2.44%

Question 4 The course helped me to cope with professional subjects lectured in English. (286 respondents)

	SS 2010/2011		SS 2011/2012	
Scale of answers	Full-time study form	Combined study form	Full-time study form	Combined study form
YES	16.67%	5.41%	24.78%	2.50%
RATHER YES	29.17%	16.22%	32.74%	40.00%
DO NOT KNOW	32.29%	27.03%	16.81%	30.00%
RATHER NO	14.58%	8.11%	16.81%	5.00%
NO	7.29%	21.62%	7.96%	17.50%
—	0.00%	21.62%	0.88%	5.00%

Question 5 The course helped me to cope with professional subjects lectured in Czech. (288 respondents)

	SS 2010/2011		SS 2011/2012	
Scale of answers	Full-time study form	Combined study form	Full-time study form	Combined study form
YES	26.80%	8.11%	21.24%	12.20%
RATHER YES	42.27%	51.35%	47.79%	51.22%
DO NOT	5.15%	8.11%	9.73%	19.51%

KNOW				
RATHER NO	16.49%	16.22%	13.27%	7.32%
NO	9.28%	10.81%	7.08%	9.76%
—	0.00%	5.41%	0.88%	0.00%

Question 8 I am satisfied with the study materials supporting the professional English language course, which are available in VSPJ e-learning system. (288 respondents)

	SS 2010/2011		SS 2011/2012	
Scale of answers	Full-time study form	Combined study form	Full-time study form	Combined study form
YES	47.92%	36.84%	46.90%	46.34%
RATHER YES	43.75%	55.26%	42.48%	43.90%
DO NOT KNOW	2.08%	0.00%	0.88%	2.44%
RATHER NO	6.25%	0.00%	7.96%	4.88%
NO	0.00%	7.89%	0.88%	0.00%
—	0.00%	0.00%	0.88%	2.44%

Question 9 I consider the grammar summary throughout the whole four-semester course beneficial. (299 respondents)

	SS 2010/2011		SS 2011/2012	
Scale of answers	Full-time study form	Combined study form	Full-time study form	Combined study form
YES	51.52%	42.11%	48.21%	34.15%
RATHER YES	39.39%	50.00%	36.61%	48.78%
DO NOT KNOW	5.05%	0.00%	3.57%	4.88%
RATHER NO	3.03%	0.00%	7.14%	9.76%
NO	1.01%	7.89%	3.57%	0.00%
—	0.00%	0.00%	0.89%	2.44%

Question 10 The overall preparation requirements are higher compared to those in most other subjects.
(287 respondents)

	SS 2010/2011		SS 2011/2012	
Scale of answers	Full-time study form	Combined study form	Full-time study form	Combined study form
YES	53.68%	76.32%	47.79%	60.98%
RATHER YES	32.63%	21.05%	30.09%	39.02%
DO NOT KNOW	2.11%	2.63%	4.42%	0.00%
RATHER NO	9.47%	0.00%	12.39%	0.00%
NO	2.11%	0.00%	3.54%	0.00%
—	0.00%	0.00%	1.77%	0.00%

Open Questions

In common language teaching the following questions number six and seven are mostly not taken into account; for the use in language teaching such topics are chosen which are easy to be used for practicing basic language competences without any respect to content complexity and students' needs. The negative consequence of this approach is the fact that there are certain fields in which the student misses the particular professional language portfolio at all. Nevertheless, it is possible to assemble in a linguistic and professional ways complex and as for the content efficient educational material. The tertiary education institution, opposed to commercial language education institutions, provides an ideal environment because students share uniform professional orientation, and it is possible and required to use this fact and include professionals of particular professional fields in choosing the topics for study materials. In the following section we present the statistical evaluation and selected answers by the students of recent two years and two study forms and commentaries, if necessary.

Question 6 I missed the following professional topics in the course.

	SS 2010/2011		SS 2011/2012	
Scale of answers	Full-time study form	Combined study form	Scale of answers	Full-time study form
NO RESERVATIONS	21.21%	28.95%	14.29%	10.26%
MISSES SOME TOPICS	10.10%	15.79%	4.46%	7.69%
OTHER RESPONSES	2.02%	0%	4.46%	10.26%
NO REACTION	66.67%	55.26%	76.79%	71.79%

Selected students' answers with commentaries:

- *I think everything was gone over and the content was rich.*
- *I did not miss anything, the reverse is the case, the topics follow and support the professional courses taught in Czech.*
- *We went over everything; or even more than in other professional courses.*
- *The topics which are not taught at VSPJ.*

Commentary: The aim of the course of the professional foreign language at tertiary education institution is definitely not to go over and teach given professional topics in a complex way. This is the mission of professional courses. We believe, on the contrary, that it is extremely reasonable to teach professional foreign language on the base of a complex of topics which correspond with the topics taught in professional courses. The student, therefore, has the chance to revise and to support his/her knowledge in a parallel way to what he/she gains in the professional courses.

- the answers including particular professional topics

Commentary: The absence and presence of particular topics have to be negotiated in cooperation with the lecturers of particular professional courses and in case of need some of them have to be included and excluded and exchanged for others with respect to the limited course time frame.

- *Practical, real-life.; Topics outside economics.*

Commentary: Approximately 90% of the overall time for language teaching is carried out at primary and secondary schools, whose mission is general language teaching via improving all four basic language competences. 10% left are meant for language teaching at tertiary education institution. The tertiary education institution is a vocational education institution, therefore even foreign languages should be taught on a professional basis; mastering professional foreign language is, by all means, one of the basic requirements for the graduate's successful entry to practical real life.

- *Examples from practical real life, they can be much more efficient for the student than just loads of text.*

Commentary: We emphasize the necessity to use longer texts. The length is chosen on purpose so that the student gets into a simulated real life situation when he/she is forced to look up the most important, or required information in the text. It helps to remove one of the most striking weaknesses of e-learning.

- *Time spent speaking.; I missed the conversation in English.* (combined study form students)

Commentary: The time supply for the present and combined study forms depends on the way the given course was accredited within the given study programme. The combined study form course of a professional foreign language was accredited with only one forty-five-minute tutorial at the beginning of a term.

Question 7 I consider the following topics needless in the course.

	SS 2010/2011		SS 2011/2012	
Scale of answers	Full-time study form	Combined study form	Scale of answers	Full-time study form
NO RESERVATIONS	8.08%	18.42%	16.07%	17.95%
MISSES SOME TOPICS	19.19%	26.32%	7.14%	5.13%
OTHER RESPONSES	3.03%	2.63%	7.14%	2.56%
NO REACTION	69.70%	52.63%	69.64%	74.36%

Selected students' answers with commentaries:

- *None, all of the taught ones are also taught in Czech, which can help.*
- *Nothing was needless.*
- *Probably none, every taught topic brought something new.*
- *I am not able to evaluate what was "needless".*
- *the answers including particular professional topics, e.g., microeconomics and macroeconomics; some topics on marketing; central bank; accounting; price setting; stock exchange and securities; evaluating bonds; topics on EU; organization structures.*

Commentary: The course content is not meant to be a complex, exhaustive and comprehensive material. On the base of selected fields the terminology necessary for other professional fields is trained. Used chapters on microeconomics and macroeconomics serve as platform for other chapters. The above mentioned professional topics mostly correspond to subjective students' likes, dislikes and preferences.

- *Marketing – the text was difficult to read and needlessly long.*

Commentary: If possible, the complete chapters are used as initial base study texts selected from original foreign-language professional literature. The texts are purposefully not shortened or their language is not adjusted or simplified so that the student is prepared for the practical real life which demands the ability to get oriented in foreign-language professional information sources.

- *Something was too long and needless; I will not use it in Czech either.*

Commentary: This reaction proves the current view of the society on education. The student on any level of the education system should not complain about the needlessness and uselessness of provided information.

- *Too much mathematics. Mathematical calculations. Mathematical expressions.*

Commentary: The students are required solely to know the mathematical terminology necessary in professional courses and the ability to read any statement including any mathematical expression, operation and formula. If the student, as a side effect, remembers a formula used in the professional real life, we get the required output of the interdisciplinary cooperation.

- *The calculation of the bond or share values – in my opinion it is too difficult. We did not even go over it in Czech.*

Commentary: Apart from the above already mentioned, the student at the end of his/her four-term studies in the course of foreign professional language should be led to being able to study, grasp, and use a real life professional text for gaining information and using it in practical life on the base of his/her up to now professional language knowledge. A particular deviation of the initial base topics and texts from those taught in professional courses is purposeful and necessary. In case the topics and texts coincided with the content of professional courses, the student would borrow from his/her professional knowledge without using his/her professional language skills. By the way, it is to be again the required effect of the interdisciplinary teaching.

- *Doing homework, it is (above all for the combined form of study students) too time demanding.*

Commentary: At present we come to downgrading of tertiary education, the student is often seen as a medium for financing and not as a subject to educating. Unfortunately, the student has to be more and more often forced to studying via homework, instead he/she himself/herself “longed” for being educated. Being aware of these and trying to preserve the spirit of tertiary education, we provide the students with a wide “library” containing different types of homework, where they can choose according to their personal needs. Such effort of theirs pays back through bonus points to be included in their final evaluation.

Question 11 I liked in the course.

The percentage output of selected most frequent respondents' answers:

	SS 2010/2011		SS 2011/2012	
Scale of answers	Full-time study form	Combined study form	Full-time study form	Combined study form
COURSE PROFICIENCY ACCORDING TO RESPONDENTS	2.02%	5.26%	8.93%	5.13%
COURSE BENEFICIARITY	1.01%	10.53%	1.76%	0%
CONVERSATION ON PROFESSIONAL TOPICS	17.17%	0%	10.71%	0%

RELATION TO PROFESSIONAL COURSES	7.07%	0%	4.46%	2.56%
PROFESSIONAL PRESENTATION AS PART OF COURSE	2.02%	0%	2.68%	0%
STUDY MATERIAL AVAILABILITY	2.02%	5.26%	0.89%	2.56%
WELL-PREPARED STUDY MATERIALS INCLUDING INTERACTIVE EXERCISES	11.11%	34.21%	14.29%	43.59%
PROFESSIONAL TERMINOLOGY	9.09%	13.16%	5.36%	0%
GRAMMAR OVERVIEW	16.16%	7.89%	16.07%	5.13%
WORK WITH TEXT	2.02%	2.63%	2.68%	0%
GRAPH INTERPRETATION	1.01%	2.63%	0%	0%
PROFESSIONALISM OF LECTURERS	20.20%	13.16%	12.5%	7.69%
NO RESPONSE	31.31%	31.58%	3.57%	30.77%

Selected students' answers with commentaries:

- *The topics which we went through related to professional courses. I am glad we could discuss them also in English; first, I was reminded of them and revised them and, second, I got to know their English equivalents. I know that this course will prove beneficial for me in the future.*
- *Some economic topics helped me clear what I had been taught before in other courses.*
- *I liked that the course includes presentations – the student can, therefore, learn how to present even in a foreign language. The new vocabulary. Professional preparation for master studies. E-learning – interactive exercises – the student is made this way to revise the gained knowledge, terminology and to remember what the particular chapter is about.*

- *I am able to understand an English professional text and to pick the most important out of it. The teaching style made me learn almost every day and it was a big contribution for me.*
- *That we go through the topics in classes taught in both English and Czech. Sometimes it made even more sense in English.*
- *Very well prepared and clear structure of the course. Suitable grammar which is good even for common professional conversation.*
- *Elaborateness which forces – at least me – to stay in touch with English all the time.*
- *I learnt to describe graphs in a foreign language.*
- *Demandingness which forced me to apprehend English an important part of my life.*
- *Going through all the topics related to economic subjects.*
- *The possibility of the interactive verification of my knowledge. Forcing me to work continuously by continuous deadlines.*

Question 12 I did not like in the course:

The percentage output of selected most frequent respondents' answers:

Scale of answers	SS 2010/2011		SS 2011/2012	
	Full-time study form	Combined study form	Full-time study form	Combined study form
OVERDONE COURSE DEMANDINGNESS	5.05%	5.26%	2.68%	2.56%
PROFESSIONAL DEMANDINGNESS	11.11%	10.52%	3.57%	12.82%
OVERDONE TIME DEMANDINGNESS	13.13%	23.68%	6.25%	7.69%
GENERAL LANGUAGE ABSENCE	2.02%	0%	3.57%	0%
LITTLE GRAMMAR	2.02%	2.63%	4.46%	0%
TOO MUCH GRAMMAR	1.01%	2.63%	0.89%	0%
PROFESSIONAL PRESENTATION USELESSNESS	2.02%	0%	0.89%	0%

PROFESSIONAL PRESENTATION WITHOUT USING HANDOUTS	2.02%	0%	0%	0%
TOO LONG INITIAL PROFESSIONAL TEXTS	14.14%	10.53%	12.5%	2.56%
TOO MUCH HOMEWORK AND TOO MANY INTERACTIVE EXERCISES	10.10%	5.26%	10.71%	5.13%
DEADLINES FOR HANDING IN HOMEWORK	0%	5.26%	0%	0%
TOO MUCH PROFESSIONAL TERMINOLOGY	2.02%	0%	1.79%	0%
CONVERSATION SHORTAGE	3.03%	7.89%	5.36%	17.95%
PROFESSIONAL LANGUAGE TAUGHT BY NON-ECONOMISTS	1.01%	0%	0%	0%
NO REACTION	28.28%	47.37%	6.25%	35.9%

Question 13 Comparing the old and new systems.

This questionnaire question was used only in the respondents who passed the course of English Professional Language in the field of study Finance and Management in the academic year of 2010/2011. These students took the first half of the course in the old regime and the other in the new one. They, therefore, had to chance to compare to systems.

Scale of answers	SS 2010/2011
In favour of the new system	47.55%
In favour of the old system	7.7%
No difference between the old and new systems	11.5%
No response	33.3%

Selected students' answers with commentaries:

- *The new system is better because it is better arranged, processed directly for the VSPJ students' purposes.*
- *The old system was less synoptic, but easier. The new system is more demanding but it can prepare the student in a better way.*
- *The old system: I liked that there were no five-page texts but there were images and pictures.*

Conclusion

We are aware of the outputs of the so far questionnaire research not providing enough evidence with respect to the existing number of the course graduates and respondents. Nevertheless, in the recent years when the course has followed the new teaching scheme, all the course graduates have been asked and have had the chance to express their opinion. The outputs of the questionnaire research show surprisingly similar reactions and opinions. The only observed deviations are caused by the respondents being the students of both forms of study – present as well as combined (the combined study form students did not for example have the chance to attend any seminars, i.e. they did not have the chance to make any conversation, present or to take part in lectures in a foreign language.

The respondents expressed general satisfaction with the change of the professional language teaching concept. In particular, in open questions (*when they were not influenced on how and about what they are to answer*) they expressed themselves in a positive way that e.g. the new concept enabled them to make conversation on professional topics on the professional level on the base of well and in a professional way prepared study materials, that the professional English language course is closely related to other professional courses taught in both Czech and English at VSPJ, that they have the chance to build the database of professional terminology useful for their future professional real life. They also acknowledged the availability of the grammar review supported with a number of exercises with thanks because they are aware that they should have brought the grammar structure knowledge to tertiary education institution from their previous studies. Last but not least, they assessed in a positive way the professional preparedness of the professional English language course lecturers in the field of economic science, which is by no means the prerequisite for the application of such a concept of professional foreign language teaching at tertiary education institution.

On the other hand, there were of course also negative opinions and commentaries. Every criticizing commentary directed to improving a given concept is welcomed and we try to take it into account. Nevertheless, we feel the need to comment some of the most frequent negative statements on and to explain the non-adequacy of some of them. Among the most frequent there were the notes on the time and professional demandingness. There is a serious misunderstanding of the substance of studying at tertiary education institution. It is also possible that these students met sometime

in their academic life pseudoteaching and can feel now, therefore, the course demands as non-adequate. Other frequent commentaries relate to the big amount of homework and exercises. It is another students' misunderstanding. We try to offer and provide the students with the as wide as possible "library" of exercises and homework out of which they have to learn to be able to choose such activities that are the most beneficial for them without wasting their precious time. Even this belongs to the above mentioned set of skills required by the modern information society. The students are not content with the vast initial texts in each chapter either. But the ability to get oriented in a randomly long information source is another vital part of the above mentioned set of skills. We are pleased that the generally very frequent commentary on the absence of general language topics has not proved very significant for the respondents, which is the evidence of grabbing the meaning of the studies at tertiary education institution. Because we realize that the similar commentaries will appear even in the future without any respect to our efforts to improve the quality of teaching, we try to follow the rule that we introduce ever course with the explanation of the substance of studying at tertiary education institution where these commentaries are included.

The outputs of the questionnaire research confirmed the rightness and meaningfulness of introducing the new professional English teaching concept in its initial phase in the field of study of Finance and Management at VSPJ. But the course is going to be adjusted and supplemented in the future on and on. On the base of this questionnaire research we proved that if we want our students to succeed in the labour market, it is required and necessary to introduce such a concept also in other language courses in other fields of study at VSPJ. This way the Department of Languages VSPJ tries to contribute to fulfilling the tertiary education institution mission in the current information society.

Literature

- [1] BENEŠOVÁ, Martina; REITERMAN, Miloslav. The Role of Languages in the Modern Society. In *Matematika v ekonomické praxi: sborník příspěvků z konference Matematika v ekonomické praxi konaného v Jihlavě od 9. – 10. 12. 2010*. Jihlava: VŠP Jihlava, 2010. s. 100.
- [2] BENEŠOVÁ, Martina; REITERMAN, Miloslav. Professional Text Processing as Platform for Professional Language Teaching at Tertiary Education Institution. *LOGOS POLYTECHNIKOS*. 2011, 2, 2, s. 21-27.
- [3] BENEŠOVÁ, Martina a Miloslav REITERMAN. Výuka cizího odborného jazyka (I). *Cizí jazyky: Časopis pro teorii a praxi*. 2013, 2012-2013, č. 2, s. 3-12. ISSN 1210-0011.
- [4] BENEŠOVÁ, Martina a Miloslav REITERMAN. Výuka cizího odborného jazyka (II). *Cizí jazyky: Časopis pro teorii a praxi*. 2013, 2012-2013, č. 3. (in progress)
- [5] LÉVY, Pierre. *Kyberkultura*. Praha: Karolinum, 2000.

- [6] WALLEROVÁ, Radka. Když nechtou rodiče, tak ani děti. Honzíkova cesta to nespraví. *MF DNES*. Praha, vyšlo 21. 1. 2011, s. 6.

Literature recommended for further reading

BERGEROVÁ, Růžena. Studentské prezentace – jedna z aktivizačních forem cizojazyčné výuky. *Cizí jazyky*. 2007/2008, roč. 51, č. 4, 13–14.

FLAJŠHANSOVÁ, Markéta; KALOUSOVÁ, Janka; HOFMANNOVÁ, Jana. Jsou vstupní jazykové znalosti studentů na VŠ dostatečné pro studium odborného či profesního jazyka? *Cizí jazyky*. 2008/2009, roč. 52, č. 1, 24–26.

HLOUŠKOVÁ, Jitka. Recenze: Reimannová, I.: Blended learning ve výuce obchodní angličtiny. *Cizí jazyky*. 2011/2012, roč. 55, č. 3, 36–38. ISSN 1210-0011.

JANÁČKOVÁ, Pavlína. Gramatika zastaralý přezitek, nebo nedílná součást výuky anglického jazyka? *Cizí jazyky*. 2006/2007, roč. 50, č. 5, 172–174.

SLUNEČKOVÁ, Lenka. Zvládnutí slovosledu u studentů odborné angličtiny na VŠ. *Cizí jazyky*. 2009/2010, roč. 53, č. 5, 149–150.

ŽÁČKOVÁ, Martina. Výuka cizích jazyků na Škoda Auto Vysoké škole. *Cizí jazyky*. 2008/2009, roč. 52, č. 5, 170–171.

Rozhovor s Martou Chromou – o jazykové vybavenosti absolventů právnických fakult. *Pracepropravniky.cz* [online]. 21. 4. 2008 [cit. 2012-08-27]. Dostupné z: <http://www.pracepropravniky.cz/rozhovor-tydne/rozhovor-s-martou-chromou/>

Dopad nového přístupu k výuce odborného anglického jazyka na VŠPJ v očích studentů

Abstrakt

Na základě požadavků moderní informační společnosti byl v roce 2008 v součinnosti s odborníky z katedry ekonomických studií na VŠPJ změněn katedrou jazyků přístup k výuce odborného anglického jazyka. Do současnosti prošly kompletním inovovaným kurzem dva ročníky studentů. Abychom získali zpětnou vazbu, byl studentům na konci celého čtyřsemestrálního kurzu předložen k vyplnění krátký anonymní dotazník. Některé z reakcí studentů budou použity k budoucímu vylepšení kurzu. Další podporují náš předpoklad, že je tento nový přístup efektivní a prospěšný. Výstup tohoto dotazníkového šetření nás v souhrnu ujistil, že tento nový přístup je pro výuku cizích odborných jazyků na instituci terciárního vzdělávání žádoucí a smysluplný.

Klíčová slova

Informační společnost, výuka odborného anglického jazyka, dotazníkové šetření

Kontaktní údaje

Mgr. Martina Benešová, Ph.D.
Vysoká škola polytechnická Jihlava
Katedra jazyků
Tolstého 16, 586 01 Jihlava
tel.: 567 141 185
e-mail: benesovm@vspj.cz

Mgr. Zdeňka Dostálová
Vysoká škola polytechnická Jihlava
Katedra jazyků
Tolstého 16, 586 01 Jihlava
tel.: 567 141 141
e-mail: dostalov@vspj.cz

Ing. Miloslav Reiterman
Vysoká škola polytechnická Jihlava
Katedra jazyků
Tolstého 16, 586 01 Jihlava
tel.: 567 141 183
e-mail: reiterman@vspj.cz

Motivation of U3A Attendants to Study Foreign Languages

Pavla Šlechtová

Vysoká škola polytechnická Jihlava

Abstract

Nowadays, more and more people over the age of fifty seek the possibilities of further education. The reasons are often related to work performance because the age of economically active people is gradually rising, but the study of various disciplines is becoming increasingly sought after also by retired people. Both groups meet at the courses of Universities of the Third Age and their motivation to participate in these courses is explored in this article. The main focus of the article is the motivation of U3A courses attendants to learn foreign languages. On the basis of a questionnaire survey carried out among attendants of language courses at the U3A at the College of Polytechnics, this article seeks to identify the target group of language learners at U3A and to articulate the reasons that lead to their desire to study.

Key words

U3A, age, motivation for studying, foreign language

Introduction

Adult education is becoming more and more important in the present conditions as the environment around us is changing rapidly. The times when education was concluded by successful completion of a secondary school or graduation from a university are long gone. At present, adults need to broaden their knowledge, develop new skills and attain new knowledge for the purposes of improving their position on the labour market or to enhance their social status. Adults who are no longer professionally active seek further education as means of self-actualisation, getting more information from their sphere of interest or keeping social contacts with people of similar age, experience and interests.

Some educational courses for adults can be designed generally for all adults without any specific references to groups having special needs or requirements. As examples we can mention language or computer courses for general public (*without any limitations concerning age or previous education achieved*). On the other hand, the clear identification of a target group, at which education is aimed, makes it easier to design the objectives, content and methodology applied. [1]

When designing U3A courses it is also necessary to take into account the target group, its characteristics, advantages, disadvantages, limitations and motivation.

The knowledge of these aspects will facilitate the preparation of the courses as well as the educational process itself.

The research presented in this article focuses on identification of the target group of U3A attendants by the basic characteristics such as age, sex, education achieved and employment, but it also tries to formulate the motives of attendants for studying.

U3A Attendants as the Target Group

U3A courses are aimed at a specific group of attendants. This group is partly defined by the conditions for enrolment. The institution uniting U3As in the Czech Republic is the Association of Universities of the Third Age which currently has 35 members. However the conditions for enrolment into U3A studies are not unified. Usually there is the requirement to fill in an application form and pay the tuition fee (*unless the studies are financially covered from a project*). Another prerequisite for enrolment is the age of the applicants which is again set differently by individual universities. Usually the lowest age limit is set at 50 years of age but sometimes retirement age is required. As U3As in the Czech Republic are established at universities, the completion of secondary education with “maturita” exam is usually essential for entering any U3A course. [7]

In view of the level of education achieved, we can consider U3A groups as unified by “maturita” exam, although the branches of previous study and higher or university education cannot be reflected. The age of U3A attendants presents a category which can be viewed from different points of view (*as it will be discussed in the following paragraphs*) but still it is an attribute with a certain unifying character. Another unifying feature is the voluntariness of attendance. On the contrary, what makes U3A groups heterogeneous is the different life experience of individual attendants including their strategies for coping with problems, social activities, experienced crises, achievements and disappointments.

In the context of social aging we can talk about periodization of social life, where human life is simply divided into 3 or 4 large periods, so called ages. However, this concept, which has appeared in some of the names established by usage (*e.g. the case of University of the Third Age*), has its serious drawbacks. [2]

The third age, which constitutes part of the name of U3A institutions, particularly indicates post-productive age, which implies not only the idea of old age as a period of decline in fitness and relaxation, but also as a stage without productive usefulness. Such a conception of the third age emphasizes the individual's role in the working process and suppresses the aspect of personal development as a lifelong process continuing until their death in the highest age. [2]

The concept of the third age as described above is reflected for example in the organization of U3As in the United Kingdom, where the basic condition for joining the U3A courses is retirement or only part-time employment. The age limit is not emphasized but the age of over 50s is mentioned as an attribute of the target group. The situation is different in the case of the Czech Republic, where the lowest age limit is set to 50

while the form of the current employment or retirement is of no importance for enrolment into U3A courses. [7] [8]

The above mentioned facts indicate that the title “University of the Third Age” is in fact misleading as U3A attendants come not only from the third age group but also from the second and fourth ones. The second age is characterized as the productive period in terms of adulthood, biological maturity, social and especially working life. The fourth age is on the other hand labelled as the period of dependence, which contradicts the conception of successful aging and the notion of healthy and independent old age. [2]

Nevertheless, the attendants of U3A courses are often referred to as seniors. This label is inaccurate and misleading again. According to Mühlpachr (2004) the frequently used division of chronological age is such as follows:

65-74	young seniors
75-84	old seniors
85 and more	very old seniors

Vágnerová (2000) on the other hand mentions the age of 60 as the beginning of the old age, which is the limit accepted also by the World Health Organization and the United Nations.

On the basis of the above mentioned argument, the preferred term for labelling people participating in U3A courses would be U3A attendants rather than terms implicating the age of the persons.

The conditions for enrolment into U3A courses define the target group of U3A attendants to a certain extent in terms of age, education and voluntariness. Another significant aspect that may help to define the target group is the motivation of attendants which was surveyed in the research presented in the following chapters.

Questionnaire Survey and the Sample Group

The research was carried out in the form of a questionnaire survey. The sample group of respondents for the survey were U3A attendants of language courses at the College of Polytechnics in Jihlava. The total number of U3A attendants studying languages at the College of Polytechnics in Jihlava in the current semester (*summer 2012/2013*) is 78, out of which 68 attendants study English and 10 attendants German. The questionnaires were distributed to the respondents during U3A lessons and collected immediately after completion. The number of questionnaires completed was 60, 55 by attendants studying English and 5 by attendants studying German. This makes 77% of the total number of 78 attendants.

The following attributes were surveyed and analysed to determine the basic characteristics of the U3A attendants target group: representation of both sexes, age distribution, division of attendants according to education achieved and the ratio of economically active attendants and those retired.

The vast majority of respondents are women as shown in Table 1 below. This fact reflects the situation in the society: human life is becoming longer and the population is aging, but it is generally more often women who live longer and usually remain socially more active. On the other hand, this result is also related to the fact that men are more interested in technical fields (*e.g. computer technology*).

Table 1 Respondents by Sex

Sex	Number of Respondents	Percentage
Women	50	83.33
Men	10	16.66

The lower age limit given by the conditions for enrolment is 50. The age scale starting from this limit was divided into six five-year groups, only the last seventh group has no upper limit. The respondents were asked to indicate the age group into which they belong according to their age reached in 2013. Majority of respondents - 25% - belong to the group of 60 – 64 years of age. The two age groups of 50 – 54 and 55 – 59 represent economically active respondents and surprisingly the numbers in both these groups are getting closer to the largest one. This result illustrates clearly the above discussed fact that U3As are institutions frequently attended not only by “third age” members. From the age of 65 the number of respondents is declining, with no respondents in the age group of 75 – 79 but with three respondents in the group of 80 and more. The three respondents in their 80s corroborate the concept of successful aging [2].

Table 2 Respondents by Age

Age	Number of Respondents	Percentage
50 – 54	13	21.66%
55 – 59	12	20%
60 – 64	15	25%
65 – 69	10	16.66%
70 – 74	7	11.66%
75 – 79	0	0%
80 and more	3	5%

In terms of education the largest number of respondents achieved secondary education. The items of “university – bachelor’s degree” and “higher professional school” are represented by the lowest numbers but this is caused by the fact that these are relatively new forms of education.

Table 3 Respondents by Education

Education Achieved	Number of Respondents	Percentage
Secondary school with “Maturita” exam	33	55%
University – bachelor’s degree	3	5%
University – master’s degree	21	35%
Higher professional school	3	5%

The number of retired respondents is higher than the number of economically active ones. Nevertheless, the numbers are not dramatically different. This result again shows that U3As serve as educational institutions for the “second age” group as well.

Table 4 Respondents by Employment/Retirement

Employment/Retirement	Number of Respondents	Percentage
Employed/Self-employed	27	45
Retired	33	55

Motivation of Respondents

As mentioned above, reasons for studying can be various and usually there is a whole complex of motives which are evolving and changing, and which cannot be clearly ordered in a hierarchy. According to extensive researches conducted, the structure of motives for further education includes social contact, professional reasons, outside expectations (*e.g. recommendations of employer or friends*), cognitive interest, spending of spare time. The motives will differ depending on age, education achieved, sex, social status and other aspects. Younger people usually direct their attention to their professions; older people rather satisfy their higher needs. [1]

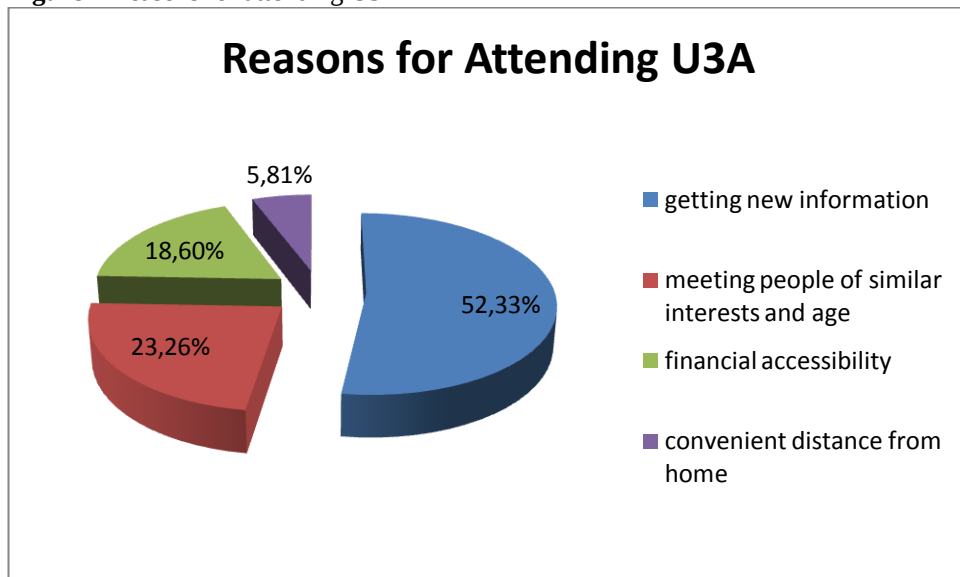
For the purposes of the research motivation of the respondents was surveyed in two steps. First, the respondents were asked to choose from the following reasons for studying at the U3A:

1. getting new information
2. meeting people of similar interests and age
3. financial accessibility
4. convenient distance from home
5. other (*specify*).

The respondents were allowed to choose more than one option and they often did so. The willingness to study and gain new knowledge is shown by the most frequent choice of “getting new information” option (*more than 53%*). The social aspect of meeting other people is represented by more than 23%. More than 18%

of respondents stressed the amount of tuition fee paid which is especially important to respondents who are no longer economically active and cover all their expenses from their pension. On the other hand, “convenient distance from home” accounts only for less than 6%. The possibility to specify another reason for attending U3A courses by choosing “other” option was not exercised by the respondents.

Figure 1 Reasons for attending U3A

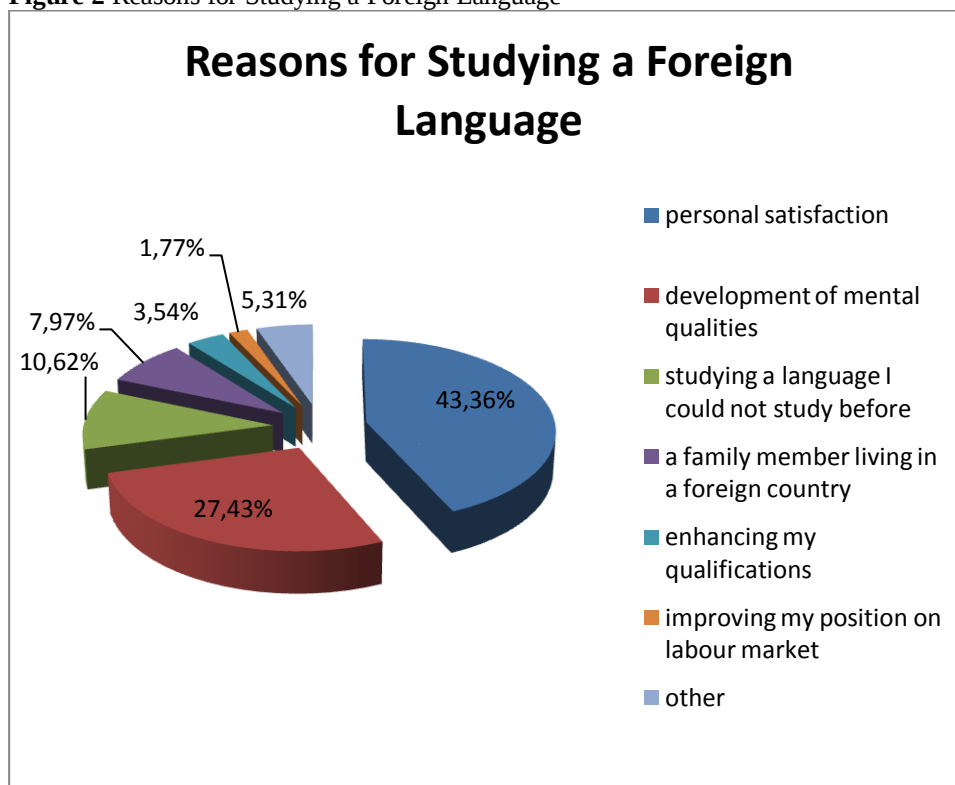
The second part of the questionnaire focused on the motivation of the respondents to study foreign languages. The options offered were the following:

1. personal satisfaction
2. development of mental qualities
3. studying a language I could not study before
4. a family member living in a foreign country
5. enhancing my qualifications
6. improving my position on labour market
7. other (*specify*).

The respondents were again allowed to choose more than one option and they often did so. The most frequent option was “personal satisfaction”. Surprisingly enough, this option was almost evenly distributed among respondents from the economically active group (the option chosen 23 times) and the group of pensioners (*the option chosen 26 times*). On the other hand, the expectation that respondents from the economically active group would prefer the options “enhancing my qualifications” and “improving my position on labour market” were not fulfilled as these two options account for the lowest proportions. The age over 50 seems to be the unifying factor here as people in the process of aging change their preferences and attitudes. Another significant motive for studying languages is “development of mental qualities”, showing the desire of the respondents to exercise and maintain their mental

capabilities. More than 10% of the respondents opted for “studying a language I could not study before”. This item reflects the fact that at the time of the respondents’ secondary school or university studies the possibilities to study foreign languages was limited. Nearly 8% of the respondents learn a foreign language because of “a family member living in a foreign country”. This option reflects the changes in the society in the last two decades when travelling to foreign countries or even living there has become common. The respondents who chose to specify other reasons for studying languages pointed out the following motives: travelling, supplementing studies at another institution, understanding the language of computer technology field.

Figure 2 Reasons for Studying a Foreign Language

Conclusion

The research conducted among U3A attendants of language courses has brought some interesting results. First of all, U3As are not attended only by “third age” people (*as the name indicates*) who are no longer professionally or economically active. On the contrary, U3As appear to be an educational institution sought after by people of a wide age range starting from the age of 50, by comparable numbers of pensioners and economically active people, by people with secondary education as well as by university graduates. The second important finding is that attendants of U3A language courses emphasize the social aspect of learning (*meeting people of similar interests and ages*) as well as the importance of gaining new information and mental

qualities development. The most striking result is that economically active attendants, in common with pensioners, prefer personal satisfaction to enhancing their qualifications and improving their position on labour market.

Despite some unifying factors related to motivation, the target group of U3A attendants remains to a large extent heterogeneous, which must be reflected in the objectives, content and methodology of the courses and in the competences and attitude of the teachers - tutors.

Literature

- [1] BENEŠ, Milan. Andragogika. Praha: Grada Publishing a.s., 2008. ISBN 9788024725802.
- [2] MÜHLPACHR, Pavel. Gerontopedagogika. Brno: Masarykova Univerzita, 2004. ISBN 8021033452.
- [3] PALÁN, Zdeněk a Tomáš Langer. Základy Andragogiky. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2008. ISBN 9788086723587.
- [4] TAUCHMANOVÁ, Věra a kol. Seniors and Their Training in Foreign Languages. Hradec Králové: Gaudeamus, 2012. ISBN 9788074352409.
- [5] TURECKIOVÁ, Michaela a kol. Trendy a možnosti rozvoje dalšího vzdělávání dospělých v kontextu sjednocující se Evropy. Praha: Educa Service ve spolupráci s Českou andragogickou společností, 2010. ISBN 9788087306062.
- [6] VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie. Praha: Portál, 2000. ISBN 8071783080.
- [7] Asociace univerzit třetího věku. [online]. 2013 [cit. 2013-03-30]. Dostupné z: <http://au3v.vutbr.cz>.
- [8] U3As in the UK. [online]. 2013 [cit. 2013-03-30]. Dostupné z: <http://www.ageuk.org.uk/work-and-learning/further-education-and-training/university-of-the-third-age/>.

Motivace studentů U3V ke studiu cizích jazyků

Abstrakt

V současné době stále více lidí ve věku nad padesát let vyhledává možnosti dalšího vzdělávání. Důvody často souvisí s výkonem práce, protože věk ekonomicky aktivních lidí se postupně zvyšuje, ale studium různých oborů je stále častěji vyhledáváno také lidmi penzionovanými. Obě tyto skupiny se setkávají na kurzech univerzit třetího věku a jejich motivace k účasti na těchto kurzech je předmětem zkoumání tohoto článku. Konkrétně se tento článek soustřeďuje na motivaci účastníků kurzů U3V ke studiu cizích jazyků. Na základě dotazníkového šetření provedeného mezi účastníky jazykových kurzů na U3V při Vysoké škole polytechnické Jihlava se tento článek snaží vymezit cílovou skupinu studentů na U3V a formulovat důvody, které je ke studiu vedou a motivují.

Klíčová slova

U3V, věk, motivace ke studiu, cizí jazyky

Kontaktní údaje

Mgr. Pavla Šlechtová
Vysoká škola polytechnická Jihlava
Katedra jazyků
Tolstého 16, 58601 Jihlava
Tel.: 567 141 167
e-mail: slechtova@vspj.cz

LOGOS POLYTECHNIKOS

Odborný recenzovaný časopis Vysoké školy polytechnické Jihlava, který svým obsahem reflektuje zaměření studijních programů VŠPJ. Tematicky je zaměřen do oblastí společenskovedních a technických. Jednotlivá čísla jsou úžeji vymezená.

Časopis vychází 4x ročně v nákladu 150 výtisků

Šéfredaktor: doc. PhDr. Martin Hemelík, Ph.D.

Odpovědný redaktor tohoto čísla:

RNDr. Eva Janoušková, Ph.D.

Ing. Miloslav Reiterman

Editor: Mgr. Alena Šetková (komunikace s autory a recenzenty)

Technické zpracování: Petr Ház

Web editor: Jitka Kalabusová

Redakční rada:

doc. PhDr. Ladislav Benyovszky, CSc., prof. PhDr. Ivan Blecha, CSc.,

doc. Mgr. Ing. Martin Dlouhý, Dr., prof. Ing. Tomáš Dostál, DrSc.,

Ing. Jiří Dušek, Ph.D., prof. RNDr. Ivan Holoubek, CSc., Mgr. Petr Chládek, Ph.D.,

prof. PhDr. Ivo Jirásek, Ph.D., prof. Ing. Bohumil Minařík, CSc.,

doc. PhDr. Ján Pavlík, doc. PhDr. Karel Pstružina, CSc.,

prof. MUDr. Aleš Roztočil, CSc., prof. Ing. Jan Váchal, CSc.

Pokyny pro autory a deklarovaná forma příspěvků jsou dostupné na <https://www.vspj.cz/tvurci-cinnost/casopisy-vspj/logos-polytechnikos>

Zasílání příspěvků

Redakce přijímá příspěvky v českém, slovenském nebo světovém jazyce elektronicky na adrese logos@vspj.cz

Adresa redakce:

Vysoká škola polytechnická Jihlava, Tolstého 16, 586 01 Jihlava

Distribuce: časopis je dostupný v elektronické podobě na webových stránkách školy. V omezeném množství jej lze vyžádat zdarma na adrese redakce.

Vydání: červen 2013

© Vysoká škola polytechnická Jihlava